

Åreringen 2010

Åreringen 2010

Årsskrift nr. 14 for
ARBORETET og BOTANISK HAGE, MILDE
Bergen Museum - Universitetet i Bergen

Årringen 2010

**Særtrykk
Kulturminneroser**

Årsskrift nr. 14
ARBORETET og BOTANISK HAGE, MILDE
Bergen Museum - Universitetet i Bergen

På jakt etter kulturminneroser i gamle hager langs kysten av Norge

Per Harald Salvesen, Arboretet og Botanisk hage, Bergen Museum (DNS), Universitetet i Bergen, Mildeveien 240, N-5259 Hjellesund, (e-post: per.salvesen@bm.uib.no)

Per Arvid Åsen, Agder naturmuseum og botaniske hage, Postboks 1887 Gimlemoen, N-4686 Kristiansand (e-post: per.aasen@kristiansand.kommune.no)

Det er sagt at luktnettet varer lenger enn noe annet minne om fortiden, og dette er trolig en viktig del av bakgrunnen for at gammeldagse roser vekker sterke følelser – følelser som hos enkelte kan gi interessen for historiske roser et skjær av mani. I vårt tilfelle ble vi nok smittet en gang i yngre år da vi ble forært en rose av en eldre slektning. "Sykdommen" brøt imidlertid ikke ut før senere, da vi, som erfarne botanikere ansatt

med ansvar for samlinger i botaniske hager, begynte å forespørre ved hagegjerdene om plantene folk dyrket. Vi oppdaget snart at lidelsen er vidt utbredt og smittsom. "Smittefaren" er størst ved brylluper, når familien får et nytt skudd på stammen, eller når en av ens kjære flytter til et nytt hus. Da finner rotskudd, avleggere eller små roseplanter veien fra én hage til den neste, og gaven blir som oftest tatt vel i mot

Duflende hekk av bourbonrosen 'Great Western' i Vik, Sogn og Fjordane. Rosene ble, etter det vi har fått fortalt, hentet fra prestegården i Vik og plantet her foran Liljedalhuset i 1922 (foto: P. H. Salvesen).

og godt vare på av den takknemlige mottaker. Når bærere av "sykdommen" flytter til et nytt sted, er noe av det første de tar med seg, den rosen de arvet eller fikk, sammen med minnet om den som ga dem den og de gode stunder som ble opplevd i deres selskap. Da vi først ble klar over denne spredningsmekanismen, forekom det oss at det ville være interessant å forsøke å beskrive prosessen og resultatet av den, og sammenligne med den måten roser vanligvis spres – gjennom handelen. I denne artikkelen vil vi konsentrere oss om å rapportere hvilke roser vi har funnet langs kysten av Norge.

Med begrepet kulturminneroser vil vi i denne sammenhengen forstå hageroser som har overlevd i lang tid, enten som gjenstående og prisgitt konkurransen fra andre planter i overvokste hager der ingen har tatt et spadetak på mange år, eller ved å bli formert og delt mellom folk, fra mor til datter, fra bestemor til barnebarn eller mellom venner og naboer. Av praktiske årsaker har vi tatt med funn av roser der vi har opplysninger som tyder på at historien er eldre enn ca. 1940. I denne betydningen omfatter begrepet både mange historiske hageroser (Old Garden Roses) og noen moderne roser om en følger inndelingen som er antatt av The World Federation of Rose Societies (Roberts 2003). Noen historiske roser er i vårt land kjent som "prestegårdsroser". De har for lengst mistet sine opprinnelige handelsnavn, og er ofte gitt nye lokale tilnavn, siden de ikke er kommet via handelen, men har vært delt og nedarvet mellom folk i lange tider. Lokale navn på roser indikerer derfor at rosen har en folkelig spredningshistorie. De moderne rosene vi her oppfatter som kulturminner, er typisk tidlige rynkerosehybrider (HRug), slyngroser (wichuranahybrider, HWich) og noen få andre som er langtidsoverlevende eller lette å formere med rotskudd eller stiklinger.

Vi kom på denne prosjektidéen en gang tidlig på 1990-tallet, og begynte å samle i det små. De botaniske hagene i Bergen og Kristiansand, sammen med Norsk Roseforening gikk så, ved årtusenskiftet i gang med mer omfattende ettersøkning etter gamle hageroser, og siden 2003 er mer systematiske undersøkelser blitt mulig gjort takket være finansiell støtte fra Norsk genressurs-senter til feltreiser og prøvedyrking av planter. Nå er det derfor mulig å gi en foreløpig oversikt over roser vi har funnet

Per Arvid Åsen sjekker duften i trollnype (Rosa spinosissima) på naturlig vokseplass ved Lyklingsjøen, Bømlo. (foto: P. H. Salvesen).

i Kyst-Norge. Vi gjør ikke på noen måte krav på å gi en fullstendig og uttømmende oversikt, og ettersøkingen etter historiske hageroser vil utvilsomt fortsette i større detalj og i områder vi ikke har kunnet nå. Særlig venter vi at registreringene Norsk Roseforening er i gang med på Østlandet, vil bringe mange nye funn for dagen.

Vår oversikt her vil i korthet omfatte roser vi har funnet langs Norges kyst fra relativt sett svært gunstige forhold langs Sørlandskysten, rundt Lindesnes, og hele veien opp Atlanterhavskysten til polarsirkelen og Lofoten. Vi tar også med enkelte observasjoner i innlandet fra dalstrøkene på Østlandet og i Trøndelag til Troms og Finnmark for å sette våre funn i sammenheng. Vi forsøker å bestemme og navnsatte rosene vi har funnet, og gir en kort diskusjon av dagens navnebruk ut fra det som er kjent om rosesnes kulturhistorie. Dessuten gir vi en foreløpig oversikt over utbredelsen av de rosene vi har funnet. Målet for prosjektet er på lengre sikt å dokumentere dyrkingshistorien i større detalj, og å samle de tradisjoner og fortellinger som følger disse rosene. Det faktum at mange av dem er hardføre og fortsatt er elsket etter 60 år og mer, gjør dem til et uvurderlig materiale for å rekonstruere historiske hager og som genressurser i framtidig foredling. Vi håper at vi ved å bringe dem fram i lyset, beskrive dem og øke vår kunnskap om dem, vil bidra til å hindre tap av genetisk mangfold.

Metoder

Hageroser har sjelden vært gjenstand for detaljert dokumentasjon i herbariene, og med viktige unntak i "Rosebladets" spalter behandler hagelitteraturen i Norge oftest informasjon om hagerosene i ganske generelle ordelag. Noe mer detaljerte er ofte planteskolekataloger, men de sier til gjengjeld mindre om hvilke rosesorter som overlever eller ikke. Siden vår interesse først og fremst var knyttet til å få oversikt over roser folk har delt seg imellom, og ikke slagerne i handelen, var det nødvendig å dra ut i felten og

soke opp og ta hånd om informasjon og tradisjoner som finnes bevart hos rosevenner over det ganske land. Manns minne er sagt å være kort, og det som er bevart i en enkelt persons hukommelse, kan sies å være flyktig og tilfeldig og lite velegnet som vitenskapelig dokumentasjon. Dessuten

Lokale tradisjoner og kunnskaper om kulturminneroser er i liten grad skrevet ned. Her forteller Helga Hjortland på Sylvarnes, Sogn og Fjordane, mens Per H. Salvesen noterer (foto: P. A. Åsen).

rekker slike minner naturlig nok sjelden mye før 2. verdenskrig. Likevel er vi blitt overveldet av hvor omfattende og detaljerte opplysninger enkelte informanter kan gi om roser de dyrker, og som er arvet fra slektninger og venner, ofte sammen med en fortelling eller en tradisjon overlevert fra forfedrene eller fra dagens eieres forgjengere. Ved å sette sammen de historiene vi har kommet over om rosene vi finner, er vi ganske overbeviste om at det bildet som framkommer, har stor sannhetsgehalt.

I den innledende fasen av undersøkelsene ble det tatt kontakt via telefon, presse og internett med personer som vi mente kunne vite noe om lokal rosetradisjon, som representanter for Norsk Roseforening, hagelag, gartnere og hagesentre, museer og andre offentlige institusjoner, kommuneforvaltning, så vel som venner og kolleger i sin alminnelighet (det er forunderlig hvor en kan snuble over verdifull informasjon og folk med store kunnskaper om historiske roser!). En alternativ og effektiv måte å finne folk med kunnskaper om roser, og som ikke rent sjelden har ført til oppdagelse av skjulte skatter, har vært rekognosering fra bilvinduet, fra båt eller til fots. Ofte har vi endt opp med å gå fra dør til dør i små grender der vi ser av hagene at det finnes interessante roser i kultur. Vi har funnet det svært inspirerende og også mer effektivt å være to, slik at det er mulig å kjøre forsvarlig under rekognoseringsarbeidet eller å intervjuje entusiastiske informanter og samtidig ta notater, fotografere og observere, og sørge for nødvendige belegg og formeringsmateriale.

Så langt mulig har vi tatt notater om lokale tradisjoner og historie i muntlig (familie-)tradisjon. Private brev, fotografier og annet vi ble gitt tilgang til, er forsøkt dokumentert ved hjelp av et digitalkamera. Herbariemateriale er samlet av nesten alle eldre hageroser vi har funnet, og levende materiale er sikret for prøvedyrking der vi fant det nødvendig og mulig. Pressete planter er deponert ved herbariene i Kristiansand (KMN) og Bergen (BG).

Formeringsmåter

Vanligvis ble det tatt dyrkingsmateriale ved å grave opp rotskudd for hånd. Vi fant dette å være mest skånsomt både for rosen og skuddet som skulle

Per Arvid Asen graver opp rotskudd av en pimpinellerose på Grong kirkegård, Namsos (foto: P. H. Salvesen).

En fargevifte gir mulighet for å bestemme fargesammensetningen med ca. 10% nøyaktighet. De fleste gammeldagse sortene er rosa, dvs. lyst røde med 20-30 % blått innblandet (foto: P. H. Salvessen).

samles, og det viste seg bare unntaksvis nødvendig med spade. Materiale ble samlet uavhengig av årstid, og i noen tilfeller viste det seg å by på problemer å få unge sideskudd med blad til å slå rot, spesielt hos kultivarer av *Rosa spinosissima*, *Rosa ×alba* og *Rosa* 'Hurdalsrosa'. Ved å fjerne mesteparten av bladene og skjære de yngste delene tilbake, slik at vanntapet ved fordampning ble redusert, økte sjansene for å få rot på det innsamlete materialet. Kultivarer med kinarose (*Rosa chinensis*) eller terose (*R. ×odorata*) i sin krysningsbakgrunn (remontantroser osv.), så vel som enkelte gallicaroser og moseroser viste seg enklere å formere fra stammestiklinger. Både juvenile og modne stammestiklinger rotet seg vanligvis lett under hvit plastduk i veksthuset på Milde. Så langt har ikke okulering vært benyttet, men kan vise seg nødvendig i visse, kritiske tilfeller.

For transport ble materialet rullet i fuktig avisepapir og pakket i plastposer, slik at de både ble sikret rikelig fuktighet og tilgang på oksygen. I de fleste tilfeller greide vi med disse enkle midler å holde prøvene i live flere dager og i noen tilfeller flere uker. Levende prøver ble alet opp ved Arboretet og Botanisk hage, Universitetet i Bergen (60° 15' N) og Agder naturmuseum og botaniske hage i Kristiansand (58° 9' N). Så snart plantene satte rot, ble de overført til forsøkskshagen for prøvedyrking under ensartete forhold. Så langt råd er hver aksesjon dublisert mellom de to hagene. Prøvefeltene av kulturminneroser inngår som en integrert del av utstillingene, og er tilgjengelige for besøkende ved våre to institusjoner. Kritisk bestemmelse av rosene er basert på dyrkede eksemplarer sammenlignet side om side i prøvefeltene, på digitalfotos tatt på sammenlignbare stadier i disse feltene og på de opprinnelige innsamlingsstedene.

Samlingene av herbariebelegg og levende planter som nå er bygget opp i Bergen og Kristiansand, vil danne basis for en mer gjennomgripende revisjon av historiske

Rosefunn belegges med eksemplar i herbariet. Her er Per Arvid Åsen i gang med å presse
(foto: Heideros Udø).

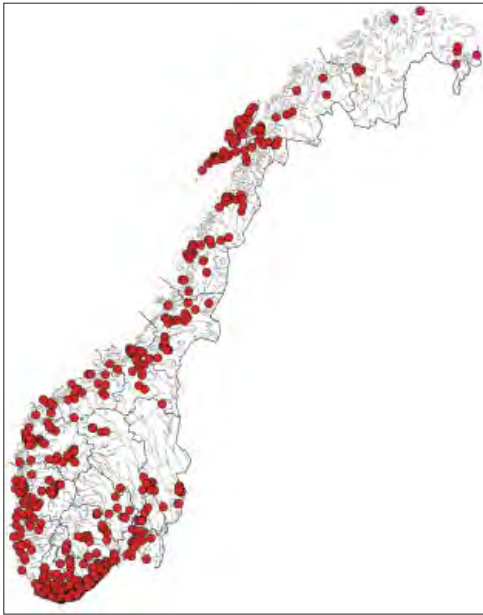

hageroser i Norge ved hjelp av morfologiske karakterer og i framtida forhåpentligvis med molekylære markører. Forhåpentlig vil dette bidra til å gi svar på de presserende spørsmålene om disse rosenes identitet og variabilitet. Roseformer som vi

i vårt materiale finner er distinkt forskjellige, vil bli sammenlignet med eksemplarer i rosesamlinger i andre land, og dubletter av rosene vi har samlet inn, vil bli utvekslet med andre som er i ferd med å bygge opp tilsvarende samlinger av historiske roser, eksempelvis ved Botanisk hage ved Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, ved Rosariet, Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås og ved Ringve botaniske hage, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim.

Per Harald Salvesen i ferd med å losse bilen for rotskudd og stiklingsmateriale fra en vellykket innsamlingstur
(foto: P. A. Åsen).

Funn av kulturminneroser sammenfattet i denne undersøkelsen (original).

Resultater og diskusjon

I det foreliggende prosjektet er mer enn 800 herbariebelegg samlet inn, og levende materiale av om lag 450 unike aksesjoner er brakt i kultur i forsøksfeltene i Rosariet i Bergen og Sørlandsrosehagen i Kristiansand. Av disse er ca. 200 aksesjoner dubleret mellom de to institusjonene, slik at det nå dyrkes 325 aksesjoner i Bergen og 280 i Kristiansand. I den betydning vi her definerer kulturminneroser, har vi registrert mer enn 70 ulike rosesorter langs vår kyst som gjenstående i gamle hager eller med en tradisjon fra før 1940. Av disse er et dusin så langt navnløse i den forstand at de ikke har vært mulige å henføre til noen kjent kultivar. I det innsamlete materialet vil

en opplagt kunne oppdage ennå flere distinkte sorter ved nærmere undersøkelser, og vi tror det vil være mulig å finne flere historiske roser som har overlevd eller er blitt holdt i live fra forgangne tider. Vi håper også å kunne fordype oss i dette spennende feltet og bidra ytterligere til historien om disse rosene i årene som kommer, og med tiden vil vi trolig kunne koble sammen de rosetradisjoner vi påviser i vårt land, med den felles all-europeiske og verdensomspennende rosehistorien.

Rosefunn

Hjemlige arter og hageflyktninger

Av de 16 artene som regnes som hjemlige i Norge (Lid & Lid 2005), har steinnype (*Rosa canina*) og kjøtttype (*R. dumalis*) i utstrakt grad og i mange ulike former (utvalg) vært brukt som grunnstammer for poding av hageroser her i landet. Det samme gjelder eplerose (*R. rubiginosa*), som dessuten neppe er opprinnelig viltvoksende hos oss. I mange år har disse artene dermed vært innført med hagerosene som har vært podet på dem (Lundstad 1958, 1980; Krüssmann 1974; Roberts 2003). I dag er mange rosebed anlagt på 1900-tallet forfalne og har gått over til tornekrautt der grunnstammene brer seg utover og sprer sine frø i omgivelsene. Vi har ikke vært i stand til å skille mellom frøplanter fra slike forfalne rosebed og opprinnelig viltvoksende former av arter som steinnype og kjøtttype. Blant andre arter som også tidlig ble innført til landet, finner vi plommenype (*Rosa pomifera*), en nær slektning av bustnype (*Rosa villosa*). Plommenype har i alle fall vært dyrket her til lands siden begynnelsen av 1800-tallet for sine store, C-vitaminrike nyper, men å skille hjemlige former

Plommenype (Rosa pomifera)
 finnes av og til forvillet, som
 her ved Rein kloster, Rissa i
 Sør-Trøndelag (foto: P. H.
 Salvesen).

av *Rosa villosa* eller *R. mollis* fra eventuelle hageflyktninger tas ikke opp her. Vi har imidlertid funnet enkelte distinkte eksemplarer som kan representere levende kulturminner. Noe tilsvarende gjelder vansker med å skille innførte fra hjemlige former av kanelrose (*R. majalis*) og trollnype (*R. spinosissima*).

Pimpinellerose (*Rosa spinosissima*)

Arten er naturlig viltvoksende på gode bergarter, med hovedforekomster i et begrenset område nær havet i Bømlo og Stord kommuner (Lid & Lid 2005). Den er med på den nasjonale rødlisten som "nær truet (NT)" (Kålås et al. 2006). Dagens utbredelse faller sammen med et gammelt kultursenter med landets eldste steinkirke (Moster gamle kirke), steinkors og andre minner fra den gang landet ble kristnet før år 1000. En kan undres over om arten opprinnelig ble innført, kanskje fra De britiske øyer (Salvesen 2008). Denne sjarmerende rosen har lenge vært plantet inn i hagene fra ville

Rosa spinosissima var. hispida dyrket som esplanier hos Knut Nyrud, Utskarpen, Mo i Rana. Stig Lundmo er målestokk (foto: P. A. Åsen).

bestand (Lundstad 1970, Salvesen 2008), og blomstene plukkes ofte til borddekorasjoner etc. Vi har funnet eksemplarer med en svakt rødlig blomsterfarge ved siden av hvitt som er den vanligste formen.

Flere nærstående taxa er dyrket i hager. Vi har støtt på *Rosa spinosissima* var. *hispida* ved et par tilfeller, men bare ved ett tilfelle med lengre tradisjonshistorie. Eieren forteller at han for ca. 20 år siden reddet den fra en overgrodd hage ved huset til den tidligere handelsmannen. Hvor gammel den da var, vites ikke, men den er nå forsvunnet og hagen bebygget. Den nært beslektete og innførte arten *Rosa altaica* ble plantet i Botanisk hage i Oslo allerede i 1823 (Lundstad 1971). *Lirose*, dens lokale navn i Midt-Norge, indikerer at den har vært dyrket i hager langs grensen mot Sverige i mange år (Lundstad 1958, 1971). Vi har funnet den i hager et par steder nord til 65° N.

Kanelrose (*Rosa majalis*)

Arten er vanlig viltvoksende i det østlige Norge. Den blir en lav busk (0,5-0,8 m høy) som brer seg utover med lange underjordsrenninger (Hultén 1971; Lid & Lid 2005). En form med enkle blomster dyrkes også i hagene, men denne blir en mer opprett og stivkvistet busk (ca. 2 m høy) med større og mer sterkt duftende blomster enn villarten. Av og til finnes også former med et par avvikende, ekstra kronblad. Dette er en av de mest hardføre rosene som dyrkes i Norge. Den gir inntrykk av å være gammel, og har en tydelig nord-østlig utbredelse i landet vårt, begrenset til vinterkalde innlandsstrøk.

Innførte rosearter

Blant de mer udiskuterbart innførte artene har vi funnet kinagulrose (*Rosa hugonis*), doggrose (*R. glauca*), bergrose (*R. pendulina*), mandarinrose (*R. moyesii*), rynkerose (*R. rugosa*), kamtsjatkarose (*R. ×kamtschatica*), *R. ×spaethiana* og småklatrerose (*R. multiflora*). Noen av disse finnes i dag som hageflyktninger (Lid & Lid 2005), og i vårt materiale har vi belegg for å betrakte enkelte av dem som kulturminneroser, som

Flere av våre villrosearter er også dyrket langt tilbake, ofte i avvikende former. Kanelrosen (*Rosa majalis*) har vært yndet for sin gode duft. Dyrkede former blir gjerne mer enn 1,5 m høye med stive greiner, og blomstene blir mer enn 6 cm i diameter. Her et eksemplar fra Kломra, en plass under Nes verk, Tvedestrand, i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

Doggrose (Rosa glauca) er gammel i norske hager. Den skiller seg ut med blålige blad og brunlige nyper, og brukes mye for sine grasiøst buete og tornløse greiner. Med tida blir den mer enn 5 m høy, som her i Kleven ved Mandal i Vest-Agder (foto: P. H. Salvesen).

vi vil gjengi kort. Kinagulrose finnes på enkelte gamle kirkegårder nord til 66° N, og kan danne massive kratt som dekker flere titalls kvadratmeter, eksempelvis på Gamle Ulstein kirkegård (Ulsteinvik). Vi har funnet kamtsjatkarose (ikke *R. xspaethiana*) dyrket for sine store nyper i det minste nord til Bodø (67° N). Småklatrrose står ofte igjen i forlatte hager. Trolig representerer den som oftest grunnstammer fra mer edle hageroser som er strøket med (Lundstad 1958). Vi har også funnet den som hageflyktning, øyensynlig spredt med frø.

Doggrose ble innført til Norge tidlig på 1860-tallet (Lundstad 1974a) og er i dag ganske vanlig å finne plantet på gamle kirkegårder og i gamle hager. Vi har funnet den

Et velvoksent eksemplar av svarthyll overgrodd av småklatrrose (Rosa multiflora) på Hop, Bergen. Rosebusken har ifølge vår informant vokst der siden før 1960 (foto: P. H. Salvesen).

Rosa x spaethiana treffes gjerne som gjenstående kratt ved gjerder eller på kirkegårder, som 'Hollandica' her på Skage i Fana, Bergen (foto: P. H. Salvesen).

langs kysten fra Kleven ved Mandal i sør til langt nord for polarsirkelen. Et utvalg med høyere resistens mot roserust er i handelen med utgangspunkt i

Draglands Planteskole på Lundenes ved Harstad (68° 52' N; Graff et al. 1989).

Bergrose er registrert som plantet her i landet siden 1886 (Lundstad 1974a). Sorten 'Lina' er introdusert i handelen fra et stort eksemplar plantet på kirkegården i Harstad (68° 49' N; Graff et al. 1989). Vi har funnet bergrose spredt i gamle hager nordover fra Bergen, men den er bare vanlig i Nord-Norge.

Mandarinrose ses ofte i eldre hager langs kysten fra Vestlandet til langt nord for polarsirkelen. Den ble først kjent i Vesten etter 1908 (Bean 1980) og trolig innført her til lands i løpet av 1920-årene (Lundstad 1974b). Sorten 'Kristine' er markedsført med materiale formert fra et stort eksemplar plantet i Harstad (68° 19' N) som skal være "hundre år gammelt" (Graff et al. 1989). Conradi (1999) gir en sjarmerende beskrivelse av hvordan et eksemplar plantet like før 1930 ble med på lasset da familien flyttet til nytt hus nær Oslo i 1938. Ifølge henne er den viktigste attraksjonen ved busken, som nå er enorm, hundrevis av summende bier i blomstringen!

Rosa x spaethiana Vent.
(=*R. x hollandica* hort.)

Denne arten oppsto trolig hos hollandske foredlere som en hybrid mellom *Rosa rugosa* og en annen hardfør art sent på 1880-tallet (Bruun 2005). Flere utvalg fra samme krysningsopphav har en historie som

Rosa x spaethiana 'Hollandica' fra Skage i Fana (foto: P. H. Salvesen).

grunnstammer for okulering av mindre hardføre roser (Lundstad 1958; Gustavsson 2008). I dag står ofte grunnstammen tilbake, og finnes hist og her mer eller mindre naturalisert. De fleste hageeiere misliker den omseggripende veksten, men vi har også sett flere som gir den plass i hagen for sine velduftende blomster. To former er vanlige, 'Hollandica' med enkle, magentafargete blomster og 'Spek's Improved' med fylte, litt mer blålig fargete blomster (Bruun 2005; Gustavsson 2008). Den førstnevnte har vi funnet nord til Brønnøysund kirkegård (65° 28' N), der den sprer seg vidt ut mellom gravene. Den sistnevnte har vi sett nord til Strømsnes i Verran (64° 5' N) der den står i en gammel gårdshage.

Rynkerose (*Rosa rugosa*)

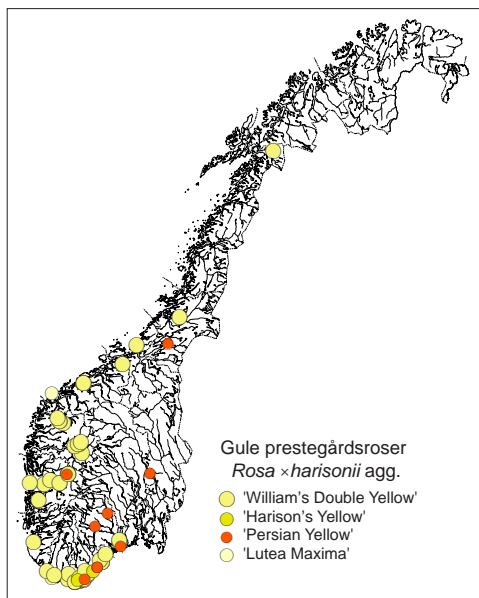
Denne arten er svært mye brukt som hageplante over hele landet så langt nord det finnes hager (Graff et al. 1989). Den ses ofte som hageflyktning og er naturalisert mange steder (Lid & Lid 2005). Den er ført opp i Norsk svarteliste 2007 (Gjederaas et al. 2007) som høyrisikoplante og kan danne svære, tette kratt i strandsonen på sand- og grusstrender. De store, duftende blomstene som kommer gjennom hele sesongen og de store nypene som gjerne settes i store mengder, gjør den til en ettertraktet hageplante, og vi har ved flere tilfeller fått opplyst at folk har plantet den inn fra utmarken til hagen. Fra Dønna i Nordland får vi opplyst fra en informant om en rose som vi har bestemt til sorten 'Fru Dagmar Hastrup' som kom på markedet i 1914, at hun hadde tatt den med etter sin mor da hun flyttet dit.

Historiske hageroser (Old Garden Roses - OGR) i Kyst-Norge

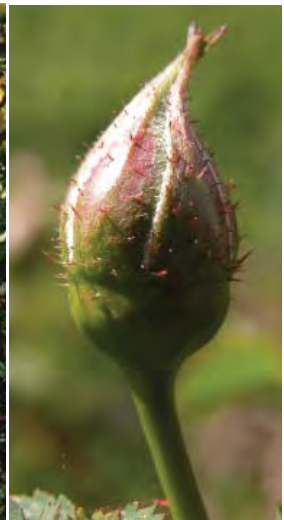
Et påfallende fellestrekk ved flertallet av historiske roser er deres velduftende blomster. Vi tror dette kan være en viktig årsak til at mange av dem fortsatt er blant de mest populære, og at det er viktig for å forstå deres funksjon som kultur- og familieminne. Men også sterke farger har vært viktige, særlig gult.

Gule prestegårdsroser (Foetida-hybrider, *Rosa* × *harisonii*)

Langs Norges kyst, og særlig langs Vestlandet der vintrene er milde og nedbøren hyppig, er gulblomstrete roser generelt vanskelige å holde sykdomsfrie. De aller fleste eldre sortene er svært utsatt for rosestråleflekk og andre

Funnet av gule prestegårdsroser (*Rosa* × *harisonii*) i og ved gamle hager (original).

Rosa 'William's Double Yellow'
i gammel hage i Undredal,
Aurland (foto: P. A. Åsen).

blad sykdommer, og i mange områder har vi ikke funnet gammeldagse hageroser med gule blomster i det hele tatt. Vi har imidlertid selv i slike distrikter fått opplyst at gule roser fantes tidligere, men at de nå er borte.

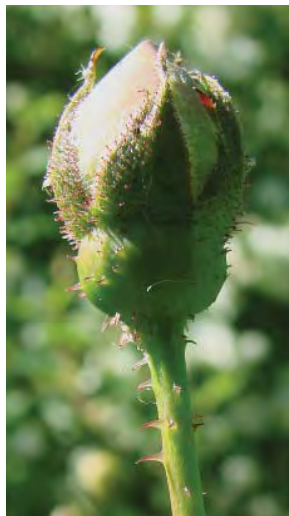
'William's Double Yellow' (1828)

Den langt vanligste gule rosen å se langs norskekysten er 'William's Double Yellow'. Den var trolig blant de aller første gule, såkalte skotske rosene, og ble innført omkring 1860 (Lundstad 1970). Den er mer utholdende og hardfør enn andre gule sorter, og dyrkes hist og her også på ytre Vestlandet, til tross for at den lett får soppsykdommer (Salvesen 2008). I dag ses den vanligst på Sørlandet og ved våningshus og eldre bolighus i indre fjordstrøk fra Vestlandet og nordover gjennom Nordland til Narvik. I Midt-Norge kalles den lokalt "Namdalsrose" (Lundstad 1971), et navn som også er brukt i handelen.

Til tross for at den ofte står igjen ved hus fra 1700- og 1800-tallet, og kan "infisere" større arealer på gamle kirkegårder, er det lite vi har kommet over av muntlige tradisjoner om den. Det sies gjerne at den har vært til stede så lenge noen kan huske, og at den nå får rå seg selv der den står langs en husvegg eller mellom steinene i en mur.

'Harison's Yellow' (1830)

'Harison's Yellow' skiller fra 'William's Double Yellow' på sin mer opprette vekst med mer elegant buete greiner og mer velformete og dypere gule blomster. Blomsterbunnen er dessuten tettere besatt med tornebust og vokser ikke ut som en grønn knopp gjennom midten av blomsten. I gamle hager har vi kun funnet den et par ganger på gunstige steder på kysten av Sør-Norge. Den begrensede utbredelsen kan gjenspeile dens følsomhet for soppsykdom i et vintermildt og fuktig klima, men også det faktum at den

Rosa 'Harison's Yellow' i en gammel hage i Kirkegaten i Grimstad (foto: P. H. Salvesen).

ikke lar seg formere så lett med rotskudd som 'William's Double Yellow'. Fra en hage i Sandnes har vi fått med oss en rose som ser ut som kryssningen mellom 'Harison's Yellow' og en Albarose. Den har veksten til 'Harison's Yellow', men blomsten er lyst kremgul og bolleformet. Vi kaller den "Leon's Cream" fra ham vi fikk den hos, Leon Stangeland (Salvesen 2008).

'Lutea Maxima' (før 1815, syn.: *Rosa eglantheria luteola* Thory)

En særlig interessant rose er den som kalles *Rosa spinosissima* 'Lutea Maxima' (Bean 1980). Vi har fått det vi mener er denne, fra en hage på fugleøya Runde i Herøy på Sunnmøre, der den har vært dyrket som hekk i lang tid – lengre enn noen kan huske. Den var tilsynelatende mer vanlig dyrket før 1950 (Lundstad 1980).

Rosa 'Lutea Maxima' (t.h.). Grete Johnsen informerer om bruken til hekk på Goksoyna, Runde i Herøy (foto: P. A. Åsen (over) og Grete Johnsen (t.h.)).

Rosa foetida 'Persian Yellow' ved Kolbjørnsvik, Arendal, der den står igjen i hagen ved et hus fra 1700-tallet (foto: P. A. Åsen).

'Persian Yellow' (før 1837)
Den har vært kalt "Gul prestegårdsrose" og har ord på seg for å være den videst utbredte gule rosen i gamle hager i Norge (Lundstad 1964, 1974a). Vi har ikke funnet hold i en slik påstand i kyststrøkene av landet vårt. Med unntak av en hage i Hardanger der eieren forteller at rosene står igjen etter morens hage og trolig er fra før siste verdenskrig, er den etter våre

undersøkelser å dømme praktisk talt fraværende på Vestlandet. 'Persian Yellow' ble innført til Norge tidlig i 1870-årene, og herbariebelegg viser at den kan ha vært vanligere for om lag 100 år siden. Vår erfaring med den i kultur på Milde ved Bergen viser at den absolutt ikke passer i et oseanisk klima. På Sørlandskysten trives den bedre, og vi har funnet den i flere gamle hager, så langt sør som i Lillesand kommune.

'El Ariana' (Geschwind før 1912)

I mange år var en rose kjent under navnet "El Areana" (med 'e') dyrket av roseentusiaster i Sør-Norge for sin vakre blomstring og sunne bladverk. Lenge forble dens identitet et mysterium, før den ganske nylig ble avslørt som 'El Ariana' (Jansen & Salvesen 2004; Jansen 2007). Over hele Europa var den helt forsvunnet og bare i Norge bevart hos roseelskere ved Oslo (Conradi 1999) og Stavanger (Jansen 2007). Nå er den igjen å få i handelen, og dubletter er sikret i de større samlingene på det europeiske kontinentet. Rosen ble opprinnelig introdusert av firmaet Peter Lambert i Tyskland i 1912. Den ble tatt hjem til Norge av familien Brynes planteskole i Stavanger, og kom i handelen derfra så tidlig som i 1915. I følge notater i katalogen til P. Lambert for 1912 har den *Rosa ×harisonii* som en av sine foreldre, og krysningene ble trolig gjort av Rudolf Geschwind før han døde i 1910.

Pimpinelleroser og skotske roser

Foredling av hageroser fra *Rosa spinosissima* lyktes først i Skottland like før år 1800 (Boyd 2003, 2007). Tidligere var kun et fåtall hagesorter med fylte blomster kjent, men nå strømmet i løpet av noen tiår en rekke nye ut på markedet. De fleste var resultat av arbeidet til brødrene Brown fra Perth. Noen nådde også Norges kyster, de første allerede i begynnelsen av 1830-årene (Lundstad 1970). De ble kalt "skotske roser"

og synes raskt å ha fått stor utbredelse før populariteten tapte seg mot slutten av 1800-tallet (Salvesen 2008). I dag finnes slike roser spredt over store deler av landet, men ofte er de tydeligvis kastet ut av hagen og ikke lenger aktivt dyrket. De frister gjerne tilværelsen i en steinmur, mellom gravsteiner og andre steder der gressklipperen ikke kommer til. Dette er en vanskelig gruppe å systematisere, siden det finnes mange like sorter, og navnene vi bruker her er en høyst foreløpig første tilnærming.

Av og til har vi kommet over muntlige tradisjoner om disse rosene. De regnes dessuten gjerne for å ha "vært der alltid" og ofte legges til at de er umulige å holde i hagen.

Funn av hvite pimpinelleroser i eller ved gamle hager (original).

Hvite pimpinelleroser (*Rosa spinosissima* 'Plena' og 'Double White')

Vi er overbeviste om at det finnes flere svært like kloner med mer eller mindre fylte, hvite blomster i vårt land. Noen av dem har fått lokale navn, som "Totenvikrose", "Hvit Flekkerøyrose" etc., og vi har enkelte opplysninger om at de er tatt vare på og flyttet med til nye steder som minner etter tidligere slektninger. De er hardføre og ekstremt blomsterrike og trives godt helt nord for 70° N. Den vanligste formen kjennes på skinnende vinrøde greiner som bare er svakt besatt med tornebust mot skuddspissene

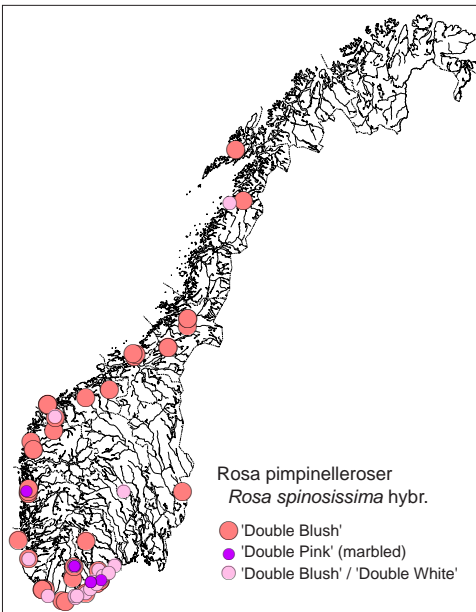

"Hvit Flekkerøyrose" (Rosa spinosissima 'Plena') forvillet ved Fiskå, Kristiansand. Lokalt fortelles at den kom fra prestegården i Fyresdal på 1930-tallet (foto: P. H. Salvesen).

Rosa spinosissima 'Double White' eller 'Double Blush'? Hvite og rosa blomster om hverandre på en busk fra Kvifte (Vegårshei, Aust-Agder) i kultur i Kristiansand (foto: P. A. Åsen).

og et bladverk med sprakende oransje-røde høstfarger. Frøsettingen er god med store, bredt pæreformete, rødsvarte nyper. De ligner svært på nyere introduksjoner av "Finlands Vita Ros" fra Finland og Sverige, men har vært i kultur østafjells i flere årtier. Andre kloner skiller seg tydelig ut ved senere blomstring, kraftigere torner på greinene og lite høstfarge. Nypene er også mindre. Spesielt interessant er en variant vi har funnet enkelte steder der vi har problemer med å avgjøre om skal innordnes blant de hvitblomstrete eller de lyst rosablomstrete sortene. Fargen varierer fra blomst til blomst, ofte på samme skudd. Noen springer ut i hvitt og forblir hvite, andre starter lyst rosa og beholder et snev av fargen til de visner. En slik form ble beskrevet allerede av Sabine i 1822 (Salvesen 2008), men det er uvisst om den er samme sorten.

Funn av rosa pimpinelleroser i eller ved gamle hager (original).

Rosafargete pimpinelleroser

Rosa spinosissima 'Double Blush'

Fleire ulike kloner med mer eller mindre lyst rosa blomster finnes i materialet vi har samlet i Norge. Enkelte steder har de lokale navn, bl.a. "Bruderose" (Inderøy), "Holvikrosa" (Måløy), "Farmor Olivias rose" (Runde), og folk har tatt vare på dem etter eldre slektninger. Dette er hardføre busker på 1,5-2 m som brer seg sideveis med kraftige rotskudd og renninger. Greinene er tett besatt med kraftige torner med relativt bred basis og mer spinkel tornebust helt til skuddspissene. De fleste ser ut til å sette rikelig med rødsvarte og pæreformete nyper. Enkelte kloner har tettere fylte blomster med parfymert velduft. Blomstene hos disse åpnes ikke

Rosa spinosissima 'Double Blush' omfatter ulike sorter. Her en tett fylt form fra Nordnes i Bygland (t.h.) og en med ±doble blomster fra en villahage i Bergen (t.v.). Den første dufter sterkt parfymert og åpnes sent, den andre dufter friskt av frukt og blomstrer 2-3 uker tidligere (foto: P. A. Åsen (t.h.) og P. H. Salvesen (t.v.)).

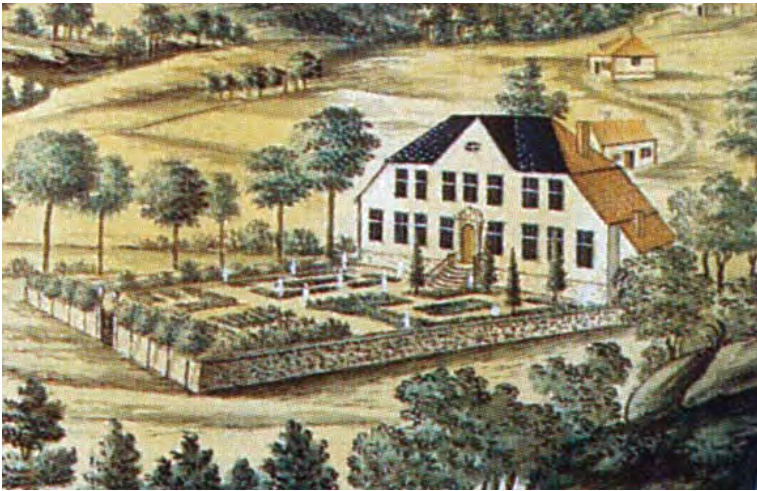
lett i regnvær, og har en tendens til å råtne. I andre er blomstene mindre tett fylte, mer flatt skålformete og åpnes lettere selv i regn. Her er duften lettere og tydelig mer fruktig når en sammenligner sortene side om side. Sorten 'Husmorrosa' hører til blant de sistnevnte. Den ble opprinnelig introdusert i handelen fra en rose funnet omkring 1920 ved Mæle husmorskole i Stjørdal (Lundstad 1970, 1971). Den ligner til forveksling planter som i Finland og Sverige dyrkes som 'Staffa' og 'Papula' (Alanko et al. 1997; Korhonen 2002; Gustavsson 2008), og lignende planter er funnet mange steder langs norskekysten til nord for polarsirkelen (Graff et al. 1989, Salvesen 2008).

Rosa spinosissima 'Double Pink' ('Irish Rich Marbeled?', 'Double Light Marbeled?')

Roser vi har ordnet hit er umulige å skille fra 'Double Blush' i vegetative trekk, men blomstene er ganske forskjellige: tett fylte og mer eller mindre tofargete. De brede

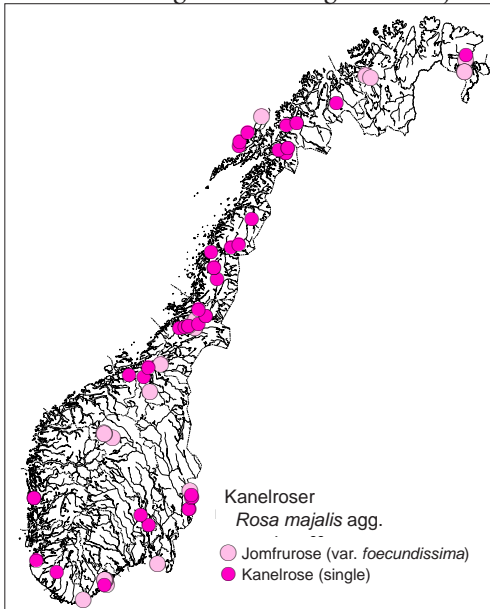
Rosa spinosissima 'Double Pink' omfatter ulike fargevarianter. Her en form med lilla fargetone fra Kjøkkelvik ved Bergen (t.h.) og en mer rent rosa fra Froland Verk, Froland (t.v.). Begge har sterk parfymeduft (foto: P. H. Salvesen).

Lyststedet
Kjøkkelvig med
hage gjengitt i
prospekt av J.F.L.
Dreier fra 1803
(etter Ormhaug
1998, utsnitt).

kronbladene med dyp innbuktning er ganske lyse på utsiden mens innsiden er dypt lilla-gammelrosa langs randen og lysere mot basis. I knopp er kronbladene elegant lagt sammen i en spiral og når den åpnes, foldes hvert av dem yndig bakover. Blomsten åpnes ganske lett, selv i regn, og duften er sterk og parfymert. Nyper dannes det få av, men de som kommer er typiske, svarttrøde og pæreformete. Så langt har vi bare funnet denne sorten i områdene sør for Bergen ($60^{\circ} 23' N$), men den kan være mer utbredt.

Vi har notert flere opplysninger om at slike roser er tatt vare på for sin gode duft, som denne: Hans P. Krabbedal fra Bergen forteller at han som tiåring ble sendt av moren til nabogården, Fæstegården i Kjøkkelvig, for å grave opp et rotskudd av en

Funn av kanelrose og jomfrurose i eller ved gamle hager (original).

rose som duftet så godt. Den ville hun ha. Dette var i 1941, tyske soldater hadde rekvirert den tidligere lystgården fra 1700-tallet, og hagen var i ferd med å bli ødelagt. Gutten gjorde som han var bedt om, banket på og framsa sitt ærend. Han fikk hjelp av en tysk soldat med å grave opp et solid skudd til moren. Det slo rot, og dermed var den gamle skjønnheten reddet (se også Salvesen 2008).

Sorten 'Double Light Marbled' beskrevet av Sabine (1822) ser ut til å stemme bra med vår, men det ble markedsført flere kultivarer med tofargete blomster fra Skottland mellom 1820 og 1850 som også stemmer mer eller mindre godt. Vi følger Gustavsson (2008) i vår navnssetting her.

Jomfrurose ses hyppigst i en form med velutviklede pollenberere, som her på Nordre Furuberget, Åsnes. Roger Halvorsen (t.h.) til knes i krattet som brer seg ved torpet (foto: P. H. Salvesen).

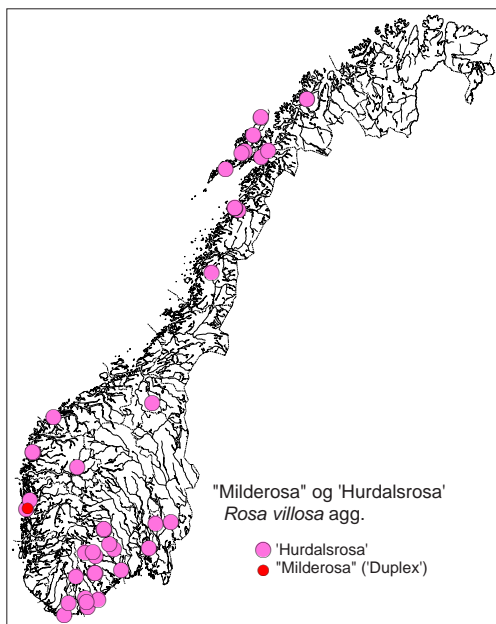

Jomfrurose (*Rosa majalis* var. *foecundissima*, før 1600)

Fylt kanelrose, jomfrurose, påtreffes først og fremst i vinterkalde innlandsstrøk i øst og nord. Langs kysten er den sjelden, og i gamle hager på Vestlandet mangler den nesten helt. Enkelte forekomster nær tidligere klostergoods har vært antydning å kunne stå igjen fra middelalderhager (Anonym 1954, Lagerberg et al. 1955). Nord for Trondheim er den vanligere å se også på kysten, og ofte på kirkegårder. Nyere undersøkelser med

Nordpå finnes en form av jomfrurose med blomster helt fylt av kronblad, som her ved Bjerkvik kirke, Narvik (foto: P. A. Åsen).

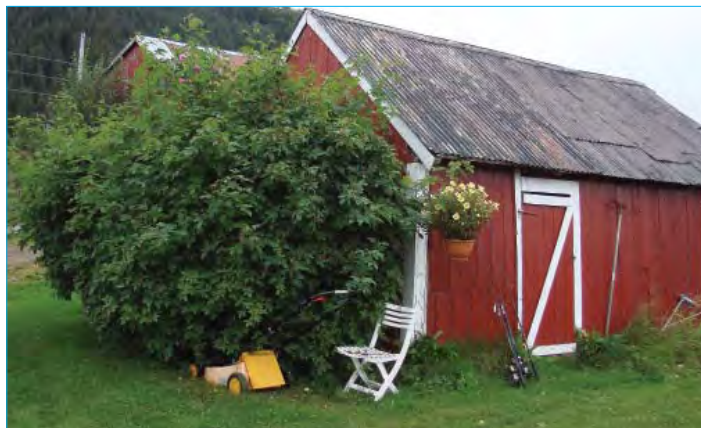

Funn av 'Hurdalsrosa' og "Milderosa" i eller ved gamle hager (original).

"Milderosa" og 'Hurdalsrosa'

"Milderosa" (*Rosa villosa* 'Duplex' (før 1770), 'Wolley Dod's Rose')

Denne rosen er i Norge kun kjent som gjenstående i den gamle hagen ved Fana folkehøgskole på Store Milde ved Bergen (Salvesen 2002; Moe et al. 2006). Vi har kalt den "Milderosa", men den stemmer i alle trekk med 'Duplex' og er svært lik på 'Hurdalsrosa'. De to blomstrer samtidig, og har mange felles trekk. "Milderosa" kjennes imidlertid på sine grove, rette og brede torner og på bladene som er ullhårete på begge sider. Blomsten er som fullt utsprunget dessuten mer åpen og flat med mer tilbakebøyde begerblad enn 'Hurdalsrosa'.

"Langreist" 'Hurdalsrose' ved uthus i Skjoldabamn, Andøya. Eieren forteller at den ble plantet hit fra Andenes i 1972. Dit var den på 1960-tallet tatt med fra familien Lundbys "Villa Strømberg" i Strømsveien ved Oslo. Lundbys hadde i sin tur rosen fra Hurdal (foto: P. H. Salvesen).

molekylærbiologiske metoder viser at flere kloner er i kultur i Skandinavia (Gustavsson 2008). I vårt materiale finner vi to grupper. Den største er planter som stemmer med formen som er vanlig ellers i Europa. Den blir 2,5-3 m høy med spisse, krokboøyde torner som ofte står parvis. Blomstene er ofte pakket med en samling lysere og smalere kronblad i midten, blandet med pollenbærere (Salvesen 2002). Nordpå ses ofte en lavvokst form (til 1,2 m), nesten helt uten større torner. Blomstene kommer tidligere og er tett fylte av mer eller mindre ensartete, klarrosa kronblad, men mangler pollenbærere. Denne formen er vanligere i Sverige og Finland (Hämet-Ahti 1992; Gustavsson 2008).

Torner og bladrand hos "Milderosa" (t.v.) og 'Hurdalsrosa' (t.h.). "Milderosa" har ullbårete blad, 'Hurdalsrosa' røde kjertler (fotos: P. H. Salvesen).

'Hurdalsrosa'

Ifølge kildene ble den innført til Norge i 1850-årene av en prestesønn fra Hurdal som studerte til forstmann i Giessen, Tyskland (Lundstad 1971, 1974b). I dag er den vanlig å finne i både yngre og eldre hager, og vi har sett den så langt nord som i Tromsø (69° 39' N). Den har mange lokale navn, særlig østpå. På Vestlandet kalles den enkelte steder "Morvikrosa" fra stedet Morvik i Åsane siden før 1930-tallet. Det sies at familien fra begynnelsen var meget nøye med å kun dele den med nærmeste slekt og venner, og bare sjelden ble den gitt til utenforstående. Selv i senere år er vi kommet over denne "Kun for medlemmer"-tradisjonen, til tross for at rosen har vært i ordinær handel siden 1950-tallet, og etter hvert er godt kjent også utover landegrensene. Vi har opplysninger om at den har fulgt familier på flyttefot over lange avstander, eksempelvis fra Bodø på 1920-tallet til Porsgrunn på 1960-tallet og fra Hurdal og Lørenskog før 1940 til Andøya 1972.

Blomster hos "Milderosa" (t.v.) og 'Hurdalsrosa' (t.h.). Merk forskjeller i begerbladernes stilling og formen på kronbladernes rand. Fra samlingene i "Den historiske bakken", Milde (fotos: P. H. Salvesen).

Rosa rubiginosa 'Magnifica'
fra Ullestadvegen, Voss, i for-
søksfeltet i Kristiansand (foto:
P. H. Salvesen).

Alle forsøk på å finne 'Hurdalsrosa' på Kontinentet har vært mislykkete, og dens opphav er fortsatt et mysterium. Likheten med *Rosa villosa* 'Duplex' er slående (Gustavsson 2008),

selv om detaljer skiller dem tydelig fra hverandre. En foreløpig test med RAPD viste også at de er distinkt forskjellige i DNA (Salvesen 2002, Moe et al. 2006). Vi antar at 'Hurdalsrosa' kan være oppstått fra en krysning, der 'Duplex' er den ene av foreldreartene, og det faller naturlig å tenke på bergrose (*Rosa pendulina*) som den andre. Slanke, nærmest tornløse skudd med voksbelegg som unge, avlange, nikkende nyper og ikke minst en påfallende hardførhet peker i den retningen.

Eplerose (*Rosa rubiginosa*) og eglanteriaroser

Om vi skal tro "Hamarkroniken" (Knoff 1993), ble eplerose mye dyrket i middelalderens Norge, og når den i dag finnes en sjelden gang i Sørøst-Norge (Lid & Lid 2005), kan en spekulere på om den representerer en levning fra slike tidlige introduksjoner. Arten har imidlertid også en lang og nyere historie i bruk som grunnstamme for poding av edlere rosesorter, fra 1700-tallet og i alle fall til 1940 (Lundstad 1981). Særlig var den foretrukket til okulering av gulblomstrete roser. Etter vår erfaring er dagens utbredelse trolig resultat av spredning fra gjenstående grunnstammer av nyere dato, så også et funn ved Mjøsa (Often & Stabbetorp 2005, Often et al. 2010).

Roser av Eglanterigruppen har vi ellers ikke ofte truffet på i eldre hager langs kysten. 'Magnifica' ble innført fra Tyskland omkring 1930 (Lundstad 1974b). Den er fortsatt i handelen og er å finne i enkelte nyere villahager. Vi har funnet den gjenstående i en hage på Ullestadvegen i Voss fra 1939 og i Kristiansand der den kan være eldre enn 1940. Vi har også funnet et eksemplar av 'Lady Penzance' ved "Lordens" på Risøbank i Mandal, der hagen er fra ca. 1902.

Frankfurtroser: systematisk forvirring?

Av praktiske årsaker har man i tidligere tider skilt ut en gruppe hageroser som karakteriseres ved en oppsvulmet (turbinat) blomsterbunn (se eksempelvis Thory in Redouté 1817-1824). Gruppen har omfattet hageroser av både europeisk og mulig nordame-

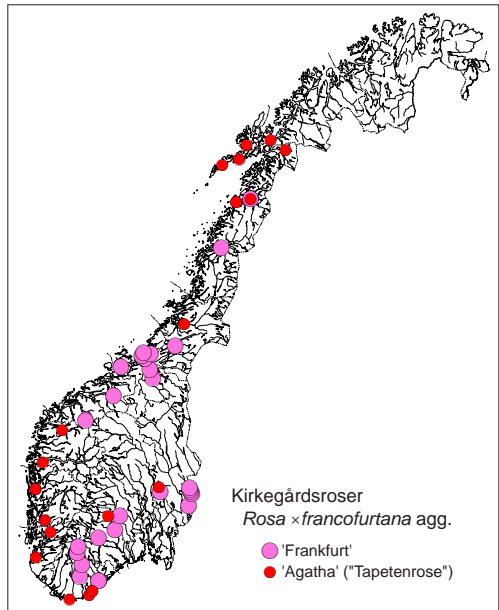

Rosa 'Frankfurt' fra Risøbank, Mandal, i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

rikansk opphav. Vi har erfart at formen på blomsterbunnen kan være til stor hjelp i å bestemme roser vi finner i gamle hager, og dette er en erfaring tydeligvis flere har gjort (jfr. "Kreiselrosen" hos Nissen 2005 og Arnold & Arnold 2007 og Francofurtana-gruppen hos Engström 2007 og Gustavsson 2008). En slik gruppering gjøres på tross av at ett medlem av gruppen avviker ved å ha spindelformet blomsterbunn, mens de andre har trakt- eller klokkeformet. Ofte omtales *Rosa francofurtana* Münchh. ("frankfurtrosen") i denne sammenhengen. Vi har funnet to distinkte former som samsvarer med hver sin oppfatning i nyere litteratur av denne rosen, ofte med henvisning til beskrivelsen av *Rosa sine spinis* hos Clusius (1583), som for øvrig antakelig ikke stemmer overens med noen av de to vi har i vårt materiale.

Kirkegårdsrose (*Rosa* 'Frankfurt' misappl?, før 1809?, syn.: *Rosa gallica* 'Splendens' Foerster 1911, *Rosa gallica* 'Grandiflora' Regel & Kesselring, 'Valamonruusu' i Finland).

Rosen som i dag kalles 'Frankfurt', er i norsk hagelitteratur ikke nevnt før omkring 1930 (Lundstad 1974b). Den er altså trolig ikke så svært gammel, men dyrkes ganske vanlig, og vi har funnet den i hager eldre enn ca. 1940 og på gamle kirkegårder nord til Fauske (67° 20' N). På den nord-

Funn av 'Frankfurt' og 'Agatha' i eller ved gamle hager (original).

Rosa turbinata Jacquin (1809, t.h.) sammenlignet med 'Frankfurt', her ved nyper på en busk på Ringsaker kirkegård (t.v., foto: P. A. Åsen).

ligste forekomsten ble den fortalt å komme fra hagen på Finneset i Kabelvåg ennå lenger nord (68° 12' N), og skulle der være fra ca. 1920. Forekomstene i Norge danner en fortsettelse av utbredelsen i Sverige og Finland, og etter det vi forstår, av vestlige Russland (Hämet-Ahti et al. 1992; Gustavsson 2008). Den er lett å kjenne på at blomstene vanligvis bare har 8-10 kronblad og er klart, nesten rent røde før de blåner noe mot slutten. Dessuten er blomsterbunnen og nypen svært karakteristisk med sin tydelige hals. Vi har ikke funnet noe som tyder på at den ble dyrket i Frankfurt i Tyskland på 1500-tallet. Sporene bakover i historien fører derimot til tsarens botaniske hage i St. Petersburg (Alanko et al 1997; Joy 2006), der *Rosa gallica* 'Grandiflora' i katalogen til Regel & Kesselring (ca. 1900) er bestemt til *Rosa gallica* 'Splendens'/'Frankfurt' (Jäger 1936; Lindström 2007). Samme rose er kjent i USA som 'Alika' (Hämet-Ahti et al. 1992). 'Alika' ble kjøpt hos Regel & Kesselring og innført til Nord-Amerika i 1906 (Joy 2006). Den tidligste illustrasjonen vi har kommet over som kan bestemmes noenlunde sikkert, er tab. 107 hos Jacquin 1809. Den viser en plante fra botanisk hage i Wien, der den i følge Jacquin blomstret rikt. Den svarer meget godt til en rose med enkle eller doble blomster beskrevet som *R. turbinata* av Crépin (1869-1880) basert på planter han fant viltvoksende så vel som dyrket – også i botanisk hage – i Wien.

Rosa × *francofurtana* 'Agatha' (før 1594, syn.: 'Tapetenrose', *Rosa turbinata* Aiton 1789, *Rosa campanulata* Ehrhart 1791).

I Sør-Norge er denne rosen vanlig å finne gjenstående i gamle hager østpå, spesielt ved småbruk i dalstrøk og åstrakter litt inne i landet. På ytterkysten mangler den derimot, og på Vestlandet har vi bare sett den et par ganger helt innerst i fjordene. Nord for Trondheim er den mer vanlig også ut mot kysten, og vi har samlet den nord til Bodo (67° 16' N). Arne Lundstad samlet den i 1952 (belegg i Hb NLH) på kirkegården i Valnesfjord litt lenger øst og nord (67° 17' N). Den har i litteraturen lenge vært kjent som "Frankfurtrose" eller "Kirkegårdsrose" (Nordhagen 1940, Lundstad 1958), og vi har kommet over enkelte lokale navn som kan tyde på at den er gammel, eksempelvis "Doktorgardsrosa" (Øksndal) og "Sylterosa" (Oslo).

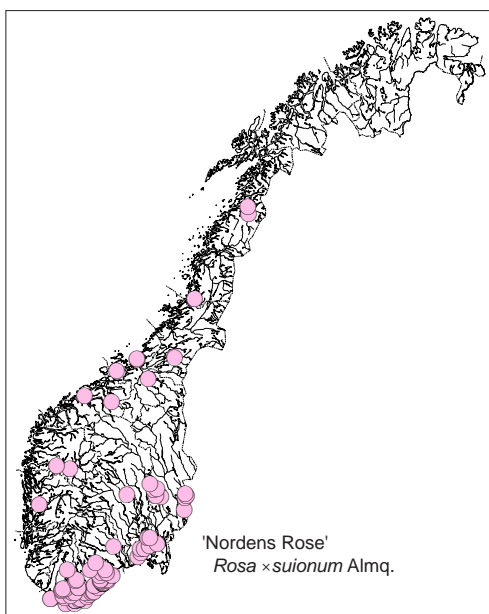
Roseknopp i stilleben av Höfnagel 1594 (over, fra www.museum-albersdorf.de/rosen) sammenlignet med Rosa \times francofurtana 'Agatha' fra Bygland. Her i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (t.v., fotos: P. H. Salvesen).

I de fleste land i Europa kalles den 'Agatha' (Joyeux 1998, 2005; Gustavsson 2008), mens den i Tyskland heter 'Tapetenrose' (Wimmer 2004; Nissen 2005; Arnold & Arnold 2007). Den kjennes på sin lange knopp, oppsvulmet blomsterbunn med "dobbelthake" og kjertelbust på nedre del (også på stilk og begerblad). I malerier og trykk kan dette motivet spores tilbake i alle fall til 1594 (Wimmer 2004; Arnold & Arnold 2007), og sannsynligvis er dette den opprinnelige *Rosa* \times *francofurtana* Münchhausen 1770. Linnæus kjente tydeligvis til den, ettersom et eksemplar sendt av Johann Friedrich Pott (1738-1805) fra Braunschweig i Tyskland er bevart i Linnéherbariet i London (LINN 652.24, se www.linnean-online.org).

'Nordens Rose' (*Rosa* \times *suionum* Almq., "Svearnas Ros", syn.: *Rosa campanulata* Borkh., non 'Minette' Vibert 1819?).

Når en først lærer den å kjenne, er den lett å bestemme. Den danner en vid, ca. 1,5m høy busk med noe glinsende, grasgrønne blad og greiner. Få, men skarpe torner sitter oftest parvis ved hvert ledd. Småbladene er tynne og glatte med spisse tenner lengst ute, men ikke langs den bredt kileformete motsatte enden, som er festet til bladets midtstilk med en kort og tynn

Funn av 'Nordens Rose' (*Rosa* \times *suionum*) i eller ved gamle hager (original).

'Nordens Rose' (Rosa ×suionum) fra Flostad, Arendal (t.h.) og Ettestøl, Vegårshei (over) i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

stilk, som gir det hele en form som er lett å gjenkjenne, selv i gamle herbarieeksemplar. Av og til kan en liten ekstra bladflik lure seg inn mellom småbladene ved endesmåbladet. Det mest framtrædende kjennetegnet ved rosen er imidlertid en ekstremt bred blomsterbunn som ligner den hos 'Agatha' med tydelig "dobbelthake". Kjertelbusten er mindre stiv hos 'Nordens Rose' og mer jevnt spredt utover beger, blomsterbunn og stilk enn hos 'Agatha'. Blomsten er fylt med tynne og brede kronblad som lett klebes sammen, slik at blomsten vanskelig åpnes i fuktig vær. Når den åpnes, er den lik på damaskrosen, *Rosa ×damascena* 'Kazanlik' i farge så vel som duft.

'Nordens Rose' er en av de vanligste rosene å finne gjenstående i forlatte hager på indre strøk av Østlandet, i Telemark og i Agder. Forekomstene her henger tydeligvis sammen med utbredelsen på svensk side av grensen, der den er vanlig å treffe ved gamle torp (Hylander & Nannfeldt 1945; Malmgren 1986; Gustavsson 2008), og videre

'Nordens Rose' er svært vanlig i Øst-Norge, her på svenskegrensen ved Possåsen, Åsnes. Målestokk: Roger Halvorsen (t.v.) og Per Arvid Åsen (t.h., foto: P. H. Salvesen).

Blad av *Rosa ×suionum* fra Possåsen, Åsnes. Merk et ekstra, mindre bladpar ved endesmåbladet. Det mangler ofte (foto: P. H. Salvesen).

gjennom Finland og Estland (Hämet-Ahti et al. 1992; Joy 2006). I Østfold er det nedtegnet opplysninger om rallarfamilier som brakte den med seg (Ola Larsen, Østfold roseforening, pers. medd.).

Mens den er vanlig i Sørøst-Norge helt ut til kysten, er den fra Lindesnes til Molde så godt som fraværende. De få funn vi har, sies av informanter å være introduksjoner østfra, med ett unntak: En planteskole i Os ved Bergen har hatt den i salg som "Besto" med materiale fra Engjåvik i Fusa. Dit kan den tenkes å være kommet med familien Meidell med aner i Estland, som drev handel der fra 1820-årene (Brekke 1993). I nord har vi funnet den i de indre fjordene til Fauske, og Arne Lundstad samlet den i 1952 på kirkegården i Rognan i Saltdal (belegg NLH).

'Nordens Rose' synes lite variabel i det norske materialet. Navnsettingen er imidlertid omdiskutert og har vært gjenstand for strid. Samme rose opptrer under forskjellige navn i ulike deler av verden. Den som i Finland kalles "Mustialanruusu" (Hämet-Ahti et al. 1992) og i Tyskland har vært kalt "Dornenlose Kieselrose" o.l. (Nissen 2005; Arnold & Arnold 2007) er etter alt å dømme samme rose som selges som 'Minette' i Norden og benevnes *Rosa ×suionum* av botanikere (se Hylander & Nannfeldt 1945). Vi er temmelig overbeviste om at 'Banshee' i handelen i Nord-Amerika også må være den samme (Bell 1977; Joy 2006; Lura 2008). Det har vært antydnet at 'Nordens Rose' oppsto fra en krysning av damaskrose fra Europa med virginiarose (*Rosa virginiana*) fra Nord-Amerika (Bell 1977; Nilson 1981; Nannfeldt 1985). Et slikt møte kan ha skjedd i mange samlinger der roser fra Den nye verden ble tatt inn fra 1700-tallet av.

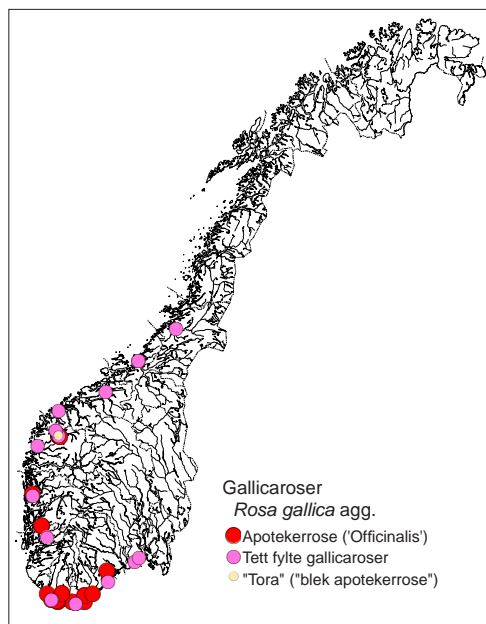
Det har også vært satt spørsmålsteget ved om det virkelig var denne rosen Vibert markedsførte i 1819 (se Merker 1985a, b; Nannfeldt 1985). Han listet 'Minette' under hybrider av sin "26^e Classe, *Cent feuilles*" med året 1819 angitt for første blomstring (Vibert 1820). Synonymien med *Rosa ×suionum* er tilsynelatende basert på en plante som i rosariet i Sangerhausen var merket 'Minette' (Merker 1985a, b). Det er ikke kjent hvor dette eksemplaret kom fra, ei heller noen dokumenterbar kopling til Viberts rose, og det har vært mer enn antydnet at etikettene i samlingen kan være plassert feil (Nannfeldt 1985; Lars-Åke Gustavsson pers. comm.). Bell (1977) antyder at 'Banshee' passer med beskrivelsen av 'Baron Louis' slik den ble gitt av Gore (1838) for en rose listet under "Turnep Rose" med opphav i Nord-Amerika. Den samme beskrives i større detalj også av bl.a. Desportes (1828), Boitard (1836) og Biedefeld (1840)

under roser med opphav i Nord-Amerika. De beskriver samtidig også 'Minette', men da under roser fra Europa. Sammenligning av beskrivelsene i disse tidlige kildene er vanskelig, siden autentisk materiale av de gamle sortene mangler, men om en skulle velge et sted å lete, bør 'Rose Courtenay' (syn.: 'Rose Anglaise', *Rosa campanulata* Desp. non Ehrhart 1791) undersøkes nærmere. Den ligner etter beskrivelsen mye på 'Baron Louis', men stemmer helt klart bedre med vår rose enn de samtidige beskrivelsene av 'Minette' (se særlig Boitard 1836). Den britisk-amerikanske sammenheng er særlig interessant, siden det har vært antydning at 'Banshee' opprinnelig kom til Nord-Amerika fra Skottland så tidlig som i 1773 (Bell 1977). En slik reise kan selvsagt ha foregått mer enn én gang. Det finnes eksempelvis en tidlig opplysning om rosen fra Washington dokumentert i Uppsalaherbariet (UPS, se Nilsson 1981), og det finnes rapporter om at den er blitt tatt med til USA som rotskudd fra Stockholmstrakten av svenske innvandrere (Lars-Åke Gustavsson, pers. medd.).

Gallicaroser: lange tradisjoner og uløste problemer

'Officinalis' (før 1500)

Apotekerrosen har trolig vært dyrket i Norge like lenge som det har eksistert leger eller apotekere her, og skriftlige kilder nevner dyrking av "røde roser" tilbake til 1600-tallet (Salvesen 2002b). Våre funn tyder også på at den er gammel. Den har en ganske vid utbredelse, men er heller sjelden å finne og tydeligvis avleggs. Den står gjerne i utkanten av hagen der den kjemper for tilværelsen mot høye gras og bringebærkratt. I muntlig tradisjon har vi funnet opplysninger om at den har vært dyrket på samme

Funn av gallicaroser og apotekerrose (*R. gallica* 'Officinalis') i eller ved gamle hager (original).

plass i "minst hundre år" eller at den "er like gammel som huset" – hvilket på futegården i Korsvika i Gloppen vil si fra midten av 1600-tallet.

'Duchesse de Montebello' (1824-25)

Ved et gammelt hus i Brekstad sentrum, Ørland kommune, tok vi stiklinger av rosebusker som vi gjenkjente som gallicaroser. Stive, kraftige skudd nesten uten torner, men rødt av rød kjertelbust øverst og et matt, grovt bladverk der småbladene henger ned, er lyse under og litt stive og ru å ta i. Stiklingene slo rot, og sommeren 2010 kom blomster: lyst rosa, sterkt velduftende, tett fylte og vakkert kvarterte. Sammenligning med andre roser i samlingen ga noen aha-opplevelser. Rosen fra Brekstad stemmer med planter skaffet fra velren-

Apotekerrose (Rosa gallica 'Officinalis') fra futegården i Korsvika, Gloppen. Her i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

nomerte forhandlere både som gallicarosen 'Duchesse de Montebello' og som albarosen 'Small Maiden's Blush'! Vi har tidligere ikke vært klar over denne forvekslingen (se Salvesen 2002b, 2004), men 'Duchesse de Montebello' finnes tydeligvis i handelen under begge navn på Kontinentet, mens den opprinnelige 'Small Maiden's Blush' ikke er å oppdrive (se www.stauden-und-rosen.de).

Ubestemte gallicahybrider

Tett fylte gallicaroser, en vanskelig gruppe (hitteroser)

Flere ubestemte gallica-hybrider samlet i gamle hager er under prøvedyrking og venter på å bli nærmere bestemt. Å navnsatte gamle sorter i denne gruppen er meget vanskelig. Noen innsamlinger fra kysten av Sør-Norge til 61° 48' N, ser ut til å høre

'Duchesse de Montebello' fra Brekstad, Ørlandet. Her i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

En gallicarose med svært tett pakket kronblad i blomsten. Vi har den fra Sunde gård, Farsund, der den har vært dyrket som hekk så lenge noen kan minnes. Her i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

til én og samme eller et par nært beslektete sorter. Side om side i prøvefeldet ligner de 'Président de Sèze' både vegetativt og i fargen på kronbladene. Blomstene åpnes tett fylte som mørkt karminrøde rosetter der hvert kronblad bøyes inn mot midten lik 'Aimable Amie', og rosetten ser ut som kuttet med kniv. Fullt utsprunget endres fargen til lyst lilla-rosa og mer jevn enn hos 'Aimable Amie' og 'Président de Sèze', og uten grønn knopp i midten. Når de visner, får kronbladene et tydelig mønster av mørkere og lysere radiale nerver og så en mer grålig-blå tone. Vi ser likheter også med 'Ypsilanti' (Moody & Harkness 1992, Quest-Ritson 2003b; Joyeux 2005), men vi har ennå ikke hatt mulighet til å sammenligne dem alle side om side i kultur. En rose som ligner mye, dyrkes ved Mehlendorf Museum som ukjent (Nissen 2005), og også i Sverige er lignende roser funnet i gamle hager (Engström 2007).

"Tora" (hitterose)

Denne rosen har vi kun fra en grav ved Vereide gamle kirke fra 1901. Vi tror det er en gammel kultivar, men vet ikke hvilken. Den ligner apotekerrosen, ja, den ble ved innsamlingen merket med *Rosa gallica* 'Officinalis', og vi tok den for å være en svak plante av denne inntil den blomstret i forsøksfeltet. Da var den ikke til å ta feil av med mindre, lysere og mer bolleformete blomster som bæres på lange, tynne stilker,

En vakker, tettfylt gallicarose, foreløpig ubestemt, fra en grav på Vereide kirkegård, Gloppen. Her fra prøvefeldet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

"Tora", en blek, småblomstret form av *Rosa gallica* fra Vereide kirkegård, Gloppen. Her i prøvfeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

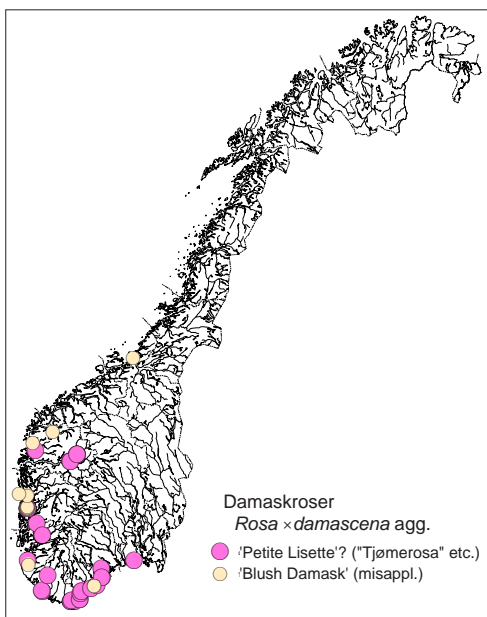
hele 7-11 i samme kvast. Dette er et trekk den deler med bl.a. centifolierosene. Vi vil foreløpig kalle den "Tora" etter jenten hvis grav den sto på.

Damaskroser: kritisk identifikasjon eller identitetskrise

'Blush Damask' misappl.? ("Vadstena" (Engström 2007), 'Blush Hip' (Nissen 2005); non *Rosa damascena* Miller 1759; non *Rosa damascena* β 'Blush Damask Rose' Lawrance 1799 t. 52; non *Rosa damascena* [var.] *subalba* Redoté 1817-1824, hitterose)

Vi har funnet denne rosen spredt i hager antatt eldre enn 1940. På bakgrunn av rosens utrolige vekstkraft og det faktum at den gjerne opptrer i flere hager der den først finnes, tror vi at den ikke er svært gammel langs kysten. Den viser slående likhet med "Vadstenarosen" (Engström 2007), kjent fra området omkring Vadstena i Sverige, der et kloster ble anlagt av St. Birgitta i 1384 (www.birgitta.vadstena.se). Enkelte har spekulert på om den kan være en levning fra klosterhagene (Söderberg 2003). I dag er den vanlig å finne i gamle hager i deler av Sverige (Engström 2007).

Rosen skiller seg fra typiske damaskroser (f.eks. 'Kazanlik', se Salvesen 2003) ved slanke og utoverliggende greiner, som sammen med lange og

Funnet av damaskroser (*Rosa* × *damascena*) i eller ved gamle hager (original).

Et sjeldent syn:
Rosekratt brer
seg over graver
på Bruntveit
kirkegård, Tys-
nes, deriblant
to sorter vi har
bestemt til
'Blush Damask'
og "Tjømerose".
Målestokk:
Daniel
Ducrocq (foto:
P. H. Salve-
sen). Rosene er
siden fjernet.

kraftige underjordsrenninger gir den evnen til å danne såteformete kratt som eser utover om den får utvikle seg fritt. Trimmet mot en vegg kan rosen nå over 3 m på én sommer. De 5-7 småbladene er ganske smale, og bladstilken har oftest en tydelig rød midtstripe. Blomstene (4-5 cm i diameter) sitter flere sammen og danner tette, flate og nikkende rosetter der kronbladene varierer fra store, flate og lyse ytterst til mindre, mørkere og foldet på langs mot midten. Blomsterbunnen er bredt kjegleformet (turbinat) og kjertelhåret.

Navnet 'Blush Damask', som brukes i Skandinavia (Engström 2007; Gustavsson 2008), kan spores tilbake 1789 (Aiton 1789), men ikke til 1759, slik det ofte siteres (Krüssmann 1974; Moody & Harkness 1992; Dickerson 1999). I annenutgaven av Kew Catalogue (Aiton 1811) er navnet fulgt av en referanse til en akvarell av Miss Lawrance (1799, t. 52), som etter alt å dømme må være *Rosa damascena* Miller 1759 (jfr. Miller 1807), og vi vil derfor mene at 'Blush Damask' er et synonym for *Rosa damascena* Miller, nødvendiggjort av behovet for å skille den fra andre damaskroser som kom til mot år 1800. Slik sett gir det også mening å oppgi året 1759 som jo er det året Miller først beskrev denne arten. Men dette var helt klart en annen rose enn den vi nå har i Skandinavia! Thory (i Redouté 1817-1824) gir for øvrig navnet 'Blush Damask' som synonym for en *R. damascena* [var.] *subalba*, med enkle blomster, altså nok en annen rose. Navnet 'Blush Damask' er dermed tveetydig og bør ikke brukes om vår plante. Historien til den skandinaviske versjonen av 'Blush Damask', er ellers lite kjent, og vi har ikke funnet figurer i eldre litteratur som kan gi ledetråder.

Det som synes som "vår" rose finnes også under navnet 'Blush Hip' (Nissen 2005; Lykke 2007), et navn vi har funnet nevnt tilbake i 1830-årene (The Royal Lady's Magazine 1834; Collins 1840; Rivers 1840). Ofte oppgis "før 1848" (Dickerson 1999; Joyeux 2005), det året Paul (1848) beskrev 'Blush Hip, New'. Nå var riktignok 'New Blush Hip' på utstilling i New York allerede i 1845 (Allen 1846), men vårt poeng her er altså at det synes å ha eksistert en tidligere versjon, og vår rose stemmer med beskrivelsene av 'Blush Hip' hos Nissen (2005) og Lykke (2007). Quest-Rison

Rosa ×damascena 'Blush Damask' fra Bruntveit kirkegård, Tysnes. Her i prøvfeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

(2003b) og Joyeux (2005) illustrerer og beskriver 'Blush Damask' som en slakk og toverliggende busk med små blomster i en lilla-rosa fargetone og 'Blush Hip' som lik, men mer opprett (til 3 m) og med mørkere og mer rent rosa blomster fra en kirsebær-rød knopp. Det faktum at et par nært beslektete gamle sorter faktisk eksisterer, synes å støtte antakelsen om at navnet 'Blush Damask' kan være en korrumpert av det opprinnelige navnet 'Blush Hip'.

"Molderosa" ('Oillet Flamand' misappl. non 'Molderose' Kordes, hitterose).

Navnet "Molderose" kan gjelde mange ulike roser, og ofte brukes det i vid mening om gammeldagse roser med tilknytning til "rosebyen" Molde, omtrent som mange snakker om "prestegårdrosen". Vi sikter med "Molderosa" her til en meget bestemt, gammel og sjelden rosesort, som tidligere skal ha vært å se i Molde, men som er nesten helt forsvunnet. I vegetative karakterer minner den om 'Blush Damask' (i skandina-

"Molderosa" fra Høvåg, Lillesand, i prøvfeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Rosa aff. 'Petite Lisette' har trekk både fra damask- og centifolierosene. Her og i figurene øverst på neste side, et eksemplar fra Bruntveit kirkegård, Tysnes, i prøvelfeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

visk mening), men blomsten er spesiell: en sterkt duftende rosett, flat, men likevel litt "moderne" i måten kronbladene foldes bakover i spiral omkring en vakkert fire-delt midte. Fargen er også uvanlig med en tydelig lakstone. Rosen sies å være identisk med 'Oeillet Flamand' introdusert av Vibert i 1845 (Lykke 2007; Grue 2008), men dette avviker fra den vanlige oppfatning av denne sorten og også fra beskrivelsene i de eldste kildene, der blomstene beskrives som varierende stripet i rosa, karmin og hvitt (Dickerson 1999; Joyeux 2005). Vi har våre eksamplare fra en hage i Høvåg (Lillesand) der eieren forteller at hun har fått den av en kollega. I følge en annen dame, som arvet den fra sin far, har rosen reist med familien langs kysten av Sør-Norge, fra Molde i nordvest via Stavanger i sørvest til Halden nær svenskegrensa (Grue 2008). Den opprinnelige identiteten til "Molderosa" er fortsatt et mysterium.

Rosa aff. 'Petite Lisette' (syn.: "Erik", "Tjømerosa", "Prinsesserosa" etc., hitterose)

Om den er en damaskrose eller centifolierose kan diskuteres, men karakteristisk er den. En slakk og ganske bred liten busk (ca. 1,0 × 1,5 m) med grønnbarkete greiner spredt satt med slanke, mer eller mindre nedbøyde torner blandet med kjertelbust, særlig mot skuddspissene. Bladene er lyst olivengrønne og faste med 3-5 eggformede og tilspissete småblad med nedbøyd, mer eller mindre enkelt tannet rand uten kjertler. Oversiden er litt rynket og uten hår, undersiden lysere grønn og med fine ullhår og små kjertler spredt langs midtnerven og bladstilken, her også i blanding med noen få torner. Blomstene bæres 3-7(-11) på slanke stilker i en kvast. Stilken og den langsmale blomsterbunnen er, så nær som i en sone like under begerbladene, dekket med rødlig kjertelbust som avgir en karakteristisk harpiksduft ved gnidning. Beggerbladene, som er lange, dypt smalflikete og besatt med kjertler, bøyes tilbake under blomstringen. Kronbladene springer ut i mørkt rosa fra en rosenrød, spiss og litt avlang knopp og danner en uregelmessig rosett i lyst lilla-rosa med sterk velduft.

Foruten blomsten kjennes Rosa aff. 'Petite Lisette' på slank blomsterbunn og lange begerblad med små hårpikskjertler, enkelt tannet, nedbøyd bladrand og store og små torner i blanding (foto: P. H. Salvesen).

Rosen finnes i handelen som 'Erik', et navn den har etter Erik Amundsen, tidligere regnskapsfører hos Mellbyes planteskole ved Mjøsa. Han forteller at han hadde tatt vare på den fra sin bestemors hage på Tjøme ved Tønsberg, der den var kjent siden 1883, da den ble gitt som gave av familiens naboer i anledning av at Erik Amundsens tante ble født. Vi har funnet roser svært like denne i gamle hager langs kysten fra Oslofjorden rundt Lindesnes og nordover til Sandane og Luster i Sogn og Fjordane. Vi tror det dreier seg om en gammel parfymrose, i tidligere tider brukt til rosenvann, i såpe og hårmidler. Dette er vi eksempelvis blitt fortalt av Karin Gundersen på Flekkerøy, Kristiansand, som kalte den "Prinsesserosa". Men vi har ikke greid å spore hvilken kultivar den opprinnelig kan ha vært. Den kan skjule seg blant mange "Provinsroser" fra 1700-tallet, og navnet "Provinske roser" er bevart om den på Nøtterøy, i alle fall siden tidlig på 1900-tallet (Grue 2010). Slående like roser er funnet i gamle hager i Dithmarschen i Nord-Tyskland, og dyrkes i rosehagen ved Meldorf Museum under navnet 'Blush Damask' (Nissen 2005; Arnold & Arnold 2007). Likheten med i alle fall enkelte versjoner av

I uthavner på Sørlandskysten som her i Bastuviga, Ytre Ulvøya, Lillesand, kan en fortsatt finne overlevende centifolieroser (foto: P. H. Salvesen).

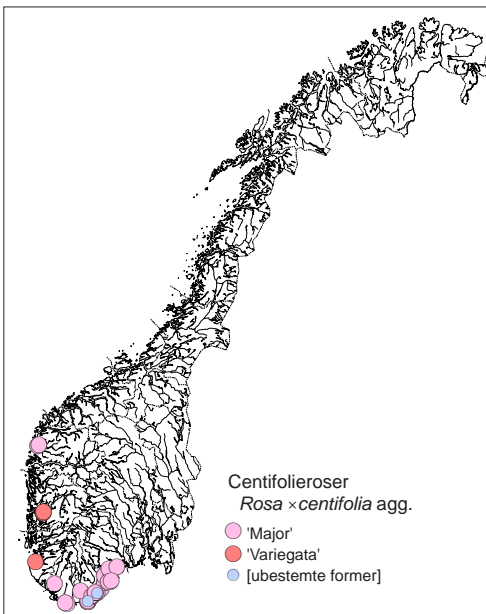

Rosa ×*centifolia* 'Major' fra Bastuwigga, Ulvøysund (Lillesand) i forsøksfeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

'Petite Lisette' er påfallende, og vi ser mange likhetstrekk med *Rosa belgica* (Miller 1759), i det minste slik arten fremstår i et herbarieeksemplar sendt til Linné av Johann Friedrich Pott (1738-1805) fra Braunschweig i Tyskland (see LINN 652.20). Beskrivelsen som følger herbariearket, stemmer også med vår rose.

Centifolieroser

R. ×*centifolia* L. (Holland før 1600)
Slik vi kjenner den i dag, er den neppe beslektet med "hundrebladsrosen" beskrevet i oldtidens greske og romerske litteratur. Den oppsto trolig på 1500-tallet i det som nå er Nederland og (deler av) Belgia. Omtalen hos bl.a. Lobelius (1581) og Gerarde (1597, 1633) og beskrivelsen av *Rosa centifolia batavica* hos Clusius (1601) tyder på at blomsten hos den hundrebladsrosen som først og fremst ble dyrket, var ganske mørk av farge, duftløs(?) og formet som en flat og tett rosett med ganske små kronblad (Salvesen 2005). Men snart tok ballformede, lyst rosa og sterkt duftende roser med brede og fremfor alt tynne kronblad over ('The Cabbage Rose'), slik vi ser det hos de

Funn av centifolieroser (*Rosa* ×*centifolia*) i eller ved gamle hager (original).

Foruten blomsten kjennes *Rosa xcentifolia* 'Major' på slank blomsterbunn og lange begerblad med harpikskjertler, dobbelt kjerteltannet bladrand og ulike store torner blandet med kjertelbust (foto: P. H. Salvesen).

hollandske blomstermalerne på 1600-tallet ('Rose des Peintres'). Det var en rose av dette slaget Linnaeus beskrev i 1753, og som dermed dannet basis for dagens navnebruk (Chafferty & Jarvis 1992).

Vi har funnet centifolieroser i gamle hager langs Sørlandskysten og på Svanøy i Sunnfjord. De fleste av dem svarer til *Rosa xcentifolia* 'Major', men vi ser en variasjon i størrelse på blomster og andre karakterer, som kan være genetisk betinget. "Svanøyrosa", som vi har hatt i kultur på Milde i vel 10 år, avviker eksempelvis fra 'Rose des Peintres' i handelen ved noe større blomster og blad, når de dyrkes side om side. Den får også mer røde farger i bladverket. Den ble i 1959 dokumentert på Solhaug gård av tidligere prof. Oddvar Reisæter, som noterte at den da hadde vært dyrket der minst i hundre år (Salvesen 2005). I dag er den borte på storgårdene, men vi har funnet den på Svanøy gamle kirkegård og et småbruk på Kvalstad sør på øya. Det arbeides lokalt med å formere den gamle skjønnheten og bevare dette kulturminnet.

Rosa xcentifolia 'Variegata' ved porten på småbruk i Ølve, Kvinnherad (foto: P. H. Salvesen).

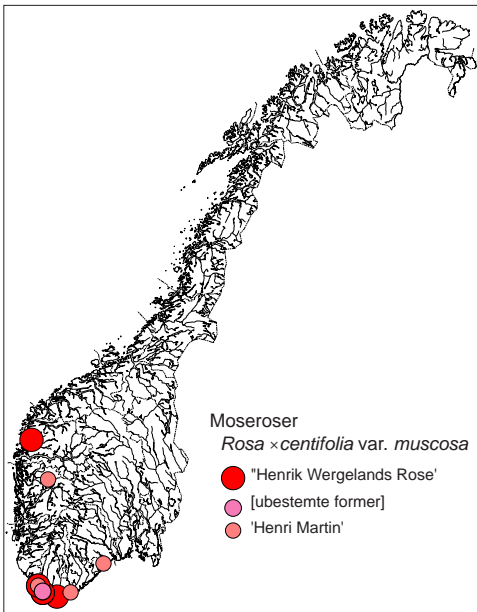

Praktfull "mose"
(kjertelbelegg)
på begeret og
god rødfarge i
tidlig stadium
kjennetegner
'Henri Mar-
tin'. Her et
eksemplar fra
Rasvåg, Hidra
i prøvefeltet i
Kristiansand
(foto: P. H.
Salvesen).

Rosa ×centifolia 'Variegata' (ca. 1845, syn.: 'Unique Panaché')

Dette må en gang ha vært en populær rose, men er i dag sjelden å se. Den er nevnt fra den berømte "Humlehagen" i Molde før 1889, men er der for lengst borte (Salvesen 2005). Vi har kun funnet den i noen få eldre hager i Ølve (Kvinnherad), der den kan spores tilbake til Alvhill Lønning, som delte den med sine venninner og nærmeste familie, trolig tilbake på 1930-tallet.

Funnet av moserose (*Rosa ×centifolia* var. *muscosa*) i eller ved gamle hager (original).

Moseroser

'Henri Martin' (1862, syn.: 'Red Moss')

Denne livlig røde moserosen var populær i Norge i siste halvdel av 1800-tallet. Enda i dag holder den stand i handelen og det kan være vanskelig å skille ut hager der den er eldre enn 1940, men vi har beretninger om den tilbake til før dette i flere hager på Sørvestlandet. Vi har også fått til stiklinger av den fra Bjørndal i Kvammen (Askvoll). Kona på gården forteller at den sto igjen etter mora som døde på midten av 1950-tallet. Hun hadde fått den av sine venninner som var interesserte i blomster.

Ubestemte moseroser (hitteroser)

Fra en gammel byhage i Kristiansand og en villahage på Voss tilplantet før

Ubestemt moserose reddet fra hagerest utenfor GiGi's konfeksjon på torget i Farsund. Lokalt er den kjent som "Henrik Wergelands Rose". Her i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

1939 har vi fått det som ser ut til å være samme moserose. Vi kaller den foreløpig "Solbakkens". Den danner en ryddig busk med rent grønt og sirlig bladverk og velutviklet grønn "mose" på beger, blomsterbunn og -stilk. De slanke greinene bærer kvaster med flere klarrosa, ganske små blomster som danner flate rosetter og åpnes uten problem i regnvær. Rosen er svært lik 'Duchesse de Verneuil' (Joyeaux 2005a).

I to gamle hager i Farsund har vi funnet en kraftigvoksende moserose som lokalt kalles "Henrik Wergelands Rose" og sies å være minst hundre år gammel. Våre eksemplarer stammer fra en gammel plante gravd opp i en hagerest som skulle fjernes på Jochum Lunds plass. Den kraftige rotstokken og stiklinger slo heldigvis rot og er nå i god vekst både i Rosariet på Milde og i Kristiansand. Busken blir mer enn 2,5 m

"Solbakkens Moserose" fra hage på Ullestad, Voss, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

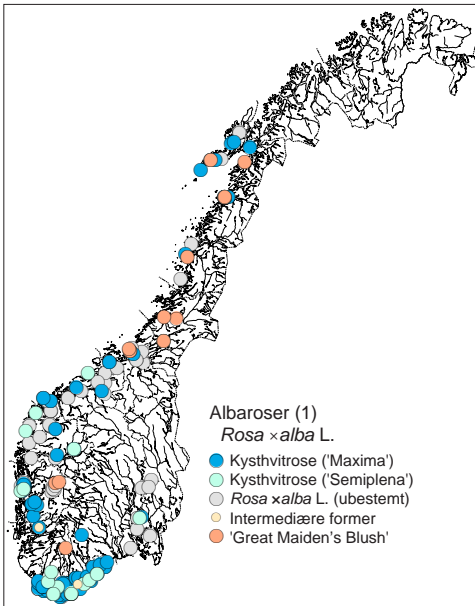
Ved Munthebuset på Kroken i Luster finnes fortsatt rester av en gammel herskapskage med mange av de originale plantene stående igjen. Deriblant albarosene 'Maxima' og 'Semplena' (foto: P. H. Salvesen).

høy med store blomster, opptil 10-12 cm i tverrmål, med ca. 50 litt tykke, mørkerøde kronblad. Fra en fast, kulerund knopp med sparsomt med brunlig grønn "mose", åpnes de helt og viser mengder av velutviklede arr og pollenbærere i midten. Den minner mye om 'Jeanne de Montfort' slik den portretteres av Joyeux (2005).

Albaroser

Kysthvitorser: 'Semplena' og 'Maxima' (*Rosa alba* og var. *flore pleno* Linné 1753)

Hvite roser bestemt til *Rosa ×alba* L. er vidt utbredt langs kysten av Norge fra svenkegrensen i sørøst og i alle fall nordover til Hadsel prestegård (68° 32' N). De danner høye busker (>2,5 m) med slanke, grønne skudd og oftest rikelig med rotskudd. Tornene er kraftige, men slanke og noe krokbyede. Ofte ses et tydelig voksbelegg på unge skudd. Bladverket er matt grågrønt med 5-7 småblad. Blomsterstilk, blomsterbunn og beger er spredt dekket med kjertelbust, som i løpet av blomstringen oftest faller av på blomsterbunnen. Blomsten har først svakt skjær av gulrosa i knopp, men blasses snart til rent hvitt. Etter avblomstring settes gjerne rikelig med avlange, glinsende røde nyper, som til slutt mister begerbladene (Salvesen 2004). Bare under blomstringen kan en skille 'Semplena' fra 'Maxima'.

Funn av albaroser (*Rosa ×alba*) i eller ved gamle hager (original).

Rosa x alba 'Semiplena' fra gamlehuset på Dalbolt (Fidja), Grimstad, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

'Semiplena' har kun 10-15(-20) kronblad og viser snart arr og pollenbærere i midten av blomsten. Hos den formen vi vil kalle 'Maxima', og som er vanlig langs kysten av Norge, er blomstene mer fylte med (25-)30-40(-50) kronblad og viser først pollenbærerne senere i blomstringen. Vi har funnet eksemplarer med omkring 20 kronblad som kunne oppfattes som en mellomform.

Den doble og fylte formen av hvitrosen har vært dyrket i Europa i uminnelige tider, og er vakkert avbildet hos Besler (1613) som *Rosa alba flore simplici* og *Rosa alba flore pleno*. Bauhin (1651) viste bl. a. til Beslers figurer og var så vidt vi har funnet, den første som brukte navnet 'Semiplena' om formen med doble blomster. Forløperen til navnet 'Maxima' har vi sporet tilbake til beskrivelsen av hvite hageroser hos Albertus Magnus omkring år 1250 (Jessen 1867, Stannard 1979, Salvesen 2004). Dette var de rosene Linnaeus beskrev som *Rosa alba* og dens varietet *flore pleno* (Linnaeus 1753).

Rosa x alba 'Maxima' fra en gammel hage i Loshavn, Farsund, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Under feltarbeidet vårt, som oftest foregikk utenom blomstringstiden, var det ikke mulig å skille mellom disse formene av hvitrosen. I forsøkshagen, der vi av naturlige årsaker bare har kunnet ha med en mindre del av alt materialet vi har samlet, finner vi at det er to hovedformer i materialet, og vi har ikke kunnet skille ut noen eksemplar som et tredje taxon. Ved gjentatte anledninger har vi imidlertid observert fruktsetting i disse gamle Albarosene, og vi mistenker at genetisk rekombinasjon over århundrene har blandet egenskapene og gitt en viss grad av variasjon i denne gruppen av roser. Her må vi legge til at vi ofte er blitt konfrontert med navnet 'Suaveolens' som også finnes i handelen fortsatt. Navnet går tilbake til Dieck (1889), som under navnet *Rosa alba* L. f. *suaveolens* beskriver en variabel hvit rose dyrket i rosenoljedistriktene i Kazanlik, Bulgaria. I det han viste til *Rosa alba typica* Crépin, skriver Dieck at den kan variere i antall kronblad og også enkelte ganger kan vise et anstrøk av rosa farge i blomsten.

Dieck sies også å ha innført en hvitrose fra Bulgaria i sin tid. Om det er denne som i dag finnes i handelen som 'Suaveolens', vites ikke. I vårt land tilbys gjerne en form med mer duft og noe flere kronblad enn 'Semiplena' (Gustavsson 2008), og det kan synes å være noe variasjon i materialet. Nordpå dyrkes en lokal form av kysthvitorose under navnet 'Suaveolens'. Den ble hentet fra hagen på gården Fuhr på Grytøya i Harstad og kalles også "Hedvigrosa" etter henne som hadde den. "Hedvigrosa" beskrives som mer hardfør enn 'Maxima' importert sørfra (Kjell Dragland, pers. komm.). Vi har også observert at enkelte eksemplar i gamle hager blir uvanlig høye, og det kan synes som evnen til å sette rotskudd varierer. Endelig mener vi å se forskjeller i antall innen det vi kaller 'Maxima'. Slik variasjon skulle være å vente i en gruppe der frøsetting forekommer såpass hyppig, og foreløpig er vi ikke overbeviste om at det lar seg gjøre å holde mer enn to former fra hverandre som distinkte i 'Maxima' – 'Semiplena'-gruppen under *Rosa alba*.

'Great Maiden's Blush' (for 1629)

Vanligvis er det denne rosen som markedsføres i Norge som 'Maiden's Blush'. Den har vært solgt over hele landet i mange tiår, og er fremdeles populær. I gamle hager synes utbredelsen mer begrenset, men vi har funnet den spredt nord til Buksnes i Vestvågøy (68° 7' N) og ganske hyppig på Østlandet og i Trøndelag. Langs kysten av Sør- og Vestlandet er den derimot nærmest fraværende. Etter våre observasjoner er den ganske forskjellig fra 'Maxima' – 'Semiplena'-gruppen i flere trekk. Ikke bare er blomsterfargen tydeligere og mer konstant lyst rosa, men 'Great Maiden's Blush' er først og fremst en mer grovbygd busk, for å si det slik, og danner ikke så lett rotskudd. Tornene er kraftigere, mer trekantete i formen, og bladverket er mørkere grønt med blankere overside. Blomsterbunnen er bred med rette, parallelle sider (uten "hals") og liksom stilken og begerbladene kledd med tornebust som sammenlignet med 'Maxima' og 'Semiplena' er rødlig farget, stivere og mer varig. Etter blomstring aborterer fruktene som oftest, og vi har ikke sett velutviklete nyper. Å spore historien til denne rosen er vanskelig. 'Maiden's Blush' nevnes ofte som vanlig dyrket her i landet på 17- og 1800-tallet, men dette gjelder trolig for det meste albaroser generelt, og det

Rosa 'Great Maiden's Blush' fra Sponheim, Ulvik, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

skilles ikke skarpt mellom ulike kultivarer. Pålitelige kilder synes ikke å finnes her til lands før sent på 1800-tallet (Dahl 1889, se Salvesen 2004), men i utlandet fører ganske pålitelige spor oss til England, der 'Great Maiden's Blush' nevnes omkring 1800 (Miller 1809; Aiton 1811; Redouté 1817-1824) med henvisning til en figur hos Ms. Lawrance (1799, tab. 32) som temmelig nøyaktig kan bestemmes til denne sorten. Den kan muligens også spores "mellom linjene" i beskrivelsen av *Rosa Anglica alba* hos Parkinson fra 1629 (Salvesen 2004).

'Céleste' (før 1810, syn.: 'Celestial')

I litteraturen er mange ulike navn brukt om det som ser ut til å være denne vakre rosen, men vi er ikke sikre på om vi har med én form (klon) å gjøre eller flere nær beslektete. Vi har funnet den i gamle hager spredt langs kysten fra helt i sør til Lofoten. Det tok litt tid før vi fikk den "på øyet", så vi kan ha oversett den sønnafjells, men vi har nå i

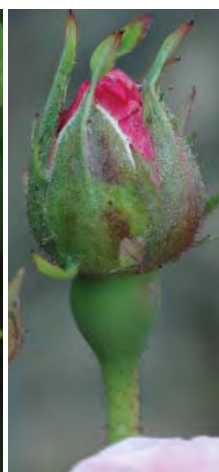

Rosa 'Céleste' på Buksnes kirkegård, Vestvågøy. Merk: kraftige, rette torner; blad bøyes opp og ser "visne" ut (foto: P. H. Salvesen).

Utvikling fra knopp til nyper hos Rosa 'Céleste'. Blomsterbunnens slanke midje og "kragen" som kommer til syne når begerbladene faller av, er karakteristisk. Her fra Buksnes kirkegård, Vestvågøy (foto: P. H. Salvesen).

alle fall funnet den nord til Å i Lofoten, der den står i "Stjernechagen" fra gammelt av, og Buksnes i Vestvågøy (68° 7' N), der den står på en grav fra 1928. Trolig var den blant rosene i prestegårdshagen på Hadsel, og muligens er det denne som skjuler seg bak lokalnavnet "Skjesetrosa". Å skille den fra andre albaroser er ganske greit når de er i blomst. Den skjære rosafargen som går litt i det blålige, og spesielt de moderne utseende knoppene med kronbladene elegant snodd i en lang spiss, er ikke til å ta feil av. Den er kjennelig også på bladene som får et litt tørt preg ved at randen med skarpe tenner krølles oppover, og på den svært slanke blomsterbunnen med tydelig hals. Etter avblomstring faller begerbladene snart av og etterlater en liten krage i toppen. Modne nyper har vi ikke sett.

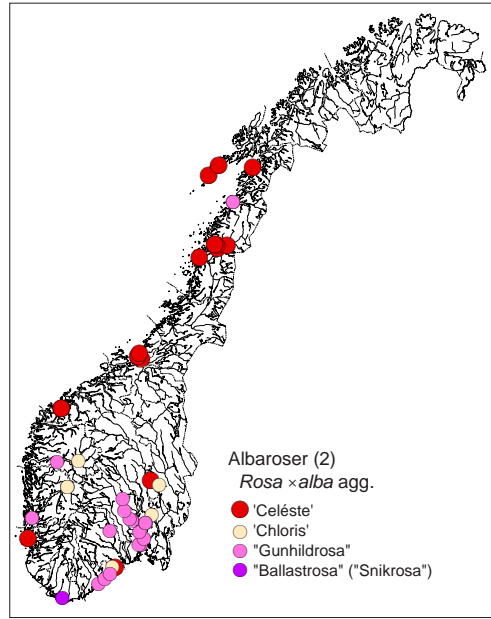

Antatt 'Königin von Dänemark' funnet i Vågsbygd, Kristiansand (foto: P. A. Åsen).

'Königin von Dänemark'

(1826, 'Dronningen af Danmark')

Vi har flere ganger forsøkt å få tak i albarosen ved dette navnet, men har ikke lyktes. Det synes å være ulike oppfatninger i litteraturen om identiteten til "ekte" 'Königin von Dänemark' (se www.stauden-und-rosen.de). Vi har imidlertid funnet roser ved et eldre hus i Vågsbygd (Kristiansand) som stemmer godt overens med beskrivelsen av sorten hos Gustavsson (2008), og vi tar den med her. Et par busker strekker skuddene med kraftige, ganske korte torner til ca. 2×3 m oppetter grunnmuren. Blomstene er svært vakker koppformete, tett fylte og med kronbladene ordnet elegant i klassisk mønster, lyst rosa og nesten gjennom-siktig ytterst til mørkere lyserødt mot midten. Blomsterbunnen er snau og bredt ellipseformet, lik bourbonrosene, mens begerblad og blomsterstilk er spredt besatt med røde kjertler. Begerbladene er relativt korte og brede med korte sidefliker.

Til venstre: Funn av albaroser, del 2, i eller ved gamle hager (original).

'Chloris' (før 1820)

Slik vi oppfatter denne sorten, kjennes den først og fremst på de bøyelige og tornløse skuddene som kommer svært rikelig fra underjordiske utløpere. Svært livskraftig og utholdende er den også, og blant de siste som forsvinner etter en gammel hage.

Rosa 'Chloris', handelseksemplar i Rosariet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Rosa "Balldronningen" alias 'Chloris' i Rosariet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Bladverket er rent grønt og minner om gallicarosenes. Blomsterbunnen er bred med velutviklet rød kjertelbust. I knopp er de ytre kronbladene klart røde, men når blomstene åpnes, går fargen snart over i lyst rosa og rent hvit med kronblad som foldes vakert bakover og legges taklagt det ene oppå det andre i en tett og sirlig rosett. I Ulvik står den igjen etter hagen til tidligere Vestrheim hotell som ble bombet under 2. verdenskrig, men ellers er den sjelden vestpå, og vi har ikke sett den i gamle hager langs kysten. Den er enkel å dele med rotskudd og har derfor lett for å finne veien fra én hage til en annen. Når vi i ikke finner den oftere langs kysten, kan det tyde på at den ikke er svært gammel her. I handelen har den forresten figurert som "Balldronningen" funnet i Hakadal, der den ble dyrket som klatrrose og sies å være gammel.

Det er noe uklarhet omkring bruken av navnet 'Chloris', og vi ser at det ofte i litteraturen omtales roser med mer varig rosa farget blomst (Quest-Ritson 2003b; Joyeux 2005; Gustavsson 2008), ikke ulikt "Gunhildrosa".

Ellen Koch (t.v.) forteller om historien til "Villa Sommerro" i Bodo og rosene på stedet (foto: P. A. Åsen).

Ubestemte albaroser

"Gunhildrosa" (hitterose)

En rose vi foreløpig kaller "Gunhildrosa" er funnet i gamle hager på Østlandet, og har en historie der før år 1900 (Madeleine von Essen, in litt.). Trolig er dette den samme som "Widmark" (se Hovde 2006). Fra Vestlandet har vi fått den av Solveig Hjortland på Sylvarnes (Vik i Sogn) som "Ginarosa". Hun hadde den fra sin nabo,

"Gunhildrosa", her fra Sylvarnes, Vik i Sogn, i prøvefeldet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Gina Vollevik, som igjen hadde fått den fra Høyanger, dit den kom fra Østlandet på slutten av 1800-tallet. Ved Risør fortelles at den kom fra Gimsøy kloster ved Skien. Vi har funnet den nord til Bodø, der den har stått i familien Kochs hage ved "Sommerro" siden midt på 1920-tallet. Nissen (2005) skriver at den er funnet i gamle hager i Dithmarschen i Nord-Tyskland, og at hun har sett samme i Telemark. Meldorf Museum i Dithmarschen har den som "De Meaux White" (Nissen 2005; Arnold & Arnold 2007). Trolig har den vært brukt som hekk i større anlegg (von Essen in lit.; Nissen 2005).

"Ballastroza" fra Snik, Lindesnes, i prøvefeldet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

"Ballastrosa" fra Snik, Lindesnes, i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

Vi har ikke funnet svar på hvilken kultivar dette er, men den ligner overflatisk på 'Felicité Parmentier' og 'Agatha Incarnata', og vi undrer på om ikke den er ført opp som 'Chloris' i noen kilder (se over). Fra sistnevnte er den i alle fall ganske kjennelig på et blådogget bladverk og ikke helt tornløse greiner. Dessuten er de ytre kronbladene lyse selv i knopp, de tett fylte blomster-rosettene i rosa og hvitt er mindre og kronbladene ikke ordnet på samme måte som hos 'Chloris' eller 'Felicité Parmentier'. Både blomsterbunn og begerblad er uvanlig brede, og er liksom blomsterstilken bare spredt besatt med kjertelhår, ja, blomsterbunnen er nesten snau. Under blomstringen hender det at den splittes langsetter av de svulmende kronbladene.

"Ballastrosa" fra Snik (hitterose)

En bemerkelsesverdig rose er lokalt kjent som "Ballastrosa". Den er trolig en albarose, og er så langt kun påvist ved den gamle trelasthavnen og tollstasjonen Snik i Lindesnes. Der står den ved et hus datert ca. 1850. Den blir en opptil 3 m høy og slank, men litt stiv og "langbent" busk, ganske uten torner så nær som noen få busttorner ved basis av skuddene. Vi trodde først det var 'Hurdalsrosa', men likheten er overflatisk og nærmere undersøkelser viste at den er ganske unik. Lite er kjent om dens historie på stedet, bortsett fra at den var der før 1970, og ingen kan huske at noen plantet den. Vi har ikke kunnet bestemme den til noen kjent kultivar.

Buskroser med usikker tilhørighet

"Abrahamshusets Paul Ricault" (hitterose)

I Rosariet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås har det siden Arne Lundstads tid på midten av 1970-tallet vært dyrket en rose under navnet 'Paul Ricault' i feltet for "Gamle roser uten navn". Den har også lenge vært kjent i hagen ved "Abrahamshuset" i Drøbak, som går tilbake til 1700-tallet. Nåværende eier forteller at hennes familie tok over i 1870, og at det ikke er plantet noe i hagen siden 1960-tallet.

Navnløs skjønnhet fra Abrahamshuset, Drøbak i Frogn, her i prøviefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

Sammenlignet med bourbonrosen 'Paul Ricault' slik den finnes i dagens handel og i litteraturen, avviker rosen fra Drøbak tydelig og må opplagt være noe annet. Den viser tydelige likheter med mange *Rosa gallica*-hybrider, men har også noen mer "moderne" trekk. Den blir en opprett og nett liten busk på ca. 1,2 m med et mykt grønt bladverk og torner av ulik størrelse, de større kraftige, nedbøyde og først røde, siden grå. Blomsterstilk og blomsterbunn er ganske snaue, og de flikete begerbladene har kjertler kun langs midtnerven. Fra en kort knopp åpnes blomstene til en ball omtrent som i centifolieroser, for så å gå over i en løs rosett med 25-30 kronblad i en mørk purpurrosa farge med mørkere årer, før de åpnes helt og viser knipper av velformete mørkegule pollenknapper og hvitaktige arr. Vi har ikke funnet maken til denne rosen i litteraturen, og vi er ikke sikre på hvilken krysningsgruppe den bør føres til.

"Johanne", ukjent skjønnhet fra Vereide kirkegård, Gloppen, her i prøviefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

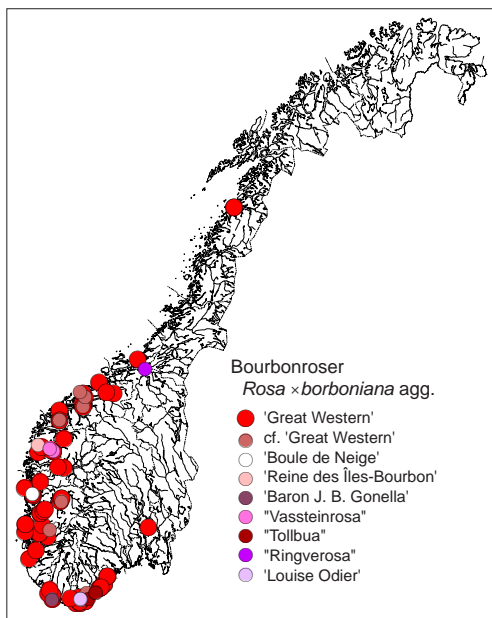
"Johanne" (hitterose)

Vi har funnet denne rosen to ganger, den ene på Vereide kirkegård i Sandane i Nordfjord på graven til en dame som het Johanne (d. 1918), den andre i en hage i Brekkestø (Lillesand), der den fortelles å være flyttet med fra Åbol ved Sandefjord. Den er en vakker liten rose, blir ikke mer enn snaut 1 m høy med lyst grønt, litt oljeaktig skinnende bladverk og opprette slanke stammer med spredte, slanke og nedbøyde torner av ulik størrelse. Blomsterstilk, blomsterbunn og de korte, flikete begerbladene har noen få, små kjertler. Fra en kort knopp åpnes blomstene elegant til en flat rosett med omkring 30 ganske smale kronblad i lys rosa som bøyes ut og bakover og blottlegger en samling oransjegule pollenbærere i midten. Heller ikke denne rosen har vi lykkes med å finne maken til i litteraturen eller andre samlinger. Vi har heller ikke noen god idé om hvilken krysningsgruppe den bør føres til. Den gir inntrykk av å være en gammeldags rose, men har også enkelte moderne trekk.

Bourbonroser

'Great Western' (1840, av og til oppgis 1838, året da dampskipet Great Western vant den første kappseilasen over Nord-Atlanteren) "Rød Prestegaardsrose"

Bourbonrosen 'Great Western' synes å være en av de mest utbredte og vanligst dyrkede roser i gamle hager. Med sin hardførhet og sterke evne til å bre seg utover med kraftige utløperskudd, er den også en av dem som holder ut lengst når vedlikeholdet i hagen opphører. Den blir vel 2 m høy og er svært kraftig tornet. Bladene har svakt moderne trekk, som småblad tilspisset avrundete og noe oljeaktig glinsende, ung vekst

Funn av bourbonroser i eller ved gamle hager (original).

med rødlig kanter, kvaster med 7-15 blomster, men hovedinntrykket er en gallicarose. Tornene er typisk slanke og noe nedbøyde, av ulike lengder og bare lyst farget. Blomstene er tett fylte og sterkt duftende med varierende farger. Typisk er en mørk karminrød til rosa hovedfarge med lysere farge på utsiden av kronbladene og mørkere inni og mot senter av blomsten. Enkelte blomster er tydelig stripete, og enkelte kan være avvikende lyse. Blomsten trenger tydeligvis varme i været for å åpnes, og knoppene stopper ofte opp i utviklingen i kjølig vær. I tidlig blomstring er 'Great Western' derfor – i det minste i Norge – vanligvis lett å kjenne igjen på de faste, kule- runde knoppene der blomsterbunnen

'Great Western' fra Kjos, Kristiansand, i Sørlands-rosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

gjærne vokser gjennom som en grønn kjegle i midten av blomsten før de rekker å åpnes på normalt vis. Er det tilstrekkelig varmt blir disse gjennomvoksningene mindre tydelige. Enkelte steder har vi funnet en svært lik rose der blomstene åpnes lettere og mer normalt uten at blomsterbunnen vokser gjennom. Trolig representerer dette en beslektet sort (see Quest-Ritson 2003b; Nissen 2005).

Vi har funnet 'Great Western' ganske hyppig i gamle hager langs kysten fra Oslofjorden i sørøst til Ørlandet i Trøndelag, men så er det et langt sprang nord til et enkelt funn i familien Kochs hage i Bodø (67° 17' N). Her er den tydeligvis gammel, og det framgår av herbariebelegg samlet av Arne Lundstad at den kom fra hagen ved Hadsel prestegård enda lenger nord (68° 30' N). I visse distrikter, spesielt på Vestlandet, er 'Great Western' den eneste røde rosen som dyrkes fra gammelt av, og "rød prestegaardsrose" eller "rød bonderose" er gjerne sagt om denne. Den må ha vært enormt populær, muligens delvis for sitt navn, velkjent av mange som hadde slekt og

Gjennomvoksning i knoppen hos 'Great Western'. Fruktemnene – det som skulle blitt "lus" i nypen – misdannes og gir et godt kjennemerke! Her hos en plante fra Kjos, Kristiansand, i Sørlands-rosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

'Great Western' fra hagerest ved Ryvarden fyr, Sveio, plantet ved Blondehuset i Arboretet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

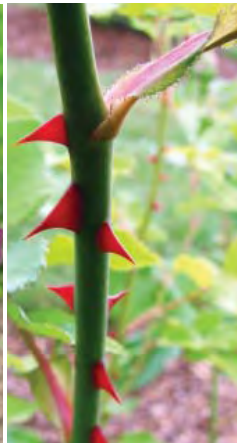
venner som emigrerte over Atlanteren til Amerika. Den er flere steder brukt som hekk, et praktfullt eksempel har vi sett i hagen ved Liljedal-huset i Vik i Sogn, der en dobbelthekk plantet i 1922 pryder begge sider av en ca. 50 m lange hagegang i husets midttakse mot sørøst (se bilde s. 4 foran). Det hører med til historien at plantene til hekkene ble hentet fra prestegårdshagen i Vik.

'Louise Odier' (1851)

Denne vakre rosen ses forholdsvis sjelden i gamle hager i Norge. Dette til tross for at den lenge har vært populær og regnes som Sigrid Undsets yndlingsrose (Mellbye 1994). Bortsett fra nyere beplantninger har vi bare sett virkelig gamle eksemplar på de gunstigste steder ved kysten i sør og sørvest. I tillegg til de elegante og fint koppformede blomstene, kjennes den på de spredte, kraftige og brede, røde tornene, og på at greiner, blomsterbunn og beger er helt uten busttorner eller kjertler.

'Reine des Île-Bourbon' (1834, syn. 'Bourbon Queen')

Vi har kommet over denne vakre rosen ved én anledning, i hagen til Gudrun og

'Louise Odier' fra Sodal, Kristiansand, i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

'Reine des Île-Bourbon' fra Svortevik, Flora, i prøvelfeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

Åsmund Standal ved Svortevik (Flora), der den kalles "Oldemorrosen". Den kom dit fra Horten en gang før 1880.

'Parkzierde' (1909)

Vi fikk den fra Eli Kjær i Sandane, Nordfjord, som hadde fått den av Agnes Sydnes i nabobygda. Vi har sammenlignet med planter av Rudolf Geschwinds 'Parkzierde', som vi har fått av Erich Unmuth (Wien), og ikke funnet forskjeller mellom de to.

'Parkzierde' fra Sandane, Eid, i prøvelfeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

"Tollburosa" fra Brekkesto, Lillesand, i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

Ubestemte bourbonroser

"Tollburosa" (hitterose)

Vi tror den må høre hjemme blant bourbonrosene, "Tollburosa" fra Brekkesto (Lillesand). Den blir en vid busk, 2,5 m høy eller mer, og i vegetativ tilstand er dens mest framtrepende kjennetegn de mange iøynefallende røde og sylskarpe tornene. Men det er blomsten som virkelig viser dens særpreg. Fra en avlang knopp åpnes den til en velformet kopp tett fylt av dyprøde kronblad organisert i et klassisk fire-

"Vassteinrosa" fra Moteigen, Førde, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

"Marvikrosa" fra Marvika, Kristiansand, i Sørlandsrosehagen i Kristiansand (foto: P. A. Åsen).

delt mønster. De ytre kronbladene foldes etter hvert bakover, og koppen går over i en bredere rosettform, som er så tung at den nikker på sin slanke stilk. Fargen blekner og blåner noe mot slutten, men holder seg prydelig. Det hele akkompagneres av en sterk og godt parfymert duft. Rosen hadde stått ved den gamle tollboden i Brekkestø i uminnelige tider da familien Øhra for noen år siden reddet den fra en sikker død etter at hagen var blitt endevendt av gravemaskiner. Lykke (2007) beskriver samme rose som 'Great Western', hvilket vi ikke samstemmer i. Derimot kan den minne om 'Mme. Isaac Pereire' slik den beskrives av Quest-Ritson (2003b), bortsett fra gjenblomstring. Det har vi ennå ikke sett i vår rose.

"Vassteinrosa" (hitterose)

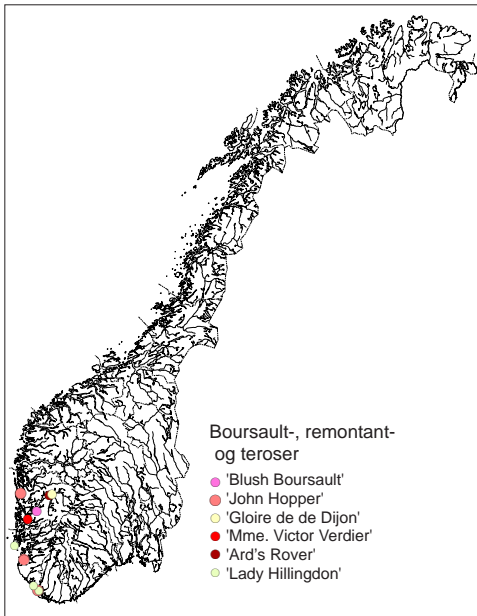
Fra to ulike kilder har vi fått en rose som lokalt kalles "Vassteinrosa". En informant forteller at den ble funnet før 1935 av en ungdom mens han var på torvsanking på Harøy like vest for Molde (62° 45' N). Rosen vokste da tilsynelatende vill i utmarken. Vi har også fått en lignende rose fra Førde i Sunnfjord, der den sies å komme fra Åmelfot i Dalsbygda, Sunnmøre (62° 0' N). Disse rosene minner mye om 'Louise Odier', men skiller seg fra den ved å være en mer opprett busk på opp mot 2,5 m. Dessuten er blomstene ikke så velformete, og blomsterbunnen er tett besatt med fin kjertelbust.

"Marvikrosa" (hitterose)

En bourbonrose funnet gjenstående i en gammel hage i Marvika (tidl. marinebase) ved Kristiansand stemmer også overens med 'Louise Odier' i mange av blomstens detaljer, men den avviker ved at begeret er mer fliket med mer velutviklede kjertler, og dertil har busken, som blir mer enn 2 m høy, kun spredte, lyse torner.

Boursaultroser

'Blush Boursault' (1825, syn.: 'Calypso')
I Rosendal, ved slottet i Baroniet, strekker et par merkelige roser sine lange, bladløse staver mer enn 6 m oppetter vestveggen fra enorme rotstokker. Trolig er dette "slyngrosene" som nevnes herfra i 1880-årene av Schübeler (1888). Han forteller at de da "for noen år siden" ble skåret tilbake fordi de vokste over den 9 m høye veggen! Begge rosene har vi etter en del strev kommet fram til må være boursaultrosen 'Blush Boursault', også kjent som 'Calypso', introdusert av P. Noisette i 1825 eller muligens allerede før 1810 (Joyeux 2005). Den er lett å formere med stiklinger, og etter et par år med nølende vekst begynner den å skyte de enorme skuddene som kjennetegner den, mens bladene har kinarosens

Funn av boursault-, remontant- og teroser i eller ved gamle hager (original).

sens elegante, slanke preg. De nikkende blomstene er ganske kjennelige. De ytre kronbladene er tynne og gjennomskinnelige og danner et slør omkring en uryddig samling av mindre og kraftigere fargete kronblad i midten. Eksemplarene ved Baroniet i Rosendal er så langt de eneste vi kjenner av denne sorten fra gamle hager i Norge. Trolig ble de plantet under stamhusbesitter Marcus Gerhard Hoff Rosenkrone (1823-

'Blush Boursault' fra Baroniet i Rosendal, Kvinnherad, i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

Slottet ved Baroniet i Rosendal med to eksemplar av 'Blush Boursault' midt på, trimmet i høyde med 2. etasje (foto: P. H. Salvesen).

1896), da landskaps-parken ble anlagt omkring 1850.

'Morletii' (1888)

Vi har fått tips om at denne står igjen ved et hus på Hop i Bergen fra 1887. Rosen er synlig i et foto som trolig er fra 1940-tallet.

Noisettroser

'Gloire de Dijon' (1853)

En gang nøt den umåtelig popularitet langs kysten, ja, ifølge prof. Knut Fægri i den grad at den fantes "på alle hus i Bergen". I dag er den uhyre sjelden å treffe på i gamle hager, men vi har sett den ved hus fra 1920-tallet i Stavanger og Sandnes og det står et eksemplar i bakhagen ved Utne hotell i Hardanger. Vi har fått rot på stiklinger av den sistnevnte planten som nå finnes i kultur i Bergen og Kristiansand.

'Gloire de Dijon' ved Utne hotell, Ullensvang (foto: P. H. Salvesen).

Remontantroser

'John Hopper' (1862)

Fra en hage i Kirkehavn på Hidra har vi fått stiklinger av denne gamle skjønnheten som har slått godt til. Den har stått i samme hagen siden før 1940, og det fortelles at den ved flere anledninger har vært brukt til å pynte i kirken til bryllup. Vi har den også fra en rosevenn som fikk den av en nabo, som igjen hadde den fra Leon Stangeland i Sandnes en gang før 1970. Vi tror også det

'John Hopper' fra Kirkehavn på Hidra, Flekkefjord, i prøvefeltet i Kristiansand. Stiklingsplantene blomstret allerede første året (foto: P. A. Åsen).

'Mme. Victor Verdier' fra Halsnøy, Kvinnherad, i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

'Ard's Rover' alias "Jonsokrosa" ved et hus på Alsåker, Ullensvang (foto: P. H. Salvesen).

'Lady Hillingdon' i en gammel hage i Rasvåg på Hidra, Flekkefjord (foto: P. H. Salvesen).

er denne sorten vi har funnet ved gamlehuset på Alvøen hovedgård i Bergen. Den gjenblomstrer godt om den får litt ekstra stell, og er ganske lett kjennelig på blomsterfargen som er lysende, sterk rosa og når blomstene åpnes, danner kronbladene først en høy søyle, slik vi ser det i moderne stilkroser, før de blottlegger en ganske karakteristisk ball i midten og så løses opp i en åpen rosett. Vakkert og velduftende!

'Mme. Victor Verdier' (1863)

Den er en av de få som har overlevd av de utallige sortene som ble innkjøpt til landet av velhavende borgere under rosemanien som herjet fra sist på 1800-tallet til første verdenskrig. Vi har den fra stiklinger vi fikk hos Johan Irgens på Halsnøy, som forteller at de ble plantet av hans bestefar før 1930, trolig da huset ble bygget i 1917.

'Ard's Rover' (1898)

Vi er temmelig sikre på at det er denne rosen vi har samlet ved et hus på Alsåker ved Utne i Hardanger. Eieren forteller at den lokalt kalles "Jonsokrosa" og trolig ble plantet da huset var nytt i 1905. I alle fall var den et stort "tre" like etter 2. verdenskrig. Han husker at han den vinteren han var ni år, falt ut av vinduet i 2. etasje 4-5 m over bakken og landet i rosen. Han slo seg ikke, men da snøen gikk om våren, var en stor grein som hadde klatret oppetter veggen, brukket. Det hadde nok reddet ham.

Teroser

'Lady Hillingdon' (1910)

Store eksemplarer av denne schlageren er ikke helt uvanlige å se ved hvite tre-

'Rival de Paestum' alias "Fru Michelsens Månedsrose", opprinnelig fra Nordanger, Radøy, her i veksthuset på Milde (foto: P. H. Salvesen).

hus fra omkring 1920 på Sørvestlandet. I Rasvåg på Hidra får vi fortalt at den har stått i samme hagen siden den tid, men er ellers ikke kommet over familietradisjoner omkring den.

Kinaroser

'Rival de Paestum' (1841)

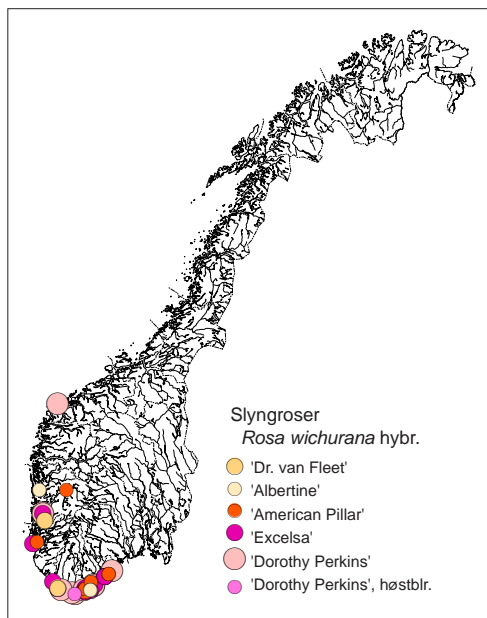
I mange år sto en plante i entréen til veksthuset i Muséhagen ved Bergen Museum som 'La France'. Først da rosesamlingene ble revidert på 1990-tallet, ble det klart at dette var feil. Mer interessant var historien om hvordan den var kommet til Muséhagen. Den ble opprinnelig gitt til muséet av Karen Michelsen i Sandviken i Bergen. Hun hadde arvet den etter sin tante, som kom fra Nordanger på Radøy. Rosen hadde vært i familiens eie siden før 1890, fortalte hun, og ble flittig brukt som knapphullsblomst, i borddekorasjoner og buketter ved festlige anledninger. Den ble dyrket i potte og måtte tas inn om vinteren, men blomstret villig gjennom hele året. Enkelte ganger hadde hun mistet den, men fikk alltid tilbake avleggere fra familie og venner hun hadde delt ut stiklinger til. Slik har altså en siste rest av en gammel rosekultur, en såkalt månedsrose, overlevd ved å deles mellom venner og familie, et virkelig godt eksempel på vårt slagord, "Evig eies kun det delte"! Selv om vi er ganske sikre på at det er et eksemplar av den gamle sorten 'Rival de Paestum' fra Jean Beluze i Lyon, liker vi å kalle den "Fru Michelsens Månedsrose" til minne om henne vi i sin tid fikk den av.

Moderne roser

Rugosaroser

Rugosaroser er lette å formere og dele med rotskudd, og vi mistenker at flere av de gamle sortene med fylte og duftende blomster har vært flyttet og delt mellom naboer og familiemedlemmer. Påfallende ofte finner vi dem også plantet ved gamle graver, ikke minst nordpå. Spesielt er 'Hansa' (1905) svært populær, men vi har også funnet 'Blanc Double de Coubert' (1892), 'Souvenir de Philemon Cochet' (1899), 'Conrad Ferdinand Meyer' (1899) og 'Roseraie de l'Haÿ' (1901). Så langt har vi imidlertid ikke kommet over overbevisende fortellinger som kan gi detaljer om tradisjoner

Funn av slyngroser i eller ved gamle hager (original).

Høstblomstring hos 'Dorothy Perkins' på Langøy, Mandal (foto: P. H. Salvesen, 4. oktober 2008).

omkring dem. De nyere, såkalte nellikrosene, som 'Signe Relander' (1922), 'F. J. Grootendorst' (1915) og 'Pink Grootendorst' (1923) har vi også sett i mange hager og på kirkegårder langs kysten nordover til 63° N. Men vi har få holdepunkter for dem som kulturminneroser.

Wichuranaroser (slyngroser)

Disse rosene kom på moten litt før første verdenskrig og fikk stor utbredelse i årene like etter. Fortsatt er flere av dem å se i eldre trehusbebyggelse, spesielt på Sørlandet.

'Dorothy Perkins' (1901)

Fra Oslofjorden til ytre Sunnmøre har vi kommet over denne rosen i eldre hager langs kysten. Enkelte steder på Agderkysten er den fortsatt en av de vanligste veggrosene på gamle hvitmalt hus. Den er lett å formere med utløperskudd og kan slå røtter fra lange, utoverliggende greiner. Vi har enkelte steder sett den forville seg ut av hager, og har flere beretninger om at den er delt med slekt og venner. I de senere år er den til en viss grad erstattet med den mer kraftigvoksende sorten 'Dømmesmoen', som også er mindre svak for meldogg, opphavets svøpe. Den er en knoppmutasjon av 'Dorothy Perkins' som oppsto ved Hagebruksskolen på Dømmesmoen ved Grimstad i årene mellom 1930 og 1935 (Horntvedt 1981). Det er relativt greit å skille nykommeren fra opphavet, siden den har velutviklet kjertelbust på blomsterbunnen, skålformete blomster og bredere småblad. I tillegg har vi sett en viss variasjon i 'Dorothy

Perkins' som kan representere ulike nærstående kloner som er beskrevet siden tidlig på 1900-tallet (som 'Lady Gay', 'Minnehaha' og andre, se Quest-Ritson 2003a). Den mest interessante varianten er muligens en gjenblomstrende form med noe større og mer rent rosa blomster enn vanlig. Vi har fått den fra en familiehytte på Langøy ved Mandal. Dit kom den før 1930 fra en hage i Mandal.

'Excelsa' (1908)

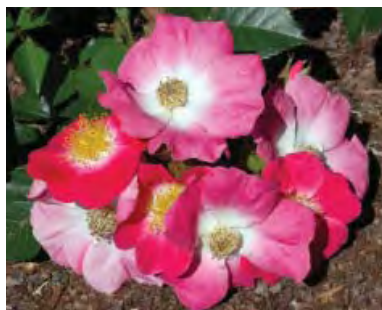
'Excelsa' er lett å skille fra 'Dorothy Perkins' på den mørkere, kirsebær-røde blomsterfargen, men ellers er de umulige å holde fra hverandre. Svært ofte følges de to ad i gamle hager ved hvite sørlandshus, der de ofte fortelles å være fra før 2. verdenskrig. Vi har ikke støtt på fortellinger om at 'Excelsa' deles mellom venner og familie på samme vis som sin søster, men det virker sannsynlig. 'Excelsa' er muligens en smule mindre utsatt for meldogg, og har holdt seg bedre i handelen enn 'Dorothy Perkins'. Om det skyldes den sterkere fargen eller bedre resistens mot soppsykdom skal være usagt.

'Excelsa' fra Saltrød, Arendal, i prøvefeltet i Kristiansand (foto: P. A. Åsen).

'American Pillar' (1902)

Dette er en rose som holder ut lenge. Vi har funnet den gjenstående ved gamle hus fra Ryfylke til Aust-Agder og har fått flere rapporter om at roser plantet før 1935 er arvet fra tidligere eier av hagen. Dens fremste fortrinn er kanskje dens enorme vekst-

'American Pillar' plantet ca. 1925 i Holmesund, Arendal (t.h.), trives fortsatt hos Yngve Olsen, som gjødsler med tang. Blomstring hos en avlegger (over) i prøvefeltet i Kristiansand (fotos: P. A. Åsen).

'Dr. van Fleet' fra Danefjellevien, Farsund, i forsøksfeltet i Kristiansand (foto: P. H. Salvesen).

kraft. Fra Kirkehavn på Hidra fortelles at den "for mange år siden" dekket et lysthus fullstendig. Huset er for lengst borte, men rosen fantes fortsatt ved vårt besøk i 2004.

'Dr. van Fleet' (1910) og 'New Dawn' (1930)

'Dr. van Fleet' og 'New Dawn' er fortsatt de aller vanligste klatrerosene på eldre hus langs Sør- og Vestlandet. I mange gamle hager fortelles det at de ble satt ned av nåværende eiers foreldre eller besteforeldre og i mange tilfelle før 1940. De to sortene er like som eneggete tvillinger, men den eldste blomstrer kun i én omgang, mens nykommeren kommer med et høstflor. Dessuten er 'Dr. van Fleet' et hakk mer kraftig i veksten

'Blaze' i Kleven, Mandal (foto: P. H. Salvesen).

enn sin "lillesøster", og det ser ut til at 'New Dawn' oftere er podet og får villskudd. Ellers har vi ikke gode tips til å skille de to, og vi kan derfor ikke si om utbredelsen er den samme eller ei, men de gangene vi har fått opplysninger om at rosen kommet fra rotskudd, er det så langt kun tilfelle med 'Dr. van Fleet' i vårt materiale.

'Blaze' (1932)

Det har vært sagt at dette var en av de vanligste røde klatrerosene på Sørlandskysten (Mellbye 1991).

I dag er dette ikke lenger tilfelle, trolig som følge av at nye sorter har vist seg langt mindre svake for sykdom. Vi har likevel funnet den hist og her ved eldre hus med hager fra før 1940 langs kysten nord til Haugesund.

'Albertine' (1921)

Denne litt stive og kraftig bevæpnete rosen har vi funnet to ganger i gamle hager, i en byhage i Kristiansand og i en overgrodd tidligere frukthage i Høvåg (Lillesand). I begge tilfeller er den muligens eldre enn 1940. I tillegg til blomster med tydelig gultone over det rosa er dens fremste kjennetegn en behagelig velduft.

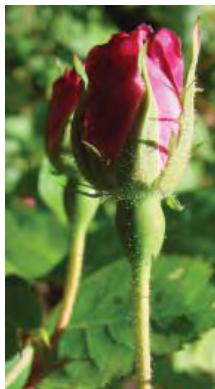

'Albertine' fra Skottevik, Lillesand, dyrket i fotografens hage i Bergen (foto: P. H. Salvesen).

Multifloraroser

Geschwinds Nordlandsrose I (1884)

I Bergen har vi funnet denne rosen i tre hager som ligger nær hverandre, og der det fortelles at den er delt mellom naboene "over gaten". Vi vet ikke hvor gammel den er i distriktet, men det sies at den kom før 1960 og husene er vesentlig eldre. Den er sjelden å se ellers, bortsett fra hos samlere, men er funnet i gamle hager i Sverige (Engström 2007).

'Geschwinds Nordlandsrose I' fra Hop, Bergen, i prøvefeltet på Milde (foto: P. H. Salvesen).

'La France' i gammel hage i Rasvåg på Hidra, Flekkefjord (foto: P. A. Åsen).

Tidlige tehybrider, floribundaroser og andre grupper av moderne roser

Vi har ikke gode holdepunkter for å påstå at disse sortene er kulturminneroser ved at de er delt og formert opp mellom venner og familie. Vi tar likevel med noen observasjoner av gamle, gjenstående eksemplarer av noen få "evergreens" som må være mange tiår gamle. Samme sted som vi fant 'Lady Hillingdon' på Hidra, blomstrer også et digert eksemplar av 'La France' (1867), Det sies å være mer enn 100 år gammelt, plantet av besteforeldrene til nåværende eier. I Muséhagen i Bergen dekker et kjempeeksemplar av 'Mme Caroline Testout' (1890) av ukjent alder flere kvadratmeter på vest-

fløyen av Bergen Museum. I en liten hage i Banehaven under Baneheia i Kristiansand fantes tidligere et stort eksemplar av stilkrosen 'Frau Karl Druschki' (1901), men det er nå borte. Vi tar også med at vi i enkelte hager og på gamle kirkegårder har sett store eksemplar av moskusroser som 'Orange Triumph' av høy alder.

Disse rosene må ha vært svært populære og vidt utbredte i tidligere tider, men å finne dem i live i dag hører til sjeldenhetene. Foreløpig har vi ikke lyktes med å formere dem med stiklinger.

'Frau Karl Druschki' i Banehaven 8, Kristiansand, er dessverre borte nå (foto: P. A. Åsen).

Konklusjon

Kulturminneroser (Heritage Roses) har overlevd i gamle hager i alle fall siden før 1940, enten ved å tåle vanstell og stå imot konkurranse fra andre arter i en hage som ikke lenger holdes i hevd, eller ved å være blitt formert og delt mellom slektninger, venner og naboer. De omfatter historiske roser (Old Garden Roses) og noen tidlige moderne roser. I denne betydningen har vi så langt gjenfunnet og gjenkjent mer enn 70 ulike rosesorter langs norskekysten, hvorav om lag et dusin ikke har vært mulige å bestemme til noen kjent kultivar. De vanligste og mest utbredte er bourbonrosen 'Great Western' og kysthvitrosene 'Maxima' og 'Semiplena'. Enkelte sorter viser et østlig utbredelsesmønster i Norge (kanelrosen, 'Frankfurt', 'Agatha', 'Nordens Rose' og 'Great Maiden's Blush'). De er vidt utbredte i innlandet og nordpå, men sjeldne på kysten av Vestlandet. Slyngrosene (wichuranahybrider) er typiske for Sørlandskysten og sjeldnere nordover. Noen hardføre arter, kanelrosen, pimpinelleroser og rynkeroser når nord for polarsirkelen.

Viktige kulturminneroser er funnet blant gallicaroser, centifolieroser, moseroser, damaskrosen, albaroser og bourbonrosen. De fleste er verdsatt og tatt vare på for sin fine duft. I intervjuer med eierne har vi fått enkelte opplysninger om at de har vært brukt til å gi duft i hårvann og andre produkter som hører boudoirret til (*Rosa ×centifolia* 'Major', *R. aff.* 'Petite Lisette' og *R. spinosissima* 'Double Pink'). Vi har også indikasjoner på at de er brukt til roselgelé ('Great Western', 'Agatha', 'Frankfurt'). Slikt tror vi var vanligere i tidligere tider, men er nå nesten helt gått i glemmeboka.

Det er viktig å ta vare på et representativt utvalg av disse mer vidt utbredte kulturminnerosene, særlig med tanke på å kunne restaurere hager med autentisk materiale. Dessuten vil det være betydningsfullt å få nærmere undersøkt og dokumentert den variasjon som måtte foreligge i materialet. Vi tror det finnes flere godbiter her!

Ganske mange sorter er bare funnet i noen få hager. Trolig er noen av dem vanligere enn vi har kunnet påvise, men vi kan allerede nå fastslå at vi har funnet sjeldenheter som bør bevares særskilt i levende botaniske samlinger. Flere av dem er så vakre at det heller ikke burde by på større problemer å bevare dem ved bruk: "Leons Cream", 'Lutea Maxima', "Milderosa", "Sundets Hekkrøse", "Tora" og andre gallicaroser, "Molderosa", "Henrik Wergelands Rose", "Solbakkens Moserose" (og flere moseroser), "Ballastrosa", "Abrahamshusets", "Johanne", "Tollburosa", "Vasteinrosa", "Marvikrosa", "Fru Michelsens Månedrose", 'Blush Boursault' fra Rosendal, 'John Hopper' fra Hydra, 'Mme Victor Verdier' fra Halsnøy og 'Ard's Rover' fra Alsåker.

Å bestemme og sette rett navn på historiske roser er notorisk vanskelig. Om mange av dem brukes ulike navn i ulike miljøer, og rosekjennere i ulike land har ulike oppfatninger om hva som er korrekt eller opprinnelig navn. Vi har tatt med noen eksempler på disse problemene for å understreke behovet for en felles oppfatning på området. Kanskje kan moderne fingerprinting-metoder gi grunnlag for en felles standard. Inntil så skjer vil vi bidra til å ta vare på denne lite påaktete delen av vår kulturhistorie ved å dokumentere den i tekst og bilder. Svært verdifullt materiale er ennå tilgjengelig i gamle hager langs kysten av Norge. Men det haster med å samle det inn!

Nøkkel til bestemmelse av kulturminneroser og gjenstående hageroser i Norge

Nøkkelen i det følgende er så vidt vi har kunnet finne, den første noen her i landet har dristet seg til i sitt slag. Det er derfor med adskillige bange anelser vi gir etter for en ofte gjentatt forespørsel og forsøker på å etterkomme et lenge følt savn av et egnet verktøy til å sortsbestemme og navnesette hageroser. Vi forsøker altså å gi en nøkkel til sortsbestemmelse, men må skynde oss å legge til: den har gyldighet begrenset til bestemmelse av roser vi har funnet på vår vei og som vi derfor vet man kan komme over i og ved gamle hager. Men det er ganske sikkert flere sorter å finne der ute! Vi forsøker således på ingen måte å være uttømmende, og våre erfaringer har vi først og fremst fra kyststrøkene av Norge. Vi håper likevel den vil være til hjelp til navigasjonen i dette nokså uoversiktlige farvannet. I det minste tror vi nøkkelen vil bidra til å snevre inn feltet for den som sitter med en ukjent rose i hånden - eller i hagen. Skulle det by på problemer å komme fram til en troverdig bestemmelse, ser vi for oss tre mulige årsaker. For det første er vi sikre på at nøkkelen inneholder mangler og uklare veivalg (meld fra, vi håper å presentere en forbedret versjon ved neste korsvei!). Dernest er roser variable og vanskelige å yte full rettferdighet i korte beskrivelser (slå ned på uklarheter!). Endelig kan årsaken ligge i at du, kjære leser, har funnet noe nytt og spennende, og da vil vi absolutt gjerne ha beskjed! De fleste ord og uttrykk i nøkkelen vil være selvforklarende, vil vi tro, men vi må si noe om farger, siden dette er et vanskelig kapittel og siden det er viktig i bestemmelsen av rosene.

Fargeangivelser

Vi angir fargene etter det såkalte naturlige fargesystemet (NCS 2000), det samme som brukes i fargehandelen. Fordelen er at en kan angi en farge dels ved forholdet mellom to komplementærfarger og dels ved fargemetningen, begge etter en skala fra 0 til 100 %. Det er praktisk å operere med om lag 10 % nøyaktighet, og da lar det seg gjøre å skaffe seg fargekart for de fleste situasjoner i nærmeste fargehandel. For å angi navnene på rosefargene, har vi tillempt standardene fra det berømte – men kompliserte – Horticultural Colour Chart utgitt av British Colour Council og Royal Horticultural Society (RHS 1942). En rød rose i dette systemet (fargen rosenrødt, RHS 724) er faktisk ikke rent rød, men har ca. 10-15 % blått i seg og en fargemetning på 70 %. En blekrød rose (rosenrosa, RHS 427) har også ca. 10-15 % blått, men fargemetningen er 30 %. Gammeldage roser er oftest mer blålige i nyansene enn dette, og navn på rødlig toner med mer eller mindre blått er derfor mest aktuelt. I nøkkelen kaller vi rødfarger med ca. 10-15 % blått for røde. Enkelte arter har en farge som kan gå over mot det gule, for eksempel mandarinrosen, som ofte er skarlagensrød eller ripsrød (RHS 819-821) med ca. 10 % gult i det røde. Roser med ca. 20-30 % blått er de vanligste, og vi oppfatter dette som rosa roser. Etter fargemetningen angir vi den som blek (10 %), lys (20 %), ren (30 %) og mørk (40-50 %). De mørkeste nyansene med fargemetning over 60 % vil vi kalle dyprosa. Mange gammeldage roser har mer blått i seg, og blåner mot slutten av blomstringen til nyanser med 40 % blått. Da er vi over i purpurfargene. Purpur finnes i mange nyanser, her vil vi angi rødlig farger med ca. 30-40 % blått som purpur. Dette svarer til Royal Horticultural Societys fargekart flokspurpur (RHS 632, 30 % blått) og petuniapurpur (RHS 32, 40 % blått). Nyanser med fargemetning under 30 % kaller vi purpurrosa. Enda mer blått gir fiolette nyanser (RHS 35 ametystfiolett til 635 mineralfiolett), men slike nyanser finnes knapt i de rosene vi har med her.

NØKKEL til KULTURMINNEROSER

1. Blomster enkle med 5 (sj. 4) kronblad. VILLROSER..... 2
1. Blomster doble eller fylte (6-8 eller flere kronblad). HAGEROSER 37

VILLROSER og BOTANISKE ROSER med ENKLE BLOMSTER

2. Grifler sammenvokste til en søyle som stikker ut av blomsterbunnen på lengde med pollenbærerne; vekst klatrende, slyngende eller krypende med overhengende eller rankende skudd; rotslående greiner forekommer. SLYNGROSER, KLATREROSER 34
2. Annerledes; grifler ikke sammenvokste (sj. utstikkende); vekst buskformet, opprett 3
3. Begerblad uten sidefliker 4
3. Begerblad med sidefliker. GALLICAE, CANINAE: Europeiske nyperoser 27
4. Greiner og 2. årsskudd uten torner (av og til med korte småtorner ved basis av unge langskudd); nype med varige begerblad 5
4. Annerledes; greiner og skudd med torner 6
5. Blad enkelt tannete med 5-7 småblad; blomster duftende, enkeltvis (sj. 3 sammen), ensfarget blekt til lyst rosa med brede kronblad; nype rund, rød; begerblad varige, opprette
..... *Rosa blanda*, labradorrose
5. Blad dobbelt sagtannet med 7-9 småblad; blomst rent rosa til svært dyprosa, uten sterk duft; nype avlang, smalt eggformet *Rosa pendulina*, bergrose
6. Greiner og bladverk tydelig blådogget; tornene rette til svakt buete, mest tallrike nederst og på langskudd; blomst dyprosa med lysere (hvitt) senter; kronblad smale; nyper lenge brune og til slutt (brun)røde [blådoggete skudd også hos *R. pendulina*] *Rosa glauca*, doggrose
6. Annerledes; bladverk grønt eller grågrønt 7
7. Torner på eldre skudd rette eller ±klobøyde (nåletorner oftest kun på unge skudd og ved basis av eldre) 13
7. Torner rette til noe nedbøyde nåletorner eller nåleformete børster 8
8. Torner og unge skudd med filthår; blad rynkete på oversiden, grove; tette busker med utløperskudd; ofte gjenblomstrende utover sommeren 12
8. Torner og unge skudd uten filthår; bladoverside ikke rynket; engangsblomstrende 9
9. Nåletorner rette, ordnet parvis; blomster purpurrosa, i klase med mange støtteblad; grifler stikker ut av blomsterbunn; nype oval, 1-1,5 cm lang; beger varig *Rosa multibracteata*
9. Annerledes; nåletorner ikke ordnet parvis; blomster enkeltvis (sj. 3 sammen) 10
10. Blad med 3-7(-9) bredt elliptiske, matt grågrønne småblad, 1,5-5 cm lange; blomst rosa til dyprosa, duftende (mai-juni); blomstestilk med støtteblad; nype rød, egg- til pæreformet med ±tydelig hals; begerblad utspærret, ikke avfallende *Rosa acicularis*, finnrose
10. Annerledes; blad med 5-13(-17) småblad; bladverk sirlig småfallent 11
11. Blad skinnende blanke og mørkegrønne med 7-9 smalt avlange småblad (lansettformete); blomstestilk med støtteblad; blomst mørk rosa til dyprosa (juni-juli); nype kulerund, ca. 1 cm bred, klarrød; begerblad faller tidlig av *Rosa nitida*, dokkerose
11. Blad matte til blanke, lyst blågrønne til rent (mørke)grønne med 5-13(-17) runde til ovale

- småblad; blomsterstilk mangler støtteblad; blomst hvit eller gul, i kulturformer også rosa; nype kule- til pæreformet, ofte med kjøttfull stilk, mørkt (brun-)rød til nesten svart eller gul til oransje og rød; begerblad opprette, varige. PIMPINELLEROSER 17
12. Blad matt læraktige, gulgønne; blomster 5-8 cm tvers over, rosa til purpurrosa; nype bredt avlang, ca. 2 cm bred; begerblad varige, opprette *Rosa ×paethiana* 'Hollandica'
12. Blad blankt mørkegrønne med bredt ovale til omvendt eggformete småblad; blomster 7-10 cm brede, rosa til purpurrøde; gjenblomstrer ofte sensommer og høst; nyper oransjerøde – røde, flattrykt runde (bredere enn høye) og store (2-4 cm i diameter); beger varig. RYNKEROSER 32
13. Bladverk bregneliknende med 7-13 mørkegrønne, avlangt ovale småblad (1,5-3 cm lange); torner rette, brede og trekantete, ikke ordnet parvis ved bladfestet (spredt langs skuddet); blomster enkeltvis, skarlagensrøde til ripsrøde (sj. rosa el. hvite); nype avlangt eggformet med hals, 5-6 cm lange; begerblad varige *Rosa moyesii*, mandarinrose
13. Annerledes; torner ordnet parvis ved bladfestet (i tillegg til spredt langs skuddene) 14
14. Bladverk matt grågrønt med 5-7 avlange småblad; blomster rosa til purpurrosa, enkeltvis (sj. 3 sammen); akselblad brede, omslutter delvis bladstilken; nype rund med kort hals, rød; beger opprett, varig (svært hardfør) *Rosa majalis*, kanelrose
14. Annerledes; akselblad flate; blomster oftest flere sammen; nype flattrykt rund, begerblad avfallende 15
15. Blomster hvite; torner ved bladfestet klobøyde *Rosa beggeriana*
15. Blomster rosa 16
16. Blad med 5-7 småblad; torner ved bladfeste rette *Rosa carolina*, karolinarose
16. Blad med 7-9 småblad; torner ved bladfeste klobøyde *Rosa virginiana*, virginiarose

PIMPINELLEROSER, gulrose, kinagulrose, silkerose, omeirose

17. Blomst med 4 (sj. 5) kronblad; skudd tett besatt med korte nåletorner i blanding med større, rette og av og til avflatete, brede og påfallende store torner (var. *pteracantha*, "vingetorn") 18
17. Blomst alltid med 5 kronblad 19
18. Blad med 7-9 småblad; nype mørkerød, opprett (1,2-2 cm lang) på kort (ikke staftig) stilk; begerblad noe utsperrete *Rosa sericea*, silkerose
18. Blad med 9-17 småblad; nype gul til oransjerød eller mørkerød, pæreformet (2-3 cm lang) hengende på saftig stilk (smaker epler); beger opprett, samlet *Rosa omeiensis*, omeirose
19. Blad med dobbelt sagtannet rand 20
19. Blad med enkelt sagtannet rand 21
20. Skudd med grønn, etter hvert mørkt brunrød bark; torner spredtstilte, kraftige og rette med bred basis, brune og blanke på unge skudd; blad mørkegrønne, kjertelhårete (i alle fall) på undersiden; blomst klargul eller tofarget oransjerød-gul ('Bicolor'); nype kulerund, mørkt klarrød (ca. 1-1,5 cm); begerblad utsperret-tilbakebøyde *Rosa foetida*, gulrose
20. Blad matt grønne uten kjertler; blomst hvit; nype omvendt eggformet (1,5-2 cm bred); begerblad opprette *Rosa altaica*, lirose

21. Blomst tydelig gul 22
21. Blomst hvit, rosa eller rød; nype flattrykt rund eller pæreformet med kjøttfull stilk 23
22. Mørkebrun bark; torner rette, brede og flate til slanke og nåleformete; blomster lysegule; nype flattrykt kulerund på kort stilk, mørkt fiolett-rød til brunsvart; beger utspærret – tilbakebøyd *Rosa hugonis*, kinagulrose
22. Lysebrun bark; nåletorner slanke, ulike store, de fleste rettet skrått nedover; blomster klar-gule; nype omvendt eggformet på kjøttfull stilk; brunsvart; begerblad opprette *Rosa spinosissima* 'Lutea Maxima'
23. Nåletorner og svært fin nålebust dekker årskuddene nesten fullstendig ("hispid"); blomst lysegul til kremfarget, 5-6 cm bred *Rosa spinosissima* var. *hispid*
23. Annerledes; skudd ikke dekket helt med nåletorner 24
24. Kraftig ca. 2 m høy busk med 9-11 småblad; hvert småblad i ytterste par 1-3 cm langt; blomst hvit (5-6 cm bred); nype ca. 2 cm bred *Rosa altaica*, lirose
24. Mindre busk (0,5 – 1,5 m høy) med (5-)7-9 småblad, hvert småblad i ytterste par 0,8-1,5 cm langt; blomst hvit eller rød (3,5-5 cm bred); nype ca. 1-1,5 cm bred 25
25. Blomst magentarød innvendig, lyst blekrosa utvendig 'Red Nelly' ('Single Cherry')
25. Blomst hvit eller rosa 26
26. Blomst jevnt rosafarget 'Single Blush'
26. Blomst hvit (til kremfarget), sjeldnere med svakt rosa skjær eller rosa felter; viltvoksende på Sør-Vestlandet (rødlistet), dyrket i ulike former ['Dunwich Rose' en lav, blomsterrik form fra East Anglia, 'King of Scots' o.fl.] *Rosa spinosissima*, trollnype

GALLICAE, CANINAE: Europeiske nyperoser

27. Torner svært ulike, slanke og ± nedbøyde, blandet med rette kjerteltorner; blad faste, papiraktig rue ('rasler') med 3-5 småblad; blomster enkeltvis (sj. tre sammen) på opprett stilk, 4-7 cm brede, duftende *Rosa gallica*
27. Torner ensartete, bredt kloformete eller slanke og noe nedbøyde; blad med 5-7 småblad; blomster ofte flere sammen, 3-5 cm brede, sjelden duftende 28
28. Blad med velutviklede kjertler, mer eller mindre sterk epleduft ved gnidning; torner svært kraftige, klobøyde; nype rød med kjertelhåret stilk, noe avlang; beger utspærret, varig (tidligere brukt som grunnstamme, særlig til gule roser, ikke sjelden gjenstående) 29
28. Blad annerledes, ikke sterk epleduft 30
29. Blomst rosa til mørkerosa med lyst (hvitt) senter *Rosa rubiginosa*, eplerose
29. Blomst tofarget rosa eller rød med gult senter 'Lord Penzance' (lakserosa og lysegul), 'Lady Penzance' (rød og mørkegul)
30. Torner slanke, rette til noe nedbøyde, ofte parvis; blad lodne på begge sider, ofte også med kjertelhår langs rand og nerver på undersiden (syrlig harpiksduft ved gnidning); blomsterbunn og nype med kjertelbust; nype stor (til 2 cm bred) og kjøttfull, oval til pæreformet, beger varig, opprett (har vært dyrket i ulike former (?)) for de store, kjøttfulle nypene, muligens gjenstående enkelte steder) *Rosa villosa* (*Rosa pomifera*), plommenype
30. Torner brede, klobøyde, spredtstilte; blad snaue eller noe hårete på undersiden; blomsterbunn snau 31

31. Opptil 4-5 høy busk med rankende og klatrende greiner; blad mørkegrønne og blanke; nype avlang og smal, seint moden; beger bøyes tilbake og faller av etter blomstring (flere former brukt som grunnstamme for hageroser finnes gjenstående etter rosehager og forvillet nær bebyggelse) *Rosa canina*, steinnype
31. Opptil 2-2,5 m høy busk med kraftige, opprette greiner; blad matt grågrønne; nype tidlig moden, bredt oval til pæreformet med mye fruktkjøtt; begerblad utsperrerte – opprette og faller av først etter at nypene er modne (regnet for å ha de beste nypene av villrosene i Norge, litt brukt som grunnstamme) *Rosa dumalis*, kjøtttype

RYNKEROSER

32. Tett, og kraftig 1-2 m høyt buskas med kraftige, opprette skudd fra korte utløpere; blomster 6-10 cm brede, 3-8 sammen, rosa til purpurrøde, ofte med fiolett tone [sj. hvit blomst: 'Alba']; blad med 7-9 tykke småblad der nervemønsteret er tydelig "inngravert" i den blankt grønne og glatte oversiden (rugose), håret under; nype bred og flattrykt rund, kjøttfull, oransjerød til mørkerød, 2-4 cm bred; begerblad varige, opprette (ofte i parker, forvillet på veikanter og skrotemark, vanlig naturalisert på havstrand) *Rosa rugosa*, rynkerose
32. Annerledes; smalere, mindre rynkete og mindre blanke småblad; nype kulerund til avlang, 1,5-2,5 cm bred 33
33. Spinklere busk med færre nåletorner, mindre blomster og mindre nyper *Rosa ×kamtschatica*, kamtsjatkarose
33. Opptil 2,5-4 m høy busk med lange, buete og overhengende greiner; torner ±nedbøyde, blomster rosa, 6-8 cm brede med tynne kronblad, 3-8 sammen; småblad smale, matt lysegrønne; nyper mørkerøde; beger varig (tidligere brukt som grunnstamme for bedroser, gjenstående og forvillet) *Rosa ×spaethiana* 'Hollandica'

SLYNGROSER, KLATREROSER (Synstylae)

34. Svært kraftig vekst med slanke, glatte, klatrende og rankende greiner (3 m og mer); torner klobøyde, mest ved bladfestet; blad med 9 matt lysegrønne småblad; akselblad nesten helt oppløst i fine kjertelfliker; blomster hvite eller lyst rosa i mangeblomstret topp; nyper kulerunde (0,6-0,8 cm); oransjerøde (mye brukt som grunnstamme, ofte gjenstående etter forfalne rosebed) *Rosa multiflora*, småklatrerose
34. Annerledes; akselblad lite fliket, med kjerteltenner i randen; torner spredstilte 35
35. Kraftig vekst, nedliggende, rankende, blanke og grønne skudd (til 5 m og mer), ikke sjelden rotslående; blad blanke og snaue på begge sider med 7-9 småblad; torner kloformete; blomster 3-5 cm brede, i store klaser (i alle fall 13), karminrøde med lysere senter, blekner [*Rosa wichurana*, storklatrerose med hvite, duftende blomster ikke sett i Norge] 'American Pillar'
35. Opprett vekst med overhengende, buete skudd, slynger seg mer enn 5-6 m opp i busker og trær; blad hårete på undersiden 36
36. Blad med 3(-5) småblad; torner lite bøyde; blomster 5-6 cm brede, rosa, nesten duftløse; nype kulerund (0,8 cm), brungrønn *Rosa setigera*, prærierose
36. Blad med (5-)7-9 småblad; torner kraftig kloformete; blomster 2-3 cm brede, hvite, duftende; nype eggformet (1-1,5 cm bred), rød *Rosa helena*, kinahvitrose

HAGEROSER med FYLTE eller DOBLE BLOMSTER

37. Blomst hvit, rosa, rød eller purpurfarget (enkelte sorter har gult felt helt ved basis av kronbladet og noen få kan ha svakt anstrøk av lakserødt eller gult i visse stadier) 38
37. Blomst tydelig gul til oransjerød (inntil 50 % rødt) eller tofarget gul – rosa/rød 75
38. Torner mangler praktisk talt (finnes en sjelden gang ved bladfestet eller skuddbasis) 39
38. Torner velutviklete og gjennomgående til stede (vanlig på nye og eldre skudd) 48
39. Busk (1-2,5 m høy) med opprette, lite greinete skudd fra korte jordstammer; greiner blanke, brune til rødbrune; blomster mørke rosa (30-60 % fargemetning); blomsterbunn bredt urneformet, snau 40
39. Busk annerledes; greiner grønne eller grålig (dogget) rødbrune 41
40. Opptil 2,5 m høy; blomst 5-7 cm bred, løst fylt; velutviklete pollenbærere ... 'Betty Bland'
40. Opptil 2 m høy; blomst 3-4 cm bred, tett fylt med små kronblad; uten pollenbærere
..... *Rosa majalis* 'Plena' ['Tornedalsros' (noen former)]
41. 0,8-2,5 m høye busker med grønne greiner; blomsterbunn bred, urne- til vaseformet; blomsterfarge hvit til lyst rosa (5-30 % fargemetning) 42
41. 2,5-9 m høye busker med slanke og spenstige, lite greinete stammer, greiner grålig grønnbrune til rødbrune; blomsterbunn slank med midje 46
42. Stivgreinet busk (til 2-2,5 m høy); ofte med svak tornebust nederst på skuddene; blomsterbunn vaseformet med rund basis og smal midje med bred, traktformet krage under begerbladene; stri bust av nedbøyde torner og kjertelhår på blomsterstilk og nedre del av blomsterbunnen "Snikrosa" ("Ballastrosa")
42. Busk 0,6-1,5 m høy med bøyelige greiner; torner mangler eller av og til enkelte svake torner ved bladfestet; blomsterbunn bredt urneformet med mer eller mindre rette sider; kjertelbust velutviklet eller mangler (ikke nedbøyd, torneformet) 43
43. Ytre kronblad i knopp hvite til lyst rosa 44
43. Ytre kronblad i knopp tydelig røde 45
44. Bladverk matt grålig grønt; ytre 1-2 kronblad lyst rosa; begerblad korte og brede; blomsterstilk med spredte, svake og lyse kjertelhår; blomsterbunn og beger snaue og glatte "Gunnhilds Rose"
44. Bladverk gulgrønt; ytre kronblad hvite til grønne, gulaktig tone i blomstens senter; begerblad lange; lyse kjertler på blomsterstilk og beger; blomsterbunn snau og glatt aff. 'Mme Legras de St. Germain'
[Handelens 'Mme Legras de St. Germain' har velutviklete, slanke og noe nedbøyde torner]
45. Blad grønne; begerblad korte; blomsterstilk, beger og blomsterbunn med kraftig rød kjertelbust 'Chloris'
45. Blad lyst (gul)grønne; begerblad korte; blomsterstilk med spredte, rødlige kjertler; blomsterbunn og beger mest snaue og glatte 'Duchesse Montebello' ('Small Maiden's Blush')
46. Blad avrundet elliptiske med røde kjertelhår, skarpt dobbelt sagtannet; blomst ikke tett fylt, rent til mørkt rosa (30-50 % fargemetning); blomsterstilk, blomsterbunn og beger med tett kjertelbust; beger fliket, nype rød med bust (vanlig) 'Hurdalsrose'

46. Blad skinnende læraktige; småblad elliptiske, snau med lang utdradd spiss; blomsterbunn med hals, snau; begerblad uten sidefiker (sjeldne veggroser) 47
47. Opptil 3-4 m høy; blomst middels stor, gammelrosa (5-7 cm bred), uryddig på kort stilk; matt læraktig og "glissent" bladverk; 5(-7) småblad med lang stilk 'Morlettii'
47. Opptil 6-9 m høy; bladverk glissent, mest i skuddspissene, matt skinnende med smale, langt tilspisete småblad; blomst nikkende på tynn, slank stilk; ytre kronblad lyse, tynne og brede, de indre mørkere rosa 'Blush Boursault'
48. Alle torner kraftige, trekantete, rette eller kloformete (nåletorner mangler oftest) 49
48. Torner slanke, nåleformete, ofte i blanding med bredere, rette eller nedbøyde torner, særlig på kraftige skudd 50
49. Blomster doble, først mørkerosa, snart lysere purpurrosa med nesten hvitt senter; blad med kjertelhår, epleduft ved gnidning 'Magnifica'
49. Blad blanke til matt skinnende, glatte på oversiden (ikke rugose, hår mest på nervene under); begerblad oftest relativt korte (lite lenger enn knoppen); sidefiker korte eller mangler; blomsterbunn ofte uten kjertler (unntak) SLYNGROSER, REMONTANTROSER (klare- og veggroser) og BOURBONROSER, KINAROSER, TEHYBRIDER (busk- og bedroser) 92
50. Kraftige, vide busker tett besatt med nåletorner; unge skudd og torner filthårete; blad med nervenett tydelig inngravert på oversiden; begerblad uten sidefiker, lange (stikker tydelig utenfor knoppen) varige, til slutt opprette RYNKEROSER 85
50. Annerledes; torner uten filthår; blad ikke rugose 51
51. Bred busk (til 2 m høy) med slanke greiner; unge skudd tett tornet, eldre greiner mer spredt; torner slanke, rette til nedbøyde, først røde med lys spiss, senere grå; bladverk rent grønt og blankt med 5-7 tilspisete småblad med spisse tenner; blomst åpnes fra spiss, oransjerød knopp til en lakserosa, tettfylt skål som snart går over i en 7-8 cm bred, løs rosett, dufter; kronblad gule nær basis og rosa i ytre del, blekner til nesten hvitt; blomsterbunn slank, liksom blomsterstilken ru av kjertelbust; begerblad smale med lange sidefiker; nype blank og smalt avlang, til slutt rød 'El Ariana'
51. Annerledes 52
52. Sirlig smått bladverk, matt til blankt, lyst blågrønt til rent (mørke)grønt med 7-13 runde til ovale småblad; blomster enkeltvis uten støtteblad på blomsterstilken; kronblad hvite til rosa og purpurrosa; nype kule- til pæreformet, ofte med kjøttfull stilk, mørkt (brun-)rød til nesten svart; begerblad opprette, varige, uten sidefiker PIMPINELLEROSER 88
52. Bladverk grovere, blankt eller matt, ofte håret eller kjertelhåret med 3-9 småblad; blomster enkeltvis eller flere sammen; blomsterstilk ofte med støtteblad; nype rund til avlang, rød (ofte manglende) 53
53. Opprett, fågreinet busk (til 2,5 m) med rødbrune stammer og rikelige rotskudd; torner ved basis av unge skudd nåleformete, på eldre skudd klobøyde og kvasse, ofte parvis ved bladfestet; blad med brede akselblad som omslutter bladstilken; 7-9 smalt avlange småblad, matt grålig lysegrønne; blomster 2,5-4 cm brede, flate rosetter med blanding av små kronblad og pollenbærere i midten; kronblad rent rosa; blomsterbunn snau; begerblad lange uten fiker, til slutt opprett; nype utvikles sjelden.....

- *Rosa majalis* 'Plena' (var. *foecundissima*), jomfrurose, fylt kanelrose
53. Annerledes; akselblad smalere, flate, begerblad ofte med sidefliker 54
54. Blomsterbunn og blomsterstilk mer eller mindre tett besatt med greinete kjertelhår ("mose") MOSEROSER 83
54. Annerledes; blomsterbunn og blomsterstilk med ugreinete kjertelhår eller busttorner, eventuelt snau 55
55. Kraftig, vid busk (1-2 m høy) med rotskudd; grove smalt trekantete og noe nedbøyde torner i ulike størrelser, unge torner lyst rødlige ved basis og blekt grønne i spissen; blomster 6-8(10) cm brede, 3-18 og flere sammen; åpnes fra kulerunde, faste knopper til duftende, dype skåler, lyst rosa utvendig og mørkere innvendig, tett fylte, delvis nikkende; blomsterbunn uten kjertelbust, vokser vanligvis opp gjennom knoppen som en grønn, konisk tapp, et godt kjennetegn også etter avblomstring (meget vanlig gjenstående, av og til forvillet med hageutkast) 'Great Western' ("Rød prestegårdsrose")
55. Annerledes 56
56. Blomster doble med færre enn 20-25 kronblad, duft svak eller manglende 57
56. Blomster tett til løst fylte med mer enn 20-25 kronblad, oftest sterk duft 62
57. Spinkel busk (0,6-1 m høy); torner slanke, noe bøyde og blandet med kjertelbust; blad med 3-5 avlangt ovale småblad; blomster 3-11 sammen på relativt lange stilker, skålformet åpne, lyserosa til rent rosa med 15-25 kronblad; blomsterbunn slank med kjertelhår og midje; begerblad flikete, bøyes tilbake under blomstring "Tora"
57. Annerledes; kraftigere busker; blomster enkeltvis til fem sammen på korte stilker 58
58. Grove busker (1,2-2,5 m høy); torner smalt til bredt trekantete; blomst hvit til rent rosa; slank blomsterbunn med midje (smalner inn for så å utvides under begerfestet) 59
58. Vide busker (0,8-1,5 m høye) med rikelige rotskudd; blomster dyp rosa til røde eller stripete hvite-røde, blånende til slutt; bred og kort blomsterbunn 60
59. Stive, robuste skudd; torner bredt trekantete, rette; blad ullhårete på begge sider; blomst åpen, bolleformet med 15-25 kronblad, rent rosa uten duft; blomsterbunn tett besatt med stri, varig bust; nype oransjerød; beger varig "Milderosa" (*Rosa villosa* 'Duplex')
59. Spenstige, slanke og lutende skudd; torner smalt trekantete, noe bøyde; blad matt grågrønne, hårete på nervene på undersiden; blomster hvite med 6-13(-18) kronblad, duftende; blomsterbunn med spredt kjertelbust som faller tidlig av; rikelig med oransjerøde, slanke nyper; beger avfallende *Rosa* × *alba* 'Semiplena'
60. 1,2-1,5 m høy, stamme med blank bark; torner ved basis og parvis ved bladfestet; blad konvekse (nedbøyd i kanten), læraktige og mørkegrønne med nervene tydelig og vakkert synlig på oversiden; blomst rød, blånende til dyp purpurrosa, åpen, grunt skålformet med 6-12 kronblad; duft mangler; blomsterbunn bredt amfora- til pæreformet med tydelig midje og krage; nype oransjerød; beger varig, opprett *Rosa* × *francofurtana* 'Frankfurt'
60. Skudd 0,8-1,2 m høye med grønn, matt bark, ru av nåletorner og rødlig kjertelbust; småblad konkave (bladrand bøyd opp) og ofte hengende, papiraktig rue og matt lysegrønne; blomst skålformet med 10-15 store kronblad med bølget rand; blomsterbunn kort med liten krage; nype til slutt oransjerød, rund; beger kort utsperrt, til slutt avfallende 61

61. Blomst dyp rosa, blånende til purpurrosa *Rosa gallica* 'Officinalis', apotekerrosa
 61. Blomst stripet i hvitt og dyp rosa, bleknende og blånende *Rosa gallica* 'Versicolor'
62. Robuste busker med opprette, lutende greiner (1,5-2,5 m høye) og ofte med rotskudd; blomster hvite til lyst rosa; blomsterbunn (og nype) med tydelig midje (smalner inn for så å vides ut under begerbladfestet) og kjertelhår eller kort kjertelbust som til slutt faller av; begerblad til slutt avfallende 63
62. Annerledes; blomsterbunn bredt bolle-, urne-, trakt-, kjegle- eller klokkeformet uten tydelig midje 64
63. Bladverk matt grågrønt, bredt og tydelig enkelt tannet; blomst hvit; nype oransjerød, slank *Rosa × alba* 'Maxima'
63. Bladverk lyst blålig grågrønt; småblad bredt elliptiske, spisstannete med bladrand som snart rulles/bøyes opp slik at de virker tørre; blomst lyst rosa til purpurrosa, med "melkeaktig" gjennomsiktige kronblad; blomsterbunn meget slank med krage og fine kjertelhår; begerblad lite flikete 'Céléste' ('Celestial')
64. Robust, opprett busk (1,5-2,5 m høy) oftest uten rotskudd; torner kraftige, slanke og nedbøyde; bladverk mettet grønt; blomst tett fylt, åpnes til flat rosett, lyst til rent rosa, bleknende til nesten hvit; blomsterbunn urneformet med rette sider; blomsterstilk, blomsterbunn og beger tett besatt med kraftig rød og varig kjertelbust; begerblad tilbakebøyde; nype utvikles sjelden 'Great Maiden's Blush'
64. Annerledes 65
65. Blomsterbunn velutviklet og bred, oftest tydelig bredest øverst ved begerbladfestet og med "dobbelthake" (omvendt kjegleformet [turbinat] eller klokkeformet [campanulat]) 66
65. Blomsterbunn kort bolle- til urneformet eller slank; rikelig med kjertelbust 69
66. Opprett busk med matt blålig grågrønne (doggete) skudd tett besatt med kraftige, slanke og krok-bøyde torner; blad med 5-7 bredt elliptiske småblad karakteristisk rynket på tvers langs sidenevene ("plissé"), blomst mørkt rosa, blånende, uryddig og løst fylt; blomsterbunn klokkeformet og ofte med en ekstra valk; stri kjertelbust nederst ved stilkfestet ("hakeskjegg") 'Agatha' (*Rosa turbinata*)
66. Annerledes; vide busker med rosa til lyst purpurrosa, tett fylte blomster 67
67. Stamme grønn og blank med spredte skarpe, mørke torner (ofte ved bladfestet); blad skinnende lysegrønne med 7-11 kortstilkete småblad med kileformet grunn; blomst lyst rosa til nesten hvit, tett fylt med tynne, store kronblad, åpnes dårlig i fuktig vær; blomsterbunn klokkeformet med spredt, lys kjertelbust *Rosa ×suiunum* ('Nordens Rose', 'Minette')
67. Annerledes; blomsterbunn omvendt kjegleformet med rødlig kjertelbust 68
68. Rankende, fleksible skudd med lange og kraftige underjordsrenninger; stamme matt grågrønn med spredte, brede torner i ulike størrelser; blad matt grønne med rødlig stilk og 7-9 smalt elliptiske småblad; blomst tett fylt, åpnes til en rosett; indre kronbladene karakteristisk brettet langs midten; blomsterbunn med rødlig kjertelbust ved basis 'Blush Damask' (= 'Blush Hip?')
68. Opprette, nokså stive og strantete stammer; torner mangler eller spredte, korte og krok-bøyde (kun ved basis av enkelte skudd); blad mettet grønne og læraktige med rødlig stilk; 7-9 elliptiske småblad; blomst tett fylt, åpnes til velformet rosett der de indre kronbladene

- er ordnet i spiral; blomsterbunn og blomsterstilk tett besatt med små, krumtbøyde kjerteltorner "Snikrosa" ("Ballastrosa")
69. Blomsterbunn slank; blomsterstilk og blomsterbunn dekket med røde kjertler som dufter harpiks ved gnidning; blomster 3-11 sammen, oftest nikkende på relativt lange stilker, sterkt velduftende; begerblad lange og flikete (i alle fall de to-tre ytre) 70
69. Annerledes; blomster enkeltvis til tre sammen på korte stilker, opprett, blomsterbunn varierende 72
70. Spinkel busk (0,8-1,2 m høy); bladrand nedbøyd, enkelt tannet uten kjertler; blomst tett fylt, åpnes til litt uryddig og flat rosett, rent rosa til purpurrosa, bleknende, sterk velduftende "Tjømerosa" (*Rosa × damascena* aff. 'Petite Lisette')
70. Annerledes; grovere busker, blomster tett fylte, bolleformete 71
71. Grov, uryddig og slengete busk (1-1,5 m høy); torner ulike store, slanke og nedbøyde blandet med rikelig kjertelbust; bladrand dobbelt kjerteltannet; blomst meget tett fylt, bolleformet og tung, rent rosa til purpurrosa, meget sterk velduft; blomsterbunn sterkt kjertelhåret (harpiksduft ved gnidning) *Rosa × centifolia* 'Major'
71. Grov, opprett busk (1,5-2 m høy); torner ulike store, til dels meget kraftige, nedbøyde og kvasse, blandet med kjertelbust; bladrand uryddig enkelt tannet; blomst hvit med lyse til mørkere rosa striper; blomsterbunn mindre kjertelhåret *Rosa × centifolia* 'Variegata'
72. Greiner med kraftige, røde torner i ulike størrelser blandet med nåletorner; bladstilk rød; blomst nikkende, rosa med svakt lakserød tone, åpnes til flat rosett; kronblad sirlig ordnet i spiral; blomsterbunn kort, tett dekket med korte lyse kjertelhår 'Molderosa'?
72. Annerledes; blomst rosa til purpurrosa uten lakserød tone; torner relativt svakt utviklet, nedbøyde og ulike store; kjertelbust rødlig 73
73. Vide busker med rikelige rotskudd; torner oftest slanke, blandet med til dels rikelig rødlig kjertelbust, blad papiraktig rue med 3-5 småblad, ofte nedhengende og konkave (bøyer sidene opp); blomster opprette på korte stilker, tett fylte fra rund, fast knopp, åpnes til flat til hvelvet rosett med mer eller mindre velorganiserte kronblad, lyst rosa til mørkt purpurrosa, ofte med tydelige mørkere årer, blåner mot slutten; blomsterstilk, blomsterbunn og beger kjertelhåret (vanskelig gruppe med mange sorter, vi gjør ikke noe forsøk på nærmere bestemmelse her) *Rosa gallica*-hybrider
73. Opprett busk med få rotskudd; spredte torner i ulike størrelser, slanke til nokså brede; kjertelhår svakt utviklet; blomster relativt løst fylte, rent rosa til dyprosa; blomsterbunn kort oval eller elliptisk, snau; blomsterstilk kun med få og små kjertelhår 74
74. Spinkel busk (0,8-1 m høy); blomst rent rosa, blekner; kronblad brettes sirlig tilbake og legges i regelmessig, flat rosett og viser en dypgul samling av pollenbærere "Johanne"
74. Kraftigere busk (1-1,5 m høy), blomst dyprosa, blåner noe, kronblad danner først ball i midten, åpnes så med velorganisert, løs spiral av indre kronblad "Abrahamshusets"

GULE HAGEROSER

75. Bred busk (til 2 m høy) med slanke greiner; unge skudd tett torner, eldre greiner mer spredt; torner slanke, rette til nedbøyde, først røde med lys spiss, senere grå; bladverk rent grønt og blankt med 5-7 tilspissete småblad med spisse, lange tenner; blomster åpnes raskt fra spiss, oransjerød knopp til en lakserosa, tettfylt, snart nesten hvit rosett (7-8 cm bred);

- kronblad noe gule nær basis, rosa lenger ute; blomsterstilk og blomsterbunn slank, ru av kjertelbust som gir aromatisk lukt ved gnidning; begerblad smale med lange sidefliker; duft søt og krydret; nype blank og smalt avlang, til slutt rød 'El Ariana'
75. Annerledes 76
76. Rikt greinete, hardføre busker, ofte med overhengende, buete skudd, tett til spredt besatt med nåletorner eller bredere og kraftigere torner (mest på unge skudd og ved basis); unge torner røde ved basis og lyse (gule) i spissen; blad sirlige, matte til blanke og rent grønne til grågrønne med 7-11 runde til ovale småblad; blomster enkeltvis; blomsterbunn bred og kort 77
76. Annerledes; bladverk grovere med 3-7 blanke eller skinnende mørkegrønne til olivengrønne småblad (3-6 cm lange); torner grovere og bredere; blomster større, ofte tre eller flere sammen på lengre stilker 80
77. Grov busk med få rotskudd; greiner kraftige, opprette og buete (1,5-2 m høy); torner kraftige, nedbøyde og kvasse (mest ved basis, på unge skudd); blomst 5-8 cm bred, tett fylte og bolleformete med gullgule kronblad 'Persian Yellow' ('Persiana'), persisk gulrose
77. Annerledes; eldre skudd ofte tett tornete helt til topps; torner slanke, rette eller nedbøyde; blad mindre; blomster løsere fylte rosetter; gulfarge mindre mørk 78
78. Busker (0,5-1,5 m) med mange, kraftige rotskudd; nåletorner slanke, rette og kvasse; småblad ovale til elliptiske (ca. 1 × 1,5 cm), skarpt dobbelt sagtannet; blomst 5-6 cm bred, løst fylt rosett; kronblad skarpt sitrongule; blomsterbunn med få busttorner, vokser gjennom blomsten til en konisk, grønn tapp mellom pollenbærerne 'William's Double Yellow'
78. Høyere busker med opprette, buete grener (til 2,5 m høye og mer), få rotskudd; torner slanke til noe bredere, oftest nedbøyde, mest på unge skudd og ved basis; småblad rent grønne, runde (ca. 1,5 × 1,5 cm), skarpt dobbelt kjerteltannet; blomsterbunn med mange små klotorner; griffelsamling normalt utviklet uten grønn tapp i midten 79
79. Blomst 6-7 cm bred, løst fylt rosett, rent og skarpt gul 'Harison's Yellow'
79. Blomst 4-6 cm bred, tettere fylt skål med brede ytre kronblad, blek gul "Leon's Cream"
80. Blomst tett fylt og vakkert kvartert rosett; kronblad varmgule til oransjegule med anstrøk av rosa eller rødt 81
80. Blomst løst fylt, lysegul til rent gul 82
81. Bedrose (lite hardfør); blomst oransjegul med varme rødlige toner organisert i vakkert kvartert rosett; tett torner 'Soleil d'Or'
81. Klatreroser; blad olivengrønne; blomst varm blekgul til skittengul, varierende med aprikosfarget og rosa anstrøk; duft sterk 'Gloire de Dijon'
82. Blomster flere sammen i langstilkete kvaster; kronblad lange, etter hvert slapt hengende og blekgule 'Lady Hillingdon'
82. Blomster kortstilkete, få sammen, uryddig med 8-15 sitrongule kronblad 'Le Rêve'

MOSEROSER

83. Tett busk med sterkt tornete skudd, rødbrune av kjertelbust; blad blanke, friskt mørkegrønne; blomst sterkt rosenrød, blånende til purpurrød; blomsterbunn med tett, brunlig grønn kjertelbust ("mose") 'Henri Martin'

83. Annerledes, blomsterfarge rosa 84
84. Spinkel busk (til 1,5 m) med slanke, lange greiner; bladverk friskt grønt, småblad skarptannede; blomster små, flate rosetter; kjertelbust brun, velutviklet "Solbakkens Moserose"
84. Kraftig busk (til 2,5 m høy) med grove skudd og blad; blomster store (til 10-12 cm brede), ballformete til hvelvete rosetter med robuste kronblad, løst til tett fylt; kjertelbust ikke sterkt utviklet; kraftig duft "Henrik Wergelands Rose", "Bestemor Reymerts Rose"

RYNKEROSER

85. Busker lave (ca. 1-1,5 m), blad lyst olivengrønne med 5-7 smalt elliptiske, spredtstilte og ganske slette småblad med kjertler på undersiden, blomst tett fylt (5-7 cm bred), kronblad mørk rosa til dyprosa, blånende, duft meget sterk, gjenblomstring utover sommeren, blomsterbunn rund, nype modnes ikke (vanlig på Østlandet) 'Nordens Dronning'
85. Annerledes 86
86. Opptil 2,5-4 m høy busk med buete, overhengende greiner, blomster løst fylte, 3-8 sammen (6-8 cm brede) med tynne, purpurrosa kronblad, småblad smale, matt lysegrønne, nype bredt avlang, mørkerød (tidligere brukt som grunnstamme for bedroser, gjenstående og forvillet) *Rosa × spaethiana* 'Spek's Improved'
- 86 Annerledes, blad med bredere, mer tettstilte, mørkegrønne småblad, brede, robuste busker (1-2,5 m), med eller uten rotskudd 87
87. Store blomster (inntil 12 cm), purpurrosa med blålige toner mot slutten, helrandete kronblad og sterk duft, gjenblomstrende utover sommeren, nype flattrykt rund, modnes ofte ikke (svært vanlig dyrket, særlig nordpå og i innlandet, ofte gjenstående og en sjelden gang forvillet) 'Hansa'
- 'Roseraie de l'Hay' mørkere purpurrød, sørlig
- 'Moje Hammarberg' mindre tett fylt, mer rikelig nypesetting
- 'Blanc Double de Coubert' rent hvit med tynne kronblad, vanlig
- 'Souvenir de Philemon Cochet' lyst rosa, tett fylte rosetter, sjelden
- 'Conrad Ferdinand Meyer' blad temmelig slette, vakker lyserosa blomst med edel fasong, god gjenblomstring
87. Blomster små (3-4 cm), fylte, i tette kvaster (20-30 blomster), kronblad sterkt røde med frynset rand (som nellik), mangler duft og setter sjelden nyper, dyrket (sjelden gjenstående og forvillet) "Nellikroser"
- 'F. J. Grootendorst' rød, vanlig
- 'Signe Relander' eldre og litt mørkere enn F.J.G., trolig ikke lenger vanlig
- 'Pink Grootendorst' rosa blomst, mer moderne
- 'White Grootendorst' hvit, plantet på kirkegårder, av og til gjenstående

PIMPINELLEROSER

88. Stammer brunrøde, blanke, nåletorner svært slanke, nedvendte, tette og best utviklet nær stammebasis og på unge, kraftig voksende skudd, blomster hvite, bolleformet, løst fylt, sterkt velduftende, tidlig blomstring *Rosa spinosissima* 'Plena' ('Double White')
- [Varierer: Lavere busker, blomster dels rosa, dels hvite, evt. tettere fylte med senere blomstring; andre nesten hvit med smal rød stripe på enkelte kronblad]
88. Stammer brune, matte, nåletorner kraftige med bred fot, brått avsmalnende og sylformete, nedbøyde, velviklete og tettstilte langs hele skuddet, blomster lyst rosa eller purpurrosa, nype brunsvart til svartfiolett, omvendt pæreformet, tykkvegget 89
89. Blomst marmorert, kronblad varierende farget 90

89. Blomst ensfarget, lyserosa 91
90. Blomst med 12-15 kronblad, purpurrosa med lysere årer, gult senter og lys rand "Nygård"
90. Blomst tett fylt, kremhvitt – blekrosa (utside og basis) og purpurrosa – lyst fiolett (innvendig), sterkt parfymert 'Double Pink'
91. Blomst løst fylt, skålformet, fruktig duft 'Husmorrosa' ("Muséhagen")
91. Blomst tett fylt, bolleformet, parfymert 'Double Blush'

**SLYNGROSER, REMONTANTROSER (klatre- og veggroser) og
BOURBONROSER, KINAROSER, TEHYBRIDER (busk- og bedroser)**

92. Vekst rankende med lange, utoverhengende skudd (klatreroser, slyngroser) 93
92. Opprette, kortere skudd, normalt ikke over ca. 1,5 m høye (bedroser, buskroser) 106
93. Blomst blek til lys rosa (blekner til nesten hvitt) 94
93. Blomst rent rosa til rød 98
94. Lange, opprette ugreinete og nærmest tornløse skudd (til 6-9 m høye); bladverk glissent, mest i skuddspissene, matt skinnende med smale, tilspissete småblad, engangsblomstrende; blomster enkeltvis nikkende på tynne, slanke stilker, ytre kronblad lyse, tynne og brede, indre kronblad mørkere rosa 'Blush Boursault'
94. Annerledes; kortere, tornete skudd; blomster tre eller flere sammen 97
95. Lange, fleksible skudd (til 2,5 m høye); blad skinnende, lyst grønne; blomster 4-6 cm brede i mangeblomstret topp med mange, brede støtteblad, lyst rosa, kronblad brettes tilbake og danner til slutt en flat rosett der pollenbærere og arr vises ... 'Geschwinds Nordlandsrose I'
95. Annerledes; blomster tettere fylt, blomsterstand med smalere, færre støtteblad 96
96. Kraftig og stiv vekst; skudd temmelig tett besatt med kvasse, grove, rette til svakt bøyde torner (morderisk!); nye skudd rødfarget, matte og doggete; blad matt læraktige med 7 småblad, hver av de ytterste småbladene 3-5 cm lange, endesmåbladet med 1-2 cm lang stilk; blomst lakserosa, litt uryddig, velduftende; kronblad mørkere på utsiden, blekner med pastellgul tone 'Albertine'
96. Rankende vekst med kloformete torner; glinsende blanke blad; blomst stor og velformet, lyserosa uten gult med tynne kronblad som drysser lett 97
97. Engangsblomstrende (ett langt flor), kraftigvoksende 'Dr. W. van Fleet'
97. Remonterende, noe mindre kraftigvoksende 'New Dawn'
98. Mange små blomster (3-4 cm brede) i kvaster, duftløse; skinnende blanke blad 99
98. Blomster store (inntil 10-12 cm) og ofte duftende; blanke eller matte blad 101
99. Blomster dyp rosa (kirsebærrosa, cerise) 'Excelsa'
99. Blomster rent rosa 100
100. Blomsterstilk og blomsterbunn med tallrike kjertler; svært kraftigvoksende med bredt ovale småblad; relativt resistent mot meldugg 'Dømmesmoen'
100. Blomsterbunn glatt, ±uten kjertler; kronblad karakteristisk tilbakebøyde og sammenrullede; vekst spinklere; småblad smalere; angripes lett av meldugg, men ellers temmelig lik

- foregående 'Dorothy Perkins'
101. Rosa til purpurrosa blomster (tydelig blåtone, ofte duftende) 102
101. Rent røde blomster (i høyden 10-15 % blåtone) 105
102. Opprett med slanke, utoverbøyde skudd, til 3 m høy oppetter vegg; torner mangler så og si; blomst (5-7 cm bred) uryddig, gammelrosa, éngangsblomstrende; blad matt læraktige, "glisne"; 5-7 småblad med lang stilk, smale og langspisse 'Morlettii'
102. Kraftig, opprett vekst med stive, tydelig tornete skudd; blomst livlig rosa, stor, tung og velformet, utvikles fra en lang knopp til høy rosett (10 cm bred og mer), matt til skinnende og læraktig bladverk, 3-5 småblad, hver av de ytterste 4-6 cm lange, endesmåbladet med lang stilk (1-2 cm) 103
103. Blomst lakserosa, elegant med robuste kronblad, opprett på solide stilker; uten duft; svært kraftig busk (til 4 m oppetter vegg) med robuste stammer og masser av store, trekantete torner; blad store og brede 'Ard's Rover'
103. Blomst i tidlig stadium med kronbladene i midten ordnet i tydelig ball, duftende; gjenblomstrende utpå sommeren 104
104. Skudd moderat utstyrt med forholdsvis spinkle, bøyde klotorner (til ca. 9 mm lange); matt læraktig, "glissent" bladverk; 3-5 smale småblad, hver av de ytterste 4-6 cm lange, endesmåbladet med lang stilk (1-2 cm); blomster livlig rosa, store, tunge og velformete med tydelig indre ball av kronblad midt i blomsten 'John Hopper'
104. Skudd med rikelige og til dels kraftige torner; blad store, glinsende mørkegrønne; blomst skittenrosa, nikkende, til slutt gapende skålformet 'Mme. Caroline Testour'
105. Kraftig opprett vegg- og slyngrose (til 3-4 m) med grove, rette torner, bladverk grovt med store, rugose småblad, engangsblomstrende i svært mangeblomstrete kvaster, skålformete blomster som åpnes helt, mye plantet, også ved eldre hus 'Flammentanz'
105. Spinklere slyngrose med blanke, slette blad som lett får meldogg, blomster bolleformete, blåner før de faller, etter hvert en sjelden sort 'Blaze' / 'Paul's Scarlet Climber' ['Wilhelm Hansmann', 'Sympathie' (dufter!) og en rekke andre mer moderne sorter kommer ut her]

BOURBONROSER, KINAROSER, TEROSER

106. Blomster hvite 107
106. Annerledes 108
107. Blomsterknopp lang og spiss, lyst rødlig anløpen, velformet med kronblad i høy spiral; blad læraktig skinnende med flat rand, bredt småtannet 'Frau Karl Druschki'
107. Blomsterknopp kort og rund, sterkt rødfarget; torner oransjebrune; blad blankt mørkegrønne med bølget, skarptannet rand 'Boule de Neige'
108. Blomst dyprød 109
108. Blomst lyst til mørkere rosa 110
109. Blomsterknopp lang og spiss, velformet med kronblad i høy spiral, åpnes elegant og ryddig, kronblad med jevn rand; blad tydelig dobbelt sagtannet 'Mme. Victor Verdier'
109. Blomsterknopp kortere og rundere, åpnes til litt uryddig, hvelvet rosett, blåner litt mot slutten, sterk duft, blad bredt enkelt sagtannete 'Parkzierde'

110. Blomster rent rosa til dyprosa 111
110. Blomster blekrosa–lyserosa, ikke skålformet med kvartert rosett i midten; kronblad lysere på innsiden en utsiden 115
111. Blomst lysrosa til rent rosa 112
111. blomst dyprosa til purpurrosa (9-12 cm bred), tung og nikkende, tettfylt i vakkert kvartert rosett, sterk duft, blomsterstilk tett kjertelhåret, blomsterbunn nærmest snau 114
112. Blomsterbunn snau 113
112. Blomsterbunn dekket med korte, lyse kjertler'Vassteinrosa', 'Åmelfotrosa', 'Marvikrosa'
113. Blomst åpnes direkte i velformet skål med meget velorganisert og ryddig, kvartert rosett; blåner og blekner litt mot purpurrosa; viser sjelden pollenbærene 'Louise Odier'
113. Blomst i tidlig stadium med ball i sentrum før den åpnes i en litt uryddig rosett og viser pollenbærene, blekner sterkt uten å blåne 'Reine des-Île-Bourbon'
114. Kraftige busker (til 1,5 m) med lutende skudd og tallrike, kraftige, brede og røde eller lyse torner i ulike størrelser; blomst (9-12 cm bred), tung og nikkende, tettfylt og vakkert kvartert rosett, ytre kronblad lysnende med mørkere årer; blomsterstilk tett kjertelhåret, blomsterbunn nærmest snau "Tollburosa"
114. Opprett busk med kraftige greiner; torner spredte, temmelig ensartet kraftige, lysere røde; kronblad mørkerosa til dyprosa, temmelig jevnt fargete; blomsterstilk spredt kjertelhåret, blomsterbunn snau 'Paul Ricault'
115. Blomst tett fylt med tydelig ball av kronblad i senter, åpnes (i gunstig vær) til tett fylt rosett uten å vise pollenbærene; småblad bredt ovale 'La France'
115. Blomst løst fylt, åpnes til pollenbærene vises (i godt vær), småblad langt tilspisete, smalle; dyrkes som potterose "Fru Michelsens Månedrose" ('Rival de Paestum?')

Takk

Vi er takknemlige for finansiell støtte fra Norsk genressursenter til reiser og stell av rose-samlingene i Bergen og Kristiansand. Vi vil også gjerne takke Madeleine von Essen for å dele sine observasjoner med oss og Lars-Åke Gustavsson for verdifulle kommentarer og diskusjoner. Takk til staben ved Veksthuset og Rosarieret i Arboretet og Botanisk hage på Milde, Universitetet i Bergen, og ved Sørlandsrosehagen ved Agder naturmuseum og botaniske hage, Kristiansand, for å ha tatt vare på rosene vi har samlet og fått dem til å slå rot. Sist, men ikke minst, må vi takke hjerteligst alle rosevenner vi har vært i kontakt med, og som på entusiastisk vis og med uttrykt glede, har delt med oss av sine kunnskaper, historier og roser.

Litteratur

- Aiton, W. 1789. – *Hortus Kewensis or, a catalogue of the plants cultivated in the Royal Botanic garden at Kew.* – Vol. 2, London, 460 s. (e-utg.: www.botanicus.org/)
- 1811. – *Hortus Kewensis or, a catalogue of the plants cultivated in the Royal Botanic garden at Kew* – vol. 2, 2. ed., enlarged by William Townsend Aiton, London, 432 s. (e-utg.: gallica.bnf.fr/)
- Alanko, P., Joy, P., Kahila, P. & Tegel, S. 1997. – *Suomalainen ruusukirja.* – Tammi, Helsinki. 280 s.
- Allen, A.B. 1846. – *The American Agriculturist; Designed to improve the planter, the farmer, the stock-breeder, and the horticulturist* – Vol. V, No VIII (August 1846), Saxon & Miles, New York (e-utg.: books.google.com).
- Anonym 1954. – "Jomfrurose fra munketiden funnet på Hovedøen i går" – *Aftenposten* 14. juli 1954.
- Arnold, H. & Arnold, V. 2007. – *Alte Rosen in Meldorf.* – Schleswig-Holsteinisches Landwirtschaftsmuseum, Meldorf – (www.museum-albersdorf.de/rosen)
- Bauhin, J. 1651. – *Historiæ plantarum universalis.* – Ebroduni (e-utg.: gallica.bnf.fr/)
- Bean, W. J. 1980. – *Trees and shrubs hardy in The British Isles.* - 8th rev. ed., vol IV, Ri –Z [Clarke, D.L. (ed.)], John Murray, London
- Bell, L. 1977. – Banshee: The great impersonator. – *American Rose Annual*, cited from Barden, P. 2007. – *Old garden roses and beyond* – December 2007 (e-utg.: www.rdrop.com/~paul/main_dec.html).
- Besler, B. 1613. – *Hortus eystettensis.* – Frankfurt, faximile ed., Taschen Verl., 1987.
- Biedenfeld, F. F. von, 1847. – *Das Buch der Rosen* – 2. Aufl., Weimar 1847 (e-utg.: books.google.com).
- Boitard, P. 1836. – *Manuel complet de l'amateur de roses.* – Paris 1836 (e-utg.: books.google.com).
- Boyd, P.D.A. 2003. – Scots Roses, Scotch Roses, Burnet Roses - by any other name would smell as sweet! – *NCCPG Shropshire Branch Spring Newsletter 2002.* (e-utg.: www.peter-boyd.com).
- 2007. – 'Scots Roses then and now'. – *The Plantsman* (The Royal Horticultural Society). June 2007:104-111 (e-utg.: www.peterboyd.com).
- Brekke, N.G. (red.) 1993. – *Kulturhistorisk vegbok Hordaland* – Hordaland fylkeskommune og Nord 4, Bergen, 480 s.
- Bruun, H.H., 2005 – *Rosa rugosa* Thunb. ex Murray – *Journal of Ecology* 93 (2005): 441-470.
- Cafferty, S. & Jarvis, C.E. 2002. – Typification of Linnaean Plant Names in Rosaceae – *Taxon* 51 (3/2002): 539-545.
- Clusius, C. 1583. – *Rariorum aliquot stirpium, per Pannoniam, Austriam, & vicinas quasdam provincias observatarum historia* – Antwerpiae (e-utg.: imgbase-scd-ulp.u-strasbg.fr, Université Louis Pasteur)
- 1601. - *Rariorum Plantarum Historia.* – Antwerpiae, ex officina Plantiniana apud Ioannem Moretum. - Lib. I. s.113-117 (e-utg.: gallica.bnf.fr/)
- Collinson, G. 1840. – *Cemetery interment; containing a concise history of Abney Park Cemetery,...* – London (e-utg.: books.google.com)
- Conradi, E. 1999. – Notater om fire gamle roser i min have. – *Rosebladet* 17 (1999/4): 2-5.
- Crépin, F. 1869-1880. – *Primitiæ monographiæ rosarum* – *Matériaux pour servir à l'histoire des roses.* – Fasc. 1-6, Ghent 1869-1880, faximile ed. in *Plant Monograph reprints*, J. Cramer,

- Lehre, 1972, 856 s.
- Dahl, B. 1889. – *Humlehavens flora* – Avskrift (41 sider) av manuskript datert 1889, men ført fram til 1894, 186 s. + kart og trykt omslag datert 1887.
- Danielsen, R. K. 1999. – *Strandstedet Snig. Før år 2000* – Fr. Salvesen grafiske, 320 s.
- Desportes, N. 1828. – *Rosetum gallicum ou énumération méthodique des espèces et variétés du genre rosier indigènes en France ou cultivée dans les jardins,....* – Le Mans et Paris, 1828, 124 s. (e-utg.: books.google.com).
- Dickerson, B.C. 1999. – *The old rose adventurer* – Timber Press, Portland, Oregon, 616 s.
- Dieck, G. 1889. – Dendrologische Plaudereien. III. – *Zeitschr. Garten- und Blumenkunde* 1889: 127-133.
- Ehrhart, F. 1791. – *Beiträge zur Naturkunde, und damit verwandten Wissenschaften* – Vol. 6, Verl. der Schmidtischen Buchhandl., Hannover 1791.
- Engström, R. 2007. – Att inventera rosor, en handledning. – POM – Programmet för odlad mångfald, CBM:s skriftserie 15 (e-utg.: www.pom.info).
- Foerster, K. 1911. – *Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit: Ein Handbuch für Gartenfreunde und Gärtner.* – J. J. Weber, Leipzig, 296 s.
- Gerarde, J. 1597. – *The Herball or generall historie of plantes.* – Iohn Norton, London (e-utg.: caliban.mpiz-koeln.mpg.de/~stueber/gerarde)
- 1633. – *The Herball or general history of plants* – 2. ed., rev. & enlarged by T. Johnson, London 1633.
- Gjederaas, L., Salvesen, I. & Viken, Å. (red.) 2007. – *Norsk svarteliste 2007* – økologiske risikovurderinger av fremmede arter. – Artsdatabanken, Norge.
- Gore, M. 1838. – *The rose Fancier's Manual.* – Henry Colburn, London (e-utg.: books.google.com).
- Graff, G. Haukeland, A. & Molberg, L. 1989. – *Sortsliste for Nord-Norge* – Det norske hageselskap Troms, Tromsø, Ulvik, Borkenes, 175 s.
- Grue, U. D. 2008. – Hvilken sort gjemmer seg bak lokalnavnet 'Molderosen'? – *Rosebladet* 26 (2/2008): 36-38.
- 2010. – Lilly Jensens "provinske" roser? – *Rosebladet* 28 (2/2010): 42-45.
- Gustavsson, L.-Å. 2008. – *Rosor för nordiska trädgårdar.* – Vol. 1-3, Natur och Kultur, Stockholm.
- Hämet-Ahti, L., Palmen, A., Alanko, P. & Tigerstedt, P.M.A. 1992. – *Suomen puu- ja pensaskasvio* – Dendrologian Seura – Dendrologiska Sällskapet r.y., Helsinki, 373 s.
- Hornvedt, S. 1981. – Norske kultivarer og varieteter av trær og prydbusker. En oversikt. – *Årsskr. planteskoledrift og dendrol.* 26-27: 21-36.
- Hovde, A.-K. 2006. – «– men jeg har mine hemmeligheter!» – *Rosebladet* 24 (4/2006): 34-35.
- Hultén, E. 1971. – *Atlas of the distribution of vascular plants in northwestern Europe.* – 2.nd ed., AB Kartografiska institutet, Stockholm, 531 s.
- Hylander, N. & Nannfeldt, J. A. 1945. – *Rosa suionum* – Lustgården, Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård (1944/1945): 45-56, Stockholm.
- Jacquin, N. J. 1809. – *Fragmenta botanica, figuris coloratis illustrata...* fasc. I-VI – Mathiae Andreae Schmidt, Viennae (e-utg.: www.botanicus.org).
- Jäger, A. 1936. – *Rosenlexikon* – Bearbeitet auf Anregung des Vereins Deutscher Rosenfreunde im Jahre 1936. – Zentralantikariat der Deutschen Demokratischen Republik, Leipzig 1960, 768 s.

- Jansen, I. 2007. – Forsvunnet Geschwindrose. 'El Ariana' overlevet i Norge. – *Rosebladet* 25 (2/2007): 4-7.
- Jansen, I. & Salvesen, P. H. 2004. – 'El Ariana' Geschwind 1912 - gammel skjønnhet gjenfunnet. – *Årningen* 8, 2004:67-74.
- Jessen, C. 1867. – *Alberti, Magni, De vegetabilibus libri VII, historiae naturalis pars XVIII.* - Berolini. - v-xxii Praefatio, i-xxiv Botanicae Albertinae conspectus + 751 s.+ 2 Tab.
- Joy, P., 2006. – Finlands rosetradisjon. – *Rosebladet* 24 (2/2006): 3-8. [English version: *Of Rose traditions and traditional roses in Finland*]. – The Finnish Rose Society (<http://puutarha.net/ruususeura/c-englanti/Articles/Joy/rose-traditions-3.html>).
- Joyeux, F. 1998. – *La Rose de France.* – Imprimerie nationale Éditions, Paris, 324 s. index.
- 2005. – Nouvelle encyclopédie des roses anciennes. – E. Ulmer, Paris, 334 s.
- Knoff, A.-L. 1993. – *The Hamar chronicle* – English translation of a hand written document from ca. 1540, unpaginated, The Association of Friends of the Hedmark Museum, Hamar unpaginated with drawings by A.-L. Knoff.
- Korhonen, A. 2002. – *Juhannusruusu ja muut pimpinellat. - Midsommarrosen och andra pimpinellrosor.* – Suomen Ruususeura RY, 54 s.
- Krüssmann, G. 1974. – *Rosen, Rosen, Rosen.* – Berlin & Hamburg.
- Kålås, J.A., Viken, Å. og Bakken, T. (red.) 2006. – *Norsk Rødliste 2006 – 2006 Norwegian Red List.* – Artsdatabanken, Norway
- Lagerberg, T., Holmboe, J. & Nordhagen, R. 1955 – *Våre ville planter* – Vol. 3, Tanum, Oslo, 341 pp., pl. 369-464
- Lawrance, M. 1799. – *A Collection of Roses from nature.* – London, 1799. (e-copy: digitalgallery.nypl.org).
- Lid, J. & Lid, D.T. 2005. – *Norsk flora.* – 7. utg., edited by R. Elven, Det norske samlaget, Oslo, 1230 s.
- Linnaeus, J. 1753. – *Species Plantarum* – ed. 1, vol I-II, Stockholm.
- Lobelius, M. 1581. – *Kreuyterboeck* – Amsterdam (e-utg.: gallica.bnf.fr)
- Lundstad, A. 1958. – *Roser* – 2. utg., Grøndahl & Søns Forlag, Oslo, 243 s.
- 1964. – "Norske" buskroser. – *Norsk hagetidend* 80 (1964/4): 95.
- 1970. – Pimpinelleroser. – *Norsk hagetidend* 86 (1970/1): 12-13.
- 1971. – Roser. – *Norsk hagetidend* 87 (1971/7-8): 219-220.
- 1974a. – Engangsblomstrende buskroser. – *Norsk hagetidend* 90 (1974/5): 140-141.
- 1974b. – Engangsblomstrende buskroser. – *Norsk hagetidend* 90 (1974/6): 164-167.
- 1980. – *Forelesninger om roser.* – Tillegg: rettsvern for plantenyheter. – Norges landbrukskøleskole, Utgitt av Landbruksbøkhandelen
- Lura, S. 2008. – "Pickering now lists Minette as Banshee". – Heritage Rose Foundation, General Discussion & Message Posting website <last update March 06, 2008>
- Lykke, H. 2007. – *Gamle roser.* – 2. udg. Politikens Forlagshus 2007, 121 s.
- Malmgren, U. 1986. – Släktet Rosa i Sverige – *Svensk botanisk tidskr.* 80: 209-227.
- Mellbye, L. 1994. – *Gyldendals store rosebok* – Gyldendal, Oslo, 208 s.
- Merker, H. 1985a. – Nordiska rosen (Rosa suionum) demaskerad. – *Svensk botanisk tidskr.* 78 (1984): 309-312.
- 1985b. – Genmäle om Rosa suionum. – *Svensk botanisk tidskr.* 78: 237-239.
- Miller, P. 1759. – *The Gardeners Dictionary.* – 7. ed., London (e-utg.: gallica.bnf.fr).

- 1807. – *The Gardeners Dictionary*. – 9. ed., vol. 1-4, London.
- Moody, M. & Harkness, P. 1992. (eds.) – *The illustrated encyclopedia of roses*. – Timber Press, Portland, Oregon.
- Moe, D., Huffhammar, A.-K., Indrelid, S. & Salvesen, P. H. 2006. – New approaches to garden history; taxonomical, dendrological, pollen analytical, and archaeological studies in a 17th century renaissance garden at the Milde Estate, Norway. – In J. P. Morel, J. T. Juan, J. C. Matamala (eds.) – *The archaeology of crop fields and gardens*. – Proceedings of the 1st Conference on Crop Fields and Gardens Archaeology, Barcelona (Spain), 1-3 June 2006. Bari 2006, 221-247.
- Münchhausen, O. von. 1773. – *Der Hausvater* – Hannover, 1770 (printed 1773).
- Nannfeldt, J. A. 1985. – Nordiska rosen, Rosa suionum, en förfelad "demaskering". – *Svensk botanisk tidskr.* 79: 218-220.
- Nilsson, E. 1981. – Svearnas ros – *Svensk Bot. Tidskr.* 75 (1975): 225-230.
- Nissen, G. 2005. – *Alte Rosen* – 11. ed. 2005, Verlag Boyens, Heide, 124 s.
- Nordhagen, R. 1940. – *Norsk flora*. – Aschehoug, Oslo, 766 s.
- Often, A. & Stabbetorp, O. 2005. – Floraen på Nes og Helgøya. Forvillde kulturplanter: Mye innsådde engplanter og nyere hageplanter samt trolig noen få klostertidsrelikter – *Årbok for Helgøya og Nes 2005*.
- Often, A., Bruserud, A. & Stabbetorp, O. 2010. – Floraen på Nes og Helgøya. Busker og trær. – *Nes og Helgøya, lokalhistorisk skrift 2010*, Nes historielag, s. 138-179.
- Ormhaug, K. 1998. – *Dreiers Bergen. Et utvalg av prospektmaleren J.F.L. Dreiers Bergensmotiver 1800 - 1833*. – Utgitt i anledning Neumann familiens 100-årige tilstedeværelse på Nøstet, Bergen 1. februar 1998.
- Parkinson, J. 1629. – *Paradisi in sole, paradisus terrestris* – Lownes & Young, London, 612 s., Index, Tabs.
- Paul, W. 1848. – *The rose garden* – London, 161 s., index.
- Quest-Ritson, C., 2003a. – *Climbing roses of the world* – Timber Press, Portland, Oregon, 306 s., pl. ill.
- Quest-Ritson, C. & B. 2003b. – *Encyclopedia of Roses*. – The Royal Horticultural Society, Dorling Kindersley, London, 448 s.
- Redouté, P.J. 1817-1824. – *Les roses*. – Avec le texte par C. A. Thory. – Paris, vol. I-III. – The Lessing J. Rosenwald collection, Library of Congress. Octavo (PDF-file on CD).
- Rivers, T. 1840 – *The rose amateur's guide*. – 2nd ed., London (e-utg.: books.google.com)
- Roberts, A. (ed.) 2003. – *Encyclopedia of Rose Science* – Elsevier Academy Press, vol. 1-3.
- Royal Lady's Magazine, The, 1834. – *The Royal Lady's Magazine and archives of the court of St. James's, Horticultural journal* – London, 1834 (e-utg.: books.google.com).
- Sabine, J. 1822. – XLV. Description and account of the varieties of double scotch roses, cultivated in the gardens of England. – *Transactions Hort. Soc. London* IV, 281-305 (e-utg.: bulbnrose.org/Roses/breeding).
- Salvesen, P.H. – 2002a. Levende kulturminner i Gamlehagen på Store Milde. Rosene. – *Årringen* 2002, 6: 4-12.
- 2002b. – Historiske roser i Det norske arboret - 1. Franske roser (*Rosa gallica*). – *Årringen* 2002, 6: 32-58
- 2003. – Historiske roser i Det norske arboret - 2. Damaskroser (*Rosa ×damascena*). – *Årringen* 2003, 7: 71-94
- 2004. – Historiske roser i Det norske arboret - 3. Hvitroser (*Rosa ×alba*). – *Årringen*

- 2004, 8: 75-90
- 2005. – Historiske roser i Det norske arboret. - 4. Sentifolieroser og moseroser. – *Årringen* 2005, 9: 55-78
 - 2008. - Historiske roser i Det norske arboret. – 6. Pimpinelleroser og skotske roser - *Rosa spinosissima* L. og noen av dens hageformer. – *Årringen* 2007, 11: 23-66.
- Schübeler, F.C. 1888. – *Viridarium norvegicum* – vol II, Fabritius & søn, Oslo (Christiania).
- Stannard, J. 1979. – Identification of the plants described by Albertus Magnus, *De vegetabilibus*, lib. VI – *Res Publica Litterarum* 2. (1979): 281-318.
- Söderberg, M. 2003. – Birgittas trädgård återuppstår i Vadstena – *Kulturvärden* 2003 (3): 26-33.
- Vibert, J.-P. 1820. – Observations sur la nomenclature et le classement des roses: suivies du catalogue de celles cultivées. – Huzard, Paris, 1820, 48 s. (e-utg.: books.google.com).
- Wimmer, C. A. 2004. – A Rose at Goethe's. – *Quarterly Rose Letter of the Heritage Rose Group* vol. XXIX (2) (e-utg.: www.rosegathering.com)

Internetsider: <http://www.HelpMeFind.com/Roses>
<http://www.stauden-und-rosen.de/>

– Index, rosenavn –

'Abrahamshusets'	52-53,69	'Officialis'	32-33
'Agatha'	27-29,69	'Parkzierde'	57
'Albertine'	64,67	'Persian Yellow'	18
'American Pillar'	64-66	'Petite Lisette'?	35,38-39,69
'Ard's Rover'	62,69	'Pink Grootendorst'	63
'Ballastrosa'	49,51-52,69	'Reine des Île-Bourbon'	54,56-57
'Blanc Double de Coubert'	63	'Rival de Paestum'	63,69
'Blaze'	64,66	<i>Rosa</i> × <i>alba</i>	8
'Blush Boursault'	60-61,69	<i>Rosa</i> × <i>alba</i> 'Maxima'	44-46,69
'Blush Damask'	35-37	<i>Rosa</i> × <i>alba</i> 'Semiplena'	45-46,69
'Blush Hip'	35-37	<i>Rosa altaica</i>	12,19
'Calypso'	60-61,69	<i>Rosa canina</i>	10
'Céleste'	47-48	<i>Rosa</i> × <i>centifolia</i> 'Major'	40-41,69
'Celestial'	47-48	<i>Rosa</i> × <i>centifolia</i> 'Variegata'	41-42
'Chloris'	49-50	<i>Rosa dumalis</i>	10
'Conrad Ferdinand Meyer'	63	<i>Rosa gallica</i> -hybrider	33-34
'Dorothy Perkins'	64	<i>Rosa gallica</i> 'Officialis'	32-33
'Dr. van Fleet'	64,66	<i>Rosa glauca</i>	12-13
'Duchesse de Montebello' ("Brekstadrosa")	32-33	<i>Rosa</i> × <i>harisonii</i>	15-18
'Dømmesmoen'	64	<i>Rosa hugonis</i>	11
'El Ariana'	18	<i>Rosa</i> × <i>kamtschatica</i>	12-13
'Erik'	35,37-39,69	<i>Rosa majalis</i>	11-12,22
'Excelsa'	64-65	<i>Rosa majalis</i> 'Tornedal'	23
'F. J. Grootendorst'	63	<i>Rosa majalis</i> var. <i>foecundissima</i>	22-23
'Frankfurt'	26-27,69	<i>Rosa moyesii</i>	12,14
'Frau Karl Druschki'	68	<i>Rosa multiflora</i>	12-13
"Fru Michelsens Månedrose"	63,69	<i>Rosa</i> × <i>odorata</i>	8
'Geschwinds Nordlandsrose I'	67	<i>Rosa pendulina</i>	12
'Gloire de Dijon'	61	<i>Rosa pomifera</i>	10-11
'Great Maiden's Blush'	46-47,69	<i>Rosa rubiginosa</i>	26
'Great Western'	4,54-56,69	<i>Rosa rugosa</i>	12,14-15
"Gunhildrosa"	49-51	<i>Rosa</i> × <i>spaethiana</i>	12-14
'Hansa'	63	<i>Rosa spinosissima</i>	5,8,11-12,18
'Harison's Yellow'	15-17	<i>Rosa spinosissima</i> 'Double White'	19-20
'Henri Martin'	42	<i>Rosa spinosissima</i> 'Double Blush'	20-21
"Henrik Wergelands Rose"	42-43,69	<i>Rosa spinosissima</i> 'Double Pink'	20-22,69
'Hollandica'	63	<i>Rosa spinosissima</i> 'Irish Rich Marbeled'	21-22
'Hurdalsrosa'	8,24-26	<i>Rosa spinosissima</i> 'Plena'	19-20
'Johanne'	53-54,69	<i>Rosa spinosissima</i> var. <i>hispida</i>	11
'John Hopper'	61-62,69	<i>Rosa</i> × <i>suionum</i>	29-32,69
'La France'	68	<i>Rosa villosa</i> (<i>R. mollis</i>)	10
'Lady Hillingdon'	62	<i>Rosa villosa</i> 'Duplex'	24-26
'Lady Penzance'	26	'Rosaera de l'Hay'	63
'Leon's Cream'	17, 69	'Signe Relander'	63
'Louise Odier'	54,56	"Snikrosa"	49,51,52,69
'Lutea Maxima'	17, 69	"Solbakkens Moserose"	43-44,69
'Magnifica'	26	'Souv. de Philemon Cochet'	63
'Marvikrosa'	59-60,69	'Spek's Improved'	63
'Milderosa'	24-26,69	'Sundets hekkrose'	33-34,69
'Minette'	29-32	"Tora" (blek apotekerrose)	32,34-35,69
'Mme Caroline Testout'	68	'Tornedal'	23
'Mme Victor Verdier'	62,69	"Tollburosa"	1-2,54,58-59,69
'Molderosa'	37-39,69	"Vassteinrosa"	58-59,69
'Morletii'	61	'William's Double Yellow' ("Namdalsrose")	15-16
"Namdalsrosa"	15-16	'Åmelfotrosa'	58-59
'New Dawn'	64,66		